

Onsdagen den 23 April.

Kl. 10 f. m.

§ 1.

Justerades protokollet för den 16 April.

§ 2.

Föredrogos, men blefvo för andra gången bordlagda:

Stats-Utskottets memorial N:o 66, utlåtande N:is 67 och 68 samt betänkande N:o 69; och

Bevillnings-Utskottets betänkande N:o 7.

§ 3.

Föredrogs Lag-Utskottets utlåtande N:o 23, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition, angående förändrad bestämmelse i fråga om nedgrafen skatt, bottenfynd eller annat dylikt, hvartill egare ej finnes.

Härvid yttrade

Herr Per Nilsson i Espö. Herr Talman! Då man med uppmärksamhet genomläser Svenska Fornminnes-föreningens skrifvelse till Kongl. Maj:t i det ämne, hvarom nu är fråga, så synes det, som om man deraf borde kunna få ett redigt och klart begrepp om samma ämne. När denna skrifvelse inkom till Kongl. Maj:t remitterades den till utlåtande af Vitterhets-, Historie- och Antiquitetsakademien, som åter deröfver infordrade Riksantikvariens yttrande. Detta hans yttrande utföll icke fördelaktigt för det i nämnda skrifvelse framlagda förslaget, i det Riksantikvariens mot flera punkter i detsamma framställde anmärkningar hvilka sedermera biträdades af akademien, i följd hvaraf jemväl akademien afstyrkte förslaget, och dertill sade sedermera Justie-kanslersembetet ja och amen. Om man tager i betraktande dessa anmärkningar, som blifvit framställda mot förslaget, finner man till en början, att Riksantikvariens yttrat, att de fynd, "som antingen direkte eller genom Kongl. Maj:ts Befallningshafvande hembjödos, åtföljdes af uppgifter om lokalen, der de anträffats, om hvad som funnits tillsammans jemte andra omständigheter, som kunde sprida ljus öfver de funna sakernas ålder och användande, under det dylika uppgifter i en stor del af de enskilda samlingar, som för museum inköpts, saknades." Det är mycket sant, att de stora enskilda samlingar af bronspjeser, som af akademien inköpts, icke varit åtföljda af beskrifningar öfver fynden, men orsaken dertill är hembudsskyldigheten. Den samlare som vet att han emot gällande lag och förordning, köpt en antiquitet, icke

vill eller vågar han beskrifva densamma. Dessa samlare kunna nemligen i vanligaste fall icke blifva innehafvare af fynden, enär de genom ett uppköp af desamma skulle handla rakt i strid mot gällande författning. Anledningen till att dylika beskrifningar så ofta saknas är således att söka hufvudsakligast i de nu gällande bestämmelserna. Ett bevis för detta mitt påstående kan lätt finnas, om man tager i betraktande de enskilda samlingar af från hembud frigifna fynd, som nu mera mångenstädes finnas. Under förflutna tider, när det fanns förbud för enskilde att samla t. ex. flintvapen, då såg man aldrig hos enskilde samlare någon beskrifning på dessa fynd, men sedan desamma, enligt 1867 års förordning, från hembud frigåfvos, så finner man i hvarje enskild samling fullständiga och noggranna beskrifningar på hvarenda dylik pjes. Man erhåller således mycket bättre och klarare upplysningar i fornforskningens verkliga intresse, om man lemnar denna forskning alldeles fri. Jag vill i förbigående berätta en tilldragelse såsom exempel på beskaffenheten af de uppgifter om fornfynd, som kan genom Landshöfdinge-embetena inkomma. En bonde hade på sin egendom lemningar efter en stendös, men han tyckte, att dessa lågo honom till hinder samt lät planera och utlägga till åker den mark, der dosen förut varit. Några af hans antagonister anmälde detta för kronobetjeningen och bonden blef, såsom riktigt var, stämd till häradsrätten. Der gjorde han den invändning, att den omtalade fornlemningen blott var ett stenrös, och då härads höfdingen dervid allvarligt tillsporde angifvaren, om det varit en stendös eller ett stenrös, så kunde denne, som icke visste göra skilnad på dessa ting, icke bestrida bondens uppgift, att den förstörda fornlemningen varit blott ett stenrös, och i följd deraf kunde förbrytelsen icke straffas. Det har således visat sig, att man icke kan hafva pretention på att kronobetjeningen eller ens prester kunna gifva någon verklig uppgift på, vare sig fyndorten, eller hvad slag af fynd böra tillvaratagas och hembjudas. Skulle nu alla möjliga fornfynd hembjudas, så undrar jag, om icke akademien snart skulle blifva för mycket besvärad, om den finge vidkännas följderna af ett sådant stadgande, som Lag-Utskottet föreslagit. Här finnas ofta i jorden messingssiljor och bronsbitar af hvarjehanda slag, som tillhört sednare tid till och med förra århundradet, allt detta skulle komma att hembjudas Akademien med stora pretentioner.

Vidare fortsätter Riksanliqvariern, "att en förändring i fyndlagen i den riktning Fornminnes-föreningen ifrågasatt skulle tillintetgöra möjligheten att fortfarande gifva statens historiska Museum en större och för vetenskapen främjande önskelig utveckling." Ett sådant påstående kan icke bättre vederläggas än genom det exempel som vårt grannrike Danmark erbjuder. Der är bronzen frigifven från hembudsskyldighet, men det oaktaöt visar det sig, att samlingen af bronzantiquiteter i Köpenhamns museum är så långt öfverträffande dessa samlingar i Stockholms museum, att någon jemförelse dem emellan knappast kan göras. Danska vetenskapsmän hafva också uttryckligen sagt, att de ingalunda vilja hindra den enskilde forskaren att samla och beskrifva fornfynd, ty just derigenom väckes och lifvas hågen för studium af fornvetenskapen, hvaraf åter blir en följd att på skilda håll af enskilde samlare uppgifter inhentas, hvilka

hvilka sedermera sammanfattas till ett helt. Derigenom att andan för fornforskningen sålunda blir allmänare utbredd vinner man äfven, att de enskilde samlarne sätta en ära uti och täfla om att upptäcka och inlemna verkligt rara fornfynd till det stora museet, hvilket således oupphörligt tillväxer, just derigenom att de enskilda samlingarne alltid förr eller sednare dermed förenas.

Sedermera fortsätter riksantikvarien, "att erfarenheten visat, att nu gällande lag icke hindrat bildandet af andra offentliga och äfven enskilda samlingar inom fäderneslandet". Huru kan det vara möjligt att bilda enskilda samlingar af bronsantiquiteter, när detta icke tillåtes af lagen? Flera stora samlingar äro visserligen köpta till riksmuseum från Skåne, men huru kan Akademien vilja inköpa dylika samlingar när den vet, att dessa samlingar på lagstridigt sätt uppkommit? Hvarföre icke helt enkelt stämma och åtala den enskilde samlaren och med lagens tillhjälp beröfva honom hans samlingar, i stället för att köpa dem, och jag vet icke hvad rätt Akademien kan hafva att på detta sätt åsidosätta en Kongl. Maj:ts förordning. Det är dessutom mycket viktigt för utvecklingen af vår historia, att hågen för den antiqvariska forskningen allt mera lifvas och utbredas och att man icke låter densamma utgöra ett monopol blott på ett enda ställe. Det har visat sig, hvarthän en sådan sammanhopning af fornminnen, som den hvilken uppkommer i följd af nu gällande bestämmelser om hembudsskyldigheten, kan leda. Jag vill såsom exempel härpå blott nämna de i de stora museerna befintliga samlingarne af gamla mynt, kufiska, anglosachsiska och bysantinska mynt, hvilka under 8:de, 9:de och 10:de seklerna, då myntpräglingen ännu icke var införd i Sverige, utgjorde de betalningsmedel och värdemätare, som vi hade i landet. Dessa mynt lemna ett ganska vidsträckt fält för studier, men genom gällande bestämmelser ingingo de flesta af dem till Akademiens samlingar och undanhöllos derigenom för de enskilde forskarne. I följd deraf samlades slutligen så stora massor af dem inom Akademien, att densamma för att bereda sig tillgångar att inköpa andra saker lät kasta i degeln och uppsmälta flera skålpund af dylika mynt, hvilka gjort ojemförligt mera nytta, om de i stället varit tillgängliga för den enskilda forskningen.

Jag kan således icke finna annat än att Kongl. Maj:ts framlagda proposition har så mycket skäl för sig, att man bör tillstyrka densamma. Det visar sig nu här, huru svårt det är både för Regering och Representation att göra någon brytning med gamla inbitna plägseder. Det minsta man vill röra på eller ändra något inom ett embetsverk eller en akademi, så komma de genast fram med alla möjliga farhågor, och motståndskraften blir så stor, att den ifrågasatta rubbningen knappast eller åtminstone blott med största möda kan verkställas. Det är derföre märkvärdigt, att Kongl. Maj:t nu vågat att, i strid med Akademiens hemställan, komma fram med ett sådant förslag som det ifrågavarande, men Kongl. Maj:t har dervid haft ett mäktigt stöd i det utlåtande Högsta Domstolen i ämnet afgifvit.

Emellertid får jag nu på grund af hvad jag anfört i den fria forskningens och vetenskapens intresse yrka, att Kammaren måtte, med afslag å Utskottets hemställan, bifalla Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Lars Persson: Inom Utskottet delade jag deras mening, som ville bifalla Kongl. Maj:ts i ämnet afgifna proposition i oförändradt skick, men då frågan förevar till slutlig behandling inom Utskottet var jag icke dernärvarande, hvilket är anledningen till att jag icke reserverat mig mot nu framlagda betänkande.

Lika med Kongl. Maj:t och fornminnesföreningen tror äfven jag, att det icke ligger någon risk uti att borttaga hembudsskyldigheten i fråga om upphittade fornsaker af brons äfvensom att det vore ganska godt, om jemväl i landsorterna funnos samlingar af fornfynd att studera. Jag ber att, till bevis för mitt påstående att någon risk ej ligger uti att bifalla hvad Kongl. Maj:t föreslagit, få uppläsa några ord i den Kongl. propositionen. Der säges bland annat: "I detta hänseende torde det vara klart, att, om en hvar berättigas, utan hembud till staten, samla äfven inhemska bronsfynd, allt flera personer inom landet skola fatta intresse för bildande af samlingar af fornsaker, hvilka de egde ostördt behålla, föröka och studera, utan fruktan för anspråk från statens sida att derur bekomma de måhända värdefullaste föremålen. Med visshet lärer det ock kunna antagas, att de aldraflestasådana samlingar i sinom tid, antingen genom gåfva eller genom köp, komma att öfvergå till statens historiska museum, hvilket just på detta sätt skulle vinna den största förkofran".

Då jag i allo instämmer uti hvad sålunda uttalats, inskränker jag mig till att helt enkelt, på de skäl Kongl. Maj:t anfört, yrka bifall till den i ämnet framlagda nådiga propositionen.

Herr A. P. Danielsson: Då historien antyder, att de folkstammar, som från söder invandrade och befolkade den höga nordens eller de landsdelar vi nu ega och bebo, först intogo och bebodde stränderna af fasta landet och öarne i dess närhet, då vi veta detta och tillika se, att företrädesvis de sydliga kusterna i vårt land och öarne deromkring, särdeles den ö, hvarest jag har mitt hemvist, och som jag egentligen i detta fall känner, äro betäckta med minnesmärken, såsom bautastenar, hällristningar, domareringar, ättehögar och skeppsformar, ja till och med jotagrafvar, hvilka alla vittna om den gråa forntiden, så är det icke underligt, om man på dessa ställen ofta finner en del effekter, såsom vapen, smycken, husgerädsartiklar och dylikt, hvilka utgöra lemnningar af dessa nordens äldre innevånare. I min hemtrakt återfinnas vid odlingsföretag och äfven eljest ganska ofta sådana fornsaker, hvilka leda tanken tillbaka på gamla tider. I följd häraf och då jag tager i öfvervägande det lagförslag, som nu föreligger till afgörande, kan jag ej annat än finna, det Kongl. Maj:ts i ämnet aflåtna proposition har företräd framför det förslag, Lag-Utskottet framlagt. Jag har många gånger med ledsnad erfarit, att just i följd af det nu gällande förbudet för enskilde att uppköpa en del fornfynd, det inträffat, då fornsaker upphittats, att upphittaren, då fyndet bestått af sämre metall, såsom brons, icke med den aktsamhet som varit att önska förfarit med detsamma eller ens hembjudet staten det, under förutsättning att det icke lönade mödan att därför göra sig så mycket besvär. Om nu icke ett dylikt stadgande om förbud för enskilde att uppköpa fornfynd förefunnes, så kunde ju hvem som helst, i den mån han nitälskade för fornforskningen, sätta sig i besittning af

dylika fynd, hvilka således kunnat undgå förstörelse och räddas, för att måhända sedermera förr eller sednare komma nationalmuseum till godo. Säkert är åtminstone, att vetenskapen och forskningen skulle vinna på upphäfvandet af nämnda stadgande. Jag kan därför icke annat än yrka afslag å Lag-Utskottets betänkande och bifall till den Kongl. propositionen, i den fasta öfvertygelse, att man bäst kommer till det åsyftade målet i detta fall, befrämjande af fornforskningen, genom att låta denna forskning vara fri, och här är ju för öfrigt af Kongl. Maj:t taladt om frigifvande endast i fråga om bronsfynd.

Herr Philipsson: Då jag reserverat mig mot Lag-Utskottets föreliggande betänkande, må det äfven tillåtas mig att få yttra några ord till belysande af min från Utskottets majoritet afvikande åsigt i ämnet.

Jag vill emellertid här icke inlåta mig på något försök att bedöma förevarande fråga från synpunkten af vetenskapens intresse, ehuru min enskilda tro är, att forskningen och vetenskapen bäst trivas i frihetens jordmån och att det därför vore klokast att upphäfva alla de bestämmelser, som för närvarande finnas angående skyldighet för dem som upphitta saker af antiqvitetsvärde, att hembjuda dem till staten, ty min öfvertygelse är, att dessa bestämmelser vida mer skada än gagna den sak man vill befrämja.

Jag vill betrakta frågan mera från juridisk synpunkt. De bestämmelser, som uti ifrågavarande hänseende funnos i 1734 års lag och derifrån öfverflyttades till den om införande af vår nu gällande Strafflag utfärdade förordning af den 16 Februari 1864, innehålla, att upphittare af gammalt mynt, guld, silver, koppar, metall eller andra konststycken bör hembjuda det Konungen, som, derest han löser det in, gifver honom fulla värdet och $\frac{1}{8}$ dertill. Med Konungen förstås här naturligtvis icke annat, än Kongl. Maj:t såsom utföfvande sin beslutande rätt i administrativ väg. Då nu Kongl. Maj:t funnit skäl förklara, att han icke vidare anser hembud af bronsantiqviteter böra ega rum, så synes det mig, som om denna omständighet ensam är ett tillräckligt skäl att godkänna propositionen, ty Kongl. Maj:t, såsom den der eger lösningsrätten till fornfynd sig tillagd och utfövar denna rätt genom en vetenskaplig institution, är följaktligen den, som i främsta rummet är behörig att förklara hembudsskyldigheten vara öfverflödig. Denna uppfattning gjorde sig äfven gällande vid utfärdande af den på administrativ väg tillkomna författningen angående fredande af fornminnesmärken af den 29 November 1867, hvilken författning innebär väsendtliga förändringar uti omförmälda lagstadgande, ty när detta stadgande bestämmer, att ifall hittad sak består af "gammalt mynt, guld, silver, koppar, metall eller andra konststycken" skall den hembjudas, så inskränker 8 § 1 mom. i 1867 års författning upphittarens förbindelse att hembjuda fornfynd kronan till inlösen till fornsaker af "guld, silver, koppar eller brons (s. k. metall)". Deraf följer, att af de i 1734 års lag angifna, hembudsskyldighet underkastade fornfynd genom nämnda författning frigifvits i 2 mom. af nämnda § jemväl omnämnda fornsaker af mindre materiellt värde, hvarmed hufvudsakligen afsågos fornsaker af sten och jern. Efter min uppfattning förefinnes icke något hinder för Kongl. Maj:t att i enahanda ordning, som 1867 års för-

fattning tillkommit, eller i administrativ väg, besluta jemväl upphäfvande af skyldigheten att hembjuda bronsfynd. Då nu Kongl. Maj:t emellertid icke gjort detta, utan på grund af de betänkligheter som uttalats af Vitterhets-, Historie- och Antiqvitetets-akademien, samt Justie-kanslersemetet ansett sig böra underställa frågan Riksdagens pröfning, så bör Riksdagen äfven godkänna Kongl. Maj:ts proposition.

Hvad nu Lag-Utskottets i ämnet framlagda förslag angår, så har jag mot detsamma två anmärkningar att framställa. Först och främst hafva alldeles icke några klagomål försports deröfver, att den, som upphittat en fornsak, af Akademien fått en icke tillfredsställande löseskilling. Jag tror, att i de flesta fall bekommer upphittaren mycket mer af Akademien än han skulle få, om han försålde fyndet på enskild väg, och således kan icke någon obelåtenhet med löseskillingen gerna finnas. Det finnes likväl en annan omständighet, som något bör tagas i betraktande, nemligen att de bestämmelser, som förekomma i 1867 års författning, äro af den beskaffenhet, att det faller sig besvärligt för upphittaren att fullgöra hembudsskyldigheten. Det heter nemligen i denna författning, i fråga om hembud, att upphittaren skall ofördröjligen inlemua fornfyndet, omsorgsfullt förvaradt, antingen till närmaste kronobetjent eller omedelbart hos Konungens Befallningshafvande, med noggrann uppgift om fyndstället, sättet huru fyndet blifvit anträffadt, om någon fast fornlemning finnes i grannskapet, med hvad mera kan till upplysning i ämnet tjena. Det inses ganska lätt, att dessa föreskrifter icke så obetydligt verka till besvär och olägenheter för dem, som upphittat en sak till jemförelsevis ringa värde, på sätt jemväl erinras af fornminnesföreningen, som säger: "Förpligtelsen att till staten hembjuda äfven materielt värdelösa fornsaker förorsakar ofta, att dessa bortkastas eller förstöras för att undvika trassel med kronobetjeningen". Det är i synnerhet detta, att man ansett önskvärdare att frigifva dispositionsrätten öfver en del fornfynd än att de skola såsom värdelösa bortkastas, som varit anledning till den ifrågasatta lagförändringen.

Den andra anmärkningen jag har att framställa är den, att efter min uppfattning Lag-Utskottets förslag i det syfte, som Utskottet velat befrämja, är helt och hållet betydelselöst, enär det deri förekommande stadgande mycket lätt kan eluderas. Der står nemligen: "är fyndet af koppar eller brons, vare upphittaren ej skyldig fyndet afstå, derest han ej med den honom erbjudna lösen åtnöjes". Om en person hittar en fornsak af brons och någon fornforskare, som fått kännedom om fyndet, erbjuder sig att köpa detsamma, så får han visserligen måhända af upphittaren det svar, att fyndet först författningenslignat måste hembjudas åt kronan, men om den enskilde samlaren dervid erbjuder sig att, i fråga om fullgörandet af denna hembudsskyldighet, vara upphittarens ombud och af denne får en fullmakt dertill, så är det temligen klart att forskaren, Akademien må bjuda huru mycket som helst för fyndet, likväl af begär att sjelf få behålla detsamma skall afslå Akademiens anbud och sedermera sjelf af upphittaren lösa sig till samma fynd. Utskottets förslag till lag kan sålunda lätt kringgås.

En sådan lagstiftning kan jag för min del icke gilla. Lagstiftningens ändamål måste väl vara att befrämja lydnaden och tillgifvenheten för

lagen, och en lag får icke vara skriven så, att den snart sagdt uppmuntrar till öfverträdelse.

Man har bland annat sagt, att, om man bifaller Kongl. Maj:ts proposition, så borde äfven fynd af koppar vara inbegripna under frigifning från hembudsskyldighet, derför att i de flesta fall det är svårt att skilja kopparen från bronsen. Emot detta tillåter jag mig säga, att om Kongl. Maj:t ifrågasatt att kopparen likaväl som bronsen borde frigifvas, så hade man bort lyssna till en sådan framställning, men då detta icke skett, så tror jag icke heller, att det är skäl att, för vinnande af ändring i dylik riktning, återremittera betänkandet till Lag-Utskottet. Jag tror nemligen, att, då fornminnesföreningen icke ifrågasatt kopparens frigifvande, så böra bestämmelserna om densamma kvarstå oförändrade, till dess man får se verkningarne af de förändrade bestämmelser, som nu blifvit af Kongl. Maj:t ifrågasatta och hvilka jag hoppas skola vinna Riksdagens bifall.

På grund af hvad jag anfört, yrkar jag, att den Kongl. propositionen måtte af Kammaren bifallas.

Herr Grefve Posse: Herr Talman, mine Herrar! Jag ber Lag-Utskottet om ursäkt derför, att jag icke kan biträda det förslag, som af Utskottet i detta utlåtande blifvit framlagdt. Förslaget grundar sig, som jag förmodar, hufvudsakligen på de invändningar, som utaf riksantikvariens blifvit framställda emot svenska fornminnesföreningens yttrade önskan, att äfven bronsfynd måtte för forskningen fullkomligt frigifvas. Utskottet har visserligen icke obetingadt godkänt dessa invändningar, men de hafva utan tvifvel inverkat på Utskottets uppfattning af frågan, och det torde derför vara skäl att något litet beröra dem.

Riksantikvariens säger först, att "bibe hållandet af föreskriften af hembud af bronsfynd äfven afsett hittarens fördel, enär många saknade förmåga att skilja mellan guld och brons." Denna omtanke är, som jag tror, väl ej nödig. Den som finner en metallbit, som ser besynnerlig ut, plägar först och främst skaffa sig reda på, hvad sorts metall fyndet är och derpåst, hvad det kan vara värdt. Vidare säger riksantikvariens, att, då före 1828 antalet fynd, som hembjödtes till staten, var mycket ringa, så har efter utfärdandet af samma års förordning ett alldeles motsatt förhållande egt rum, en mängd fynd hafva blifvit hembjudna icke blott till riksmuseum, utan äfven till museerna vid universiteten, till gymnasier och till enskilda samlingar. Att detta inträffat såsom följd af 1828 års författning, torde riksantikvariens väl ej på fullt allvar kunna påstå; orsaken är helt annan, det är utvecklingen af den antiqvariska vetenskapen, som 1828 icke stod så särdeles högt, som vållat att fynden under de sednare tiotalen mer och mer tillvaratagits och hembjudits dels till enskilda, dels till staten. Riksantikvariens säger vidare, att 1828 års författning under den tid den varit gällande icke lagt hinder i vägen för uppkomsten af enskilda samlingar och vill dermed visa, att det icke egentligen är något stort besvär eller olägenhet förenad med den i författningen stadgade inskränkningen i dispositionsrätten öfver fynden, de komma ändå de enskilda sammlarne till godo — han har nemligen förut medgifvit, att dessa enskilda samlingar äro så till vida gagnande, att de i vidare kretsar underhålla och lifva intresset för vetenskapen och slutligen vanligen sammanflyta i statens sam-

lingar. Men å andra sidan ligger också i denna invändning ett medgifvande, att författningen icke medfört den verkan, som med henne afsågs, eller att alla fynd skulle till statens samlingar inlemnas, och invändningen förefaller derföre mig åtminstone ganska besynnerlig, betraktad som ett försvar för författningen. Åsigten att full frihet i dispositionsrätten öfver fynden skulle afböja den olägenhet, som nu, särdeles i de södra provinserna, eger rum, att enskilde uppköpare ströfva omkring och upphandla dessa bronsfynd och sedermera föra dem öfver till Danmark, anser riksantikvarien oriktig; en författning, som tvingar upphittaren att hembjuda fyndet till staten, skulle, säger han, hindra dessa hemliga upköp. Men det borde väl vara klart, synes mig, att om det finnes en författning, som framkallar svårigheter, obehag och besvär för upphittaren af en bronssak, så skall det ligga nära till hands för honom att befria sig från allt det der trasslet genom att sälja saker till en enskild person och för denne att, om han riskerar något genom att här i landet besitta fyndet, gå öfver gränsen till ett främmande land, der han oförhindradt kan sälja det till hvem som helst. Förhållandet med fynden är i detta afseende alldeles detsamma som med tjuvfods, hvilket, enligt hvad vi veta, åtminstone i södra Sverige oftast afyttras i Danmark. Anmärkningen, att det för den allmänna bildningen och fornforskningen skulle ligga något menligt i ett öfverdrifvet centraliserande — man har nemligen invändt, att det vore oriktigt att staten ensam skulle hafva rätt att tillhandla sig dessa fornfynd — säger riksantikvarien icke förtjena afseende. Ett särdeles beqvämt sätt att argumentera! Ty någon vidare utredning af den saken har han icke framställt. Vidkommande slutligen det återopade exemplet af Danmark, der det icke finnes något förbud för fyndens fria användande, säger riksantikvarien, att förhållandena der äro annorlunda än i vårt land, men erkänner likväl att der finnas de rikaste samlingar just af brons. I hvad mån förhållandena i Danmark äro annorlunda än hos, vet jag icke, förmodligen äro de det i många fall, i ett åtminstone — det är säkert — och det är att der i landet är dispositionsrätten öfver fornsaker fri, i Sverige deremot bunden af lagen. Men i ett annat afseende är förhållandet i de båda länderna fullkomligt lika, i det afseendet nemligen att Danmark, *oaktadt* sin fria lagstiftning i detta fall, har lika rika fornsakssamlingar som Sverige, en omständighet som torde bevisa, att Danmark utan några tvångslagar, på frihetens och konkurrensens väg, kommit till samma mål som Sverige, att skaffa sig en rik antiqvitetsamling.

Efter det riksantikvarien yttrat sig, har Vitterhets-, Historie- och Antiqvitets-akademien afgifvit ett utlåtande, hvari de af riksantikvarien uttalade åsigter till alla delar gillas. Men dervid torde det icke vara skäl att synnerligen fästa sig, då, som bekant, riksantikvarien är denna Akademis sekreterare och således ej torde hafva saknat allt inflytande på Akademien uppfattning af frågan.

Oberoende af dessa invändningar har Kongl. Maj:t funnit skäl att göra denna framställning om frigifvande af bronsmyntens användande. Skälen för den Kongl. propositionen äro tre, som jag tror, ganska lätt funna, men svåra att vederlägga. Det första är att, om det nuvarande förbudet upphäfves och hvar och en berättigas att utan hembud till staten samla inhemska fornfynd, så skola allt flere personer inom landet fatta

intresse för bildandet utaf samlingar af fornsaker och för den antiqvariska vetenskapen. Det andra skälet är, att man med visshet kan antaga, att de enskilda samlingar, som öfver allt i landet uppstå, komma att sammanflyta antingen till muséet här i Stockholm eller till universiteten eller till elementarläroverken i provinserna och således blifva offentligen tillgängliga, lika väl som om de funnes i riksmuseum, ehuru spridda i andra orter, något, som jag för min del icke kan finna skadligt. Det tredje skälet är att, om man också, såsom riksantikvarien och Vitterhets-, Historie- och Antiqvitets-akademien gjort, kunde antaga att lagen i verkligheten ej tillämpades, det icke kan vara synnerligen gagneligt att hafva en lag, som man stiftat under förutsättning att den icke skall tillämpas, och på det sättet framtvunga lagbrott, som en god medborgare annars icke gerna vill begå, hvilket i detta fall är så mycket försätligare, som de flesta i detta afseende begångna lagbrott hafva sin orsak i okunnighet om lagens tillvaro och innehåll; de fleste, som försummat hembjuda gjorda fynd till Kronan, hafva gjort det af okunnighet om denna besynnerliga lag, som nu gäller.

Det torde äfven böra tagas i öfvervägande, huruvida det af Lag-Utskottet föreslagna stadgandet verkligen kan hafva något praktiskt värde eller betydenhet. Skyldigheten att hembjuda bronsfynd till staten, förenad med rättigheten att sjelf bestämma priset å fyndet, leder, efter min tanke, egentligen endast till besvär för upphittaren, men visst icke till det afsedda ändamålet, fyndets bevarande åt staten. Vore jag t. ex. samlare af fornsaker och någon kom till mig för att utbjuda ett bronsfynd, icke skulle jag, om säljaren besvarade min fråga om han hade bjudit fyndet till staten med ja, anse för min skyldighet att innan jag köpte fyndet hålla något polisförhör med honom, huruvida han talade sanning eller ej. Köparen är, i min tanke, i sin fulla rätt, om han på detta sätt hjälper säljaren att begå ett lagbrott. Köparen kan vidare före hembudet hafva uppgjort aftal med säljaren att oaktadt hembudet få köpa fyndet för ett visst på förhand bestämdt pris; hembudet sker då endast för syns skull och under förutsättning att, hvilket pris staten än må bjuda — säljaren behöfver för öfrigt ju icke ens begära någon viss summa — staten ändå icke skall blifva egare af fyndet. Förslaget skulle endast leda till besvär både för köparen och säljaren, men bestämdt icke till fördel för vetenskapen. Och denna står för öfrigt verkligen så högt, att hon väl kan tåla den allmänna konkurrensen. Fullkomlig frihet är, efter min öfvertygelse, lika fördelaktig för vetenskap som för all annan utveckling, vare sig inom konstens eller industriens område.

På de skäl Herr Philipsson från rent juridisk synpunkt nyss anfört och på de af mig nu framställda mera praktiska, anhåller jag, att Kam-maren behagade afslå Utskottets förslag och bifalla Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Sven Nilsson i Österslöv: Sedan så många talare före mig hafva förordat Kongl. Maj:ts proposition och yrkat afslag å Utskottets förslag, så kan jag, som är af samma mening, vara ganska kort. Jag beder dock få tillkännagifva, det jag helst skulle hafva önskat, att den Kongl. propositionen hade varit ännu liberalare än den är, ty jag anser att i detta såsom i många andra fall fullständig frihet bör råda, och jag tror

att det icke är mycket värdt att stifta sådana lagar, hvilkas efterlefnad det nästan är komplett omöjligt att öfvervaka. Det är alldeles ogörligt att tillämpa öfver hela riket en sådan lag, som vill tvinga personer att hos vederbörande anmäla dylika fynd. Detta framgår äfven tydligen af det sätt, hvarpå våra fasta fornlemningar blifvit bevarade. En särdeles allmän klagan i detta hänseende har länge förports, men ingalunda har man funnit att någon väsendtlig förändring till det bättre egt rum. Jag har i min hemort sett, huru vackra ätthögar tid efter annan totalt försvunnit icke blott från allmogens egor, utan till och med från de mest framstående vetenskapsmäns och från kungsgårdars egor. Jag har sett huru flera nära hvarandra belägna ätthögar blifvit raserade och platsen, der dessa vackra högar funnos, upptagas af torp för gårdens soldater. När lagen är så vanmäktig i fråga om att bereda skydd för våra förnämsta fornlemningar, huru skall den då kunna taga vara på hvarjehanda små bronsvapen eller silfvermynt och dylika fynd. Alla dylika minutiösa bestämmelser anser jag det vara omöjligt att öfvervaka, och de torde lämpligast kunna jämföras med de gamla skråförfattningarne, hvilka för sin tid icke utträttade något synnerligen godt; så icke heller dessa nu ifrågasvarande lagparagrafer med hänsyn till den fria forskningen.

Jag yrkar afslag å Utskottets hemställan och bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Carlén: Vi hafva på dessa sednare dagar varit öfersvämmade med en sådan uppsjö af stora och viktiga betänkanden, att jag icke tror mig säga någon oartighet mot denna Kammares ledamöter, om jag vågar förutsätta, att en och annan icke har så mycket studerat denna fråga att han inser huru enkel den i sjelfva verket är. Härpå vinner icke saken, ty om man i allmänhet gifver en fråga större dimensioner än den egentligen eger, så leder det vanligen dertill, att sjelfva frågan förvecklas, och uppfattningen blir oklar. Om man hade närmare studerat den nu föreliggande frågan, så hade man icke här behöft tala om våra fasta fornminnen, om vetenskapens frihet med mera dylikt. Saken rör nemligen icke dylikt, den är ganska enkel; det är, såsom rubriken på utlåtandet utvisar, endast fråga om förändrad bestämmelse angående skyldighet att hembjuda *lösa* jordfynd, nedgrafven skatt, bottenfynd eller annat dylikt, hvartill egare ej finnes, och i forskningens frihet göres intet intrång.

Våra lagar, så långt man känner tillbaka, utgå från den synpunkten, att sådana fynd tillhöra staten, och att den som finner dem blott kan hafva anspråk på hittarelön, hvilken småningom har ökats, tilldess enligt nu gällande lag upphittaren af dylika fynd erhåller från statens sida hela fyndets metallvärde och derjemte dess vetenskapliga värde. Då staten fortfarande anses vara egare till sådana fynd, så är det naturligt, att hembudsskyldigheten äfven måste finnas. Men nu säger man, att denna lag är bristfällig i åtskilliga afseenden: först och främst deruti, att det är obilligt, att den som hittar ett fynd af denna beskaffenhet icke skall få behålla detsamma och lägga det till sina egna samlingar, om han intresserar sig för sådana saker; samt för det andra deruti, att om upphittaren vill sälja sitt fynd, så har han icke rättighet att för detsamma

betinga sig det pris som han anser skäligt, ty då auktoriteterna ega att åsätta fyndet dess värde, kan detta komma att uppskattas mindre än det förtjenar. Dessutom, säger man vidare, då upphittaren icke sjelf får kontrahera om det pris, hvartill han vill sälja sin vara, så lockas både han och den, som vill köpa fyndet af honom, att blifva lagbrytare. Till dessa anmärkningar säger Utskottet *ja* och jag med. Alla anmärkningarne äro fullkomligt riktiga, och det är ingen, som velat bestrida dem. Utskottet har verkligen funnit, att det är något sjukt i lagen, det har derföre också sökt borttaga det sjuka elementet, men låta det friska stå kvar. Utskottet skiljer sig från Kongl. Maj:t endast deri, att Utskottet icke velat göra såsom läkaren i en af Holbergs komedier, hvilken, efter att hafva gifvit patienten en mixtur, hvaraf han dog, utropade, då man förehöll honom detta: "visserligen døde Manden, men sygdomen forlod ham". Man har velat bota sjukdomen men låta karlen lefva; på den ståndpunkten står Lag-Utskottet. Utskottet har nemligen ansett att, genom bibehållande endast af hembudsskyldigheten, det för staten och äfven vetenskapen goda i den nuvarande lagbestämmelsen kan bevaras; ty det lärer väl icke kunna bestridas, att det *är* fördelaktigt för staten att fortfarande genom denna lagbestämmelse blifva i tillfälle att rikta riksmusei samlingar med värderika fynd. Dessa samlingar äro visserligen redan nu mycket berömda och näst den antiqvariska samlingen i Köpenhamn, som lär vara den förnämsta i Europa, kommer vår. Men att samlingen behöfver ökas är väl ostridigt. Och då den blifvit så god som den är just på grund af den lag, som vi hittills haft om hembudsskyldighet, synes derföre icke vara skäl att nu bortkasta denna grund, så vida icke sådant betinnes nödigt för rättsprincipens eller för vetenskapens skull. Men just vetenskapens intressen äro bäst tillgodosedda derigenom att dessa dyrbara samlingar finnas här i hufvudstaden och icke spridas vida omkring i bygderna, der man har svårt att taga notis om dem, och hembudsskyldighet kan omöjligen skada dessa intressen. Tänker man derefter på upphittaren, så, fastän denne enligt lag icke är egare till fyndet, låter Lag-Utskottet honom dock få åtnjuta precis samnia förmåner, som om han vore laglig egare till fyndet; ty han behöfver icke, om han icke vill, afstå fyndet till staten. Om han t. ex. upphittar ett bronsfynd af 10 R:drs värde, så har han visserligen skyldighet att aflemna detsamma till närmaste kronobetjening, på det att detsamma må blifva staten till inlösen hembudet; men han eger på samma gång rättighet att å detta sitt fynd sätta ett värde af 100 R:dr eller 1,000 R:dr eller 10,000 R:dr, med ett ord, han kan värdera det huru högt han vill och derigenom, om han så önskar, tillförsäkra sig att få behålla fyndet. Ingen eger makt beröfva honom det; på statens bekostnad afsändes det hit för att erbjudas staten till inlösen; vill staten icke erlägga det pris, som upphittaren värderat fyndet till, så underrättas upphittaren derom och om det pris staten är villig att betala; åtnöjer upphittaren sig ej dermed, så får han åter på statens bekostnad fyndet sig tillsändt, och sedan har ingen menniska något att förebrå honom, om han med fyndet förfar såsom honom bäst synes. Lider han något derigenom? Jag kan icke finna det. Vill han sedan sälja fyndet, så kan han derför betinga hvilket pris som helst. Vill han behålla det, så kan ingen hindra honom, han bryter derigenom icke

lagen, utan är i sin goda rätt. Genom att ändra den lag, som nu finnes, då upphittaren ej blir skyldig att vid hembud till staten taga det pris, som staten bestämmer, men sättes i tillfälle att få sitt fynd samvetsgrannt af statens auktoriteter bedömdt, blir han ej längre skygg att ställa sig lagens bud till efterlefnad, utan finner tvärtom sin fördel deruti. Han behöfver ej låta den förste bäste han påträffar bestämma ett värde, som han vanligen icke själf kan bedöma och fördelen af att få fyndet på statens bekostnad hit uppskickadt och på det mest honnetta sätt värderadt, lär han sig nog snart inse. Det är sålunda oriktigt att tänka, det upphittaren genom denna hembudsskyldighet skall kunna något förlora; han vinner tvärtom derpå i alla hänseenden.

När nu både staten och vetenskapen och upphittaren vinna på bibehållandet af denna hembudsskyldighet, huru kan man då vilja påstå att detta lagstadgande är oeffterrättligt. Hvem är det som förlorar derpå? Många visserligen, men desse representera hvarken vetenskapens, statens eller upphittarens intressen, utan det i sig sjelft ganska aktningvärda begäret att samla gamla mynt och dylikt. Men icke tror jag att det kommer vetenskapen till godo, om dilettanter i landsorten ega dylika fynd, hvilkas rätta plats väl torde vara uti ett verkligt museum. Den förlust dilettanterne lida består deri, att de få betala högre pris, just derföre att, genom upphäfvande af hembudsskyldigheten, upphäfves i väsendtlig mån konkurrensen. Det finnes nemligen icke någon farligare konkurrent i detta fall än staten, som har bättre förmåga att betala än den enskilde, och hvilken är mera honnet i sina anbud, ty han kan icke gerna missbjuda. Vill man deremot blifva befriad från konkurrens i detta hänseende från statens sida, så torde man böra antaga Kongl. Maj:ts förslag. Der är det som skon klämmer och icke på något annat ställe. Jag kan antaga detta så mycket heldre, som af alla de talare, hvilka hittills yttrat sig, ingen enda egentligen annat än ganska löst vidrört Utskottets hemställan, men deremot riktat sina anfall mot riksantikvarens yttrande, hvilket ingalunda blifvit af Utskottet accepterad.

Utskottets förslag innebär dessutom det företräde framför den Kongl. propositionen, att derigenom koppar komme att ställas i paritet med brons hvad fyndlagen beträffar. Ett ergadt kopparstycke är omöjligt att skilja från ett ergadt bronsstycke, och det är förbjudet att skrapa dylika fynd för att närmare undersöka dem, och man kan sålunda lätt blifva lagbrytare utan att veta det. då man tror sig hafva att göra med ett stycke brons, fastän det i själfva verket är koppar. En inkonsequens är äfven, att bestämmelsen angående fynd af guld och silver förblifvit oförändrad, men detta är icke Utskottets, utan Kongl. Maj:ts fel, ty Utskottet har icke haft att yttra sig om dessa sednare.

Jag yrkar bifall till Utskottets förslag.

Herr Key: Då flere föregående talare, enligt min tanke, redan hafva framlagt goda skäl för Utskottets förslag, så skulle jag i denna fråga icke upptagit Kammarens tid, så framt jag icke ansåg, att den siste årade talaren, som försvarat Utskottet så godt sig göra låter, i någon mån borde bemötas. Sjelf har jag äran att vara ledamot af fornminnesföreningen,

och hoppas, att Kammaren ursäktar, då jag nu finner mig föranlåten att yttra några ord.

Det har först och främst blifvit taladt om riksantiquariens yttrande, både i Utskottets betänkande och af talare här i dag. Men just af detta yttrande vill det synas i viss mån, som vore det icke likgiltigt antingen nuvarande bestämmelserna komme att bibehållas eller om man bifölle vare sig Utskottets utlåtande eller Kongl. Maj:ts proposition. Riksantiquarien själf anför nemligen om den nuvande lagen bland annat följande: "Erfarenheten har redan visat, att denna lag icke hindrat bildandet af andra offentliga och äfven enskilda samlingar inom fäderneslandet." Ja, så är det, och får man antaga att den *tolerans* från riksantiquariens sida, som har möjliggjort detta, varit *riktig*, då erkänner riksantiquarien ju med detsamma äfven att den nuvarande *lagen* i detta hänseende är *oriktig*, ty denna oriktiga lag har måst korrigeras genom toleransen; — eller också antager man toleransen varit *oriktig* och att lagen bort efterleivas konsekvent, då måste ju riksantiquarien haft *orätt*, som härvidlag visat sig vara tolerant.

Jag tror emellertid att det är långt bätte att enskilda samlingar och provinsmuséer af fornfynd få bildas, icke *oaktadt förbud* mot sådana utan med *statens tillstånd*, ty en lagöfverträdelse, om än aldrig så mycket godkänd af allmänna rättsmedvetandet, kan dock icke vara detsamma som något hvilket enligt lag är tillåtet. Den ärade ledamoten af Lag-Utskottet anförde att Utskottets förslag bland annat skulle deruti ega företräde fram för Kongl. Maj:ts, att det förra tillerkänner upphittaren själf rättighet att med staten kontrahera om priset på fynd af koppar. Jag erkänner att denna bestämmelse har företräde framför den Kongl. propositionen, och att det är en brist, ehuru praktiskt sedt obetydlig, uti denna sednare, att bestämmelserna icke blifvit likadana i afseende å brons- och kopparfynd.

Men, sedan jag pligtskyldigast gjort detta erkännande, nödgas jag uttrycka den förmodan, att Lag-Utskottets utmärkte ledamöter tagit ett förvändt intryck af förevarande ämne, så att de *gräft ned* sina pund, antagligen för att förvara dem till något lägligare tillfälle; de hafva försmått att lägga dem i dagen i förevarande betänkande, som, efter hvad jag kunnat upptäcka, icke innehåller några "bottenfynd", och borde därför hafva förfäktat mera liberala åsigter rörande skyldigheten att hembjuda dylika fynd åt staten. Hvad man själf underlåter skall man icke fordra af andra.

Lag-Utskottet säger nemligen på sidan 10: att "det allmännas intresse synes tillräckligt tillgodosedt, om man, med bibehållande af själfva hembudsskyldigheten, lemnar upphittaren rätt att, i fall staten ej kan med honom träffa träffa öfverenskommelse om priset, själf förfoga öfver fyndet." Detta är detsamma som att säga, att vi i vetenskapens intresse och i nationalmuseii intresse böra bibehålla ett stadgande som i själfva verket ingenting betyder, utan som hvar och en kan undandraga sig; ty den ärade talaren erkände ju själf att priset på fyndet af upphittaren kan sättas hur högt som helst. Men hvad i all världen tjenar det då till att bibehålla detta stadgande.

Vidare säges det i Utskottets betänkande, att transporten för dylika fynd icke skall kosta upphittaren någonting, ty staten åtager sig dessa

omkostnader både fram och åter. För den händelse nu att en mängd sådana fynd, af egarne taxerade till ett ganska stort värde, skulle på en gång göras, och staten funne skäl att inlösa desamma till högt pris, så skulle det icke dröja länge innan staten blefve alldeles öfersvämmad af dylika anbud både likt och olik, så att kanske för erbjudna sakers befraktande enkom ett särskildt anslag blefve behöfligt för postverket. Detta kan blifva en temligen storartad affär, och i allt fall ett sätt för den enskilde att söka förtjena på det allmänna; och det är så mycket troligare att det kommer att försökas, som det ingenting skulle kosta den enskilde att göra dylika försök. Nog skulle derföre Utskottets förslag medföra kostnad och besvär för statsverket, och båda oftast helt onödigt, det är tydligt, men deremot är det svårare förstå, att någon praktisk nytta deraf kan vinnas.

Slutligen må jag fråga, hvarigenom är vetenskapen bäst betjenad, antingen genom monopol eller genom frihet. Jag tror att det aldraminst kan ligga i den vetenskapliga forskningens intresse att fortfarande bibehålla dylika monopol, ty om fullständig frihet inom något område bör finnas, så är det väl här, och man behöfver endast påminna sig hvad vår utmärkte fornforskare Professor Nilsson i detta hänseende yttrat för att häraf finna sig öfvertygad. Den ärade talaren sjelf påstod att vårt riksmuseum i afseende å antiqvariska samlingar är det rikaste i Europa näst det i Köpenhamn, samt att man icke bör fråndraga detta rikhaltiga museum den vinst och den fördel det har af rättigheten att tillägna sig de fornsaker, som inom riket upphittas. Mot detta argument är att märka, att dessa samlingar i Köpenhamn, hvilka talaren sjelf erkänt vara de rikaste i Europa och större än våra, tillkommit just *på grund af frihetens grundsats*. Om jag ej misstager mig, så var det en ung grosshandlare, dilettant och avtoddidakt, sedermera Konferensrådet Thomsen, som på det *fria samlandets väg* skapat detta museum, hvilket nu med rätta utgör Danmarks stolthet. Jag anser sålunda, att vi kunna lugna oss med hvad Kongl. Maj:t nu föreslagit, ehuru jag för min del skulle hafva velat gå ännu läugre. Det är under förhoppning att så i sinom tid skall ske, som jag för närvarande anhåller om bifall till den Kongl. propositionen och afslag å Utskottets hemställan.

Herr Lundström: För min del måste jag yrka afslag å Utskottets förslag och bifall till Kongl. Maj:ts proposition. Jag gör detta, ehuru jag icke funnit mig fullt tillfredsställd med hvad den sistnämnde talaren föreslår. Jag skulle nemligen helst önskat, att den fria dispositionsrätt, som densamme föreslår i afseende å bronsfynd äfven blifvit utsträckt till fynd af koppar, men då hittills icke någon talare derå framställt yrkande, vill jag icke heller göra det, när jag är öfvertygad derom, att en återremiss i sådant syfte vid den nu så långt framskridna tiden af Riksdagen icke skulle till någonting tjena.

Den ärade talare på stockholmsbänken, hvilken näst före den siste talaren hade ordet, och dervid sökte försvara Utskottets förslag, nämnde, bland annat, att de talare, som uppträdt mot Utskottets hemställan, endast med len hand vidrört hvad deruti blifvit anfördt, och att de uti sin argumentation egentligen vändt sig mot riksantiqvarens yttrande i ämnet.

Jag kan dock ej finna annat, än att Utskottets förslag redan blifvit temligen vidlyftigt kritiseradt, men då denna kritik, att döma efter nyss anförda yttrande icke synes hafva gjort till fyllest, beder jag att få tillägga några ord. Utskottets slutord i sjelfva den s. k. klämman lyda sålunda: "är fyndet af koppar eller brons, vare upphittaren ej skyldig fyndet afstå, derest han ej med den honom erbjudna lösen åtnöjes". Jag får säga, att ett sådant lagstadgande synes mig vara fullkomligt illusoriskt och icke ledande till det syftemål, som Utskottet dermed torde hafva afsett. Mig är det klart, att ett af de två måste inträffa: antingen är upphittaren af ett dylikt fynd icke villig att sälja detsamma, eller ock är han dertill benägen. I förra fallet är det tydligt, att han, derest Utskottets förslag bifalles, skall sätta så högt pris på sin vara, att staten icke gerna kan komma att inlösa fyndet, eller ock skall han, hvad värre är, frestas att begå lagbrott genom att icke hembjuda detsamma till staten. Han måste naturligtvis vid hembudet iakttaga en viss måtta i afseende på prisbestämmandet, om det icke skall synas att han nödvändigt vill behålla fyndet. Derigenom kan han dock befara, att staten skall inlösa detsamma, och det ligger derföre nära till hands att antaga, det han skall föredraga att utan hembud behålla fyndet heldre än att riskera att staten skall inlösa det. Vill han åter sälja fyndet, så är det klart att, med den benägenhet, som hos upphittaren måste förutsättas, att öfverskatta dess värde, han i allmänhet skall sätta priset derå så högt, att ingen inlösen från statens sida kommer att ega rum. Han behåller derföre fyndet i afvaktan att någon privat person eller samlare skall göra honom något fördelaktigt anbud, och dervid kan det ofta hända, att fyndet kommer att säljas till billigare pris; ty, såsom man vet, faller det sig ofta mycket lättare att man och man emellan öfverenskomma om priset, enär köparen der kan genom öfvertalande eller annorledes inverka på säljarens beslut. Dessutom skulle jag tro, att säljaren ganska lätt fruktar att, om han icke antager ett gjordt anbud af en enskild person, han alldeles kan gå miste om att få sälja fyndet fördelaktigt, enär han icke kan vara säker om att staten, vid förnyadt anbud från hans sida, skall vilja köpa detsamma, likasom han ock torde hafva försyn för att ånyo och till lägre pris än förut hembjuda fyndet åt staten. Jag kan sålunda icke finna att det skulle till någonting tjena, att staten, på sätt Utskottet föreslagit, skulle ega en blott skenbar företrädesrätt till inlösen af dylika fynd. Samme ärade talare yttrade äfven, att just genom den lag, vi i detta fall nu ega, våra samlingar af fornfynd skulle vara de bästa i verlden näst dem som finnas i Köpenhamn. Jag medgifver riktigheten af detta påstående; ty min åsigt är den att, om vår lagstiftning i detta hänseende varit lika fri som Danmarks, så skulle äfven våra antiqvitesssamlingar för närvarande hafva varit lika stora om ej större, än de som nu finnas i Danmark.

Jag vill icke längre uppehålla Kammarrens tid, utan inskränker mig till att yrka afslag å Utskottets förslag och bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Sven Nilsson i Efveröd: Jag kunde gerna genast afstå från ordet och inskränka mig till att påyrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition, sedan Herr Key bemött Herr Carléns anförande, hvilket jag, då jag begärde

ordet, annars hade ämnat göra. Mig synes nemligen detta nu hafva blifvit grundligen vederlagdt i det hufvudsakligaste, men ett af Herr Carléns skäl återstår dock oberördt, och jag vill derföre nämna några ord med afseende derpå. Han sade, att den skilnad, som, enligt Kongl. Maj:ts förslag i afseende på hembudsskyldighet förefinnes mellan koppar- och bronsfynd, skulle medföra svårighet vid lagtillämpningen; men jag är säker att om Kongl. Maj:ts proposition antages och bronsfynd blifva fria från hembudstvånget, det icke kan dröja länge, innan kopparfynden följa med och jemväl blifva fria. Dessutom tror jag att detta skäl icke är så allvarligt menadt, ty om Utskottets majoritet i öfrigt varit för den frihet, som af Kongl. Maj:t blifvit föreslagen i afseende på bronsfynd, hade man väl med lika skäl, som Utskottet nu gjort, äfven kunnat med den utsträckning af denna frihet som i den Kongl. propositionen finnes angifven, jemväl medgifvit denna utsträcktare frihet för koppar, hvilket var starkt i fråga inom Utskottet. Jag finner således den omtalade svårigheten icke vara af någon betydelse, utan yrkar bifall till Kongl. Maj:ts proposition och afslag å Utskottets betänkande.

Nils Petersson: Då jag bidragit till Utskottets beslut, vill jag med några ord redogöra för mina åsikter i frågan. Man påstår i allmänhet, att dessa fornfynd, som hittas i vår gamla jord, under nu gällande lagstiftning icke få rätt komma landet tillgodo, emedan lagstiftningen lägger hinder i vägen för enskilde och för fornminnesföreningar att bilda samlingar och derigenom skulle vara den vetenskapliga forskningen till ganska stor skada. Å andra sidan vill man tillvita svenska folket bristande intresse för våra fornminnen, på grund hvaraf utländingen skulle hafva lätt att för en ringa penning draga märkvärdiga fynd ur landet. Jag tycker att, om så är, detta är ett både beklagligt och besynnerligt förhållande, men då så många påstå det, måste jag väl antaga, att intresset för våra fornminnen icke är särdeles utbreddt. Huru skall man nu vinna det dubbla ändamål att både tillgodose enskilde forskares och samlares intresse och att förebygga, att utländske uppköpare för obetydligt pris tillegna sig våra fornfynd? Jag tror, att Lag-Utskottets förslag just är egnadt att uppfylla de fordringar, som från båda dessa synpunkter kunna uppställas.

Jag vill nu med några ord bemöta hvad Herr Key anført. Han sade, att en lag, sådan som Utskottet föreslagit, skulle vara den vetenskapliga forskningen till hinder. Det förefaller mig besynnerligt, huru man kan göra ett sådant påstående, då, enligt Utskottets förslag, de enskilde samlarne skulle få full frihet att konkurrera med staten om inköp af ifrågasvarande fynd. Å andra sidan sade Herr Key, att, om Utskottets förslag blefve lag, så skulle en sådan massa fynd blifva insända till museum, att ett särskildt anslag till postverket komme att erfordras. Jag trodde, att det skulle vara ett ganska lyckligt förhållande, om många fynd tillvaratogs och insändes till museum, och att sådant väl vore värdt försändningskostnaden. Herr Key gick så långt, att han önskade borttagande af hembudsskyldigheten äfven med afseende å silfver och guld. Men skulle all hembudsskyldighet borttagas, så vore ju hela inrättandet af nationalmuseum en misslyckad affär, och man borde hafva tänkt på frågan, om man ville behålla hembudsskyldigheten, innan man tog sig för att bygga

ett så dyrbart museum. Då Riksdagen nyss bekostat detta storartade hus, så vore väl eget, om man nu vill stänga detsamma och förklara, att samlingarne ej borde finnas på ett ställe utan spridda i landet. Jag tror icke sådant skulle vara välbetänt. Men vill man verkligen derhän, så "a la bonheur" må man taga steget ut och besluta realisera nationalmuseum.

Jag kan ej förstå annat än att Lag-Utskottet fullt tillgodosett hittarens intresse. Han får enligt Utskottets förslag begära hvad han vill för fyndet och får försändningskostnaden betald af staten. Hvad vill man mera hafva? Så mycket intresse för det allmänna måtte han väl hafva, att han vill underkasta sig besväret att inlemna fyndet till vederbörande myndighet. Den enskilde forskaren har också frihet, om han kan och vill, att öfverbjuda staten och inköpa fyndet för högre pris än staten vill betala, men genom hembudsskyldigheten vinnes alltid den fördel, att fyndet blir känt vid museum, så att der åtminstone kan tagas aftryck eller göras afbildning af detsamma.

Jag tror, att åtminstone för närvarande de stadganden, Lag-Utskottet i detta ämnet föreslagit, äro de lämpligaste, och jag yrkar bifall till betänkandet.

Herr Lyth: Jag skall fatta mig mycket kort. Jag ber att först få nämna, att jag hufvudsakligen instämmer med Lag-Utskottet i principiellt hänseende. Jag kan dock icke neka, att jag i vissa punkter funnit goda skäl anföras af dem, som förfäktat motsatta åsigten. Men jag tror att i denna sak såsom i många andra man bör gå försigtigt tillväga enligt regeln: "festina lente"; ty jag fruktar, att för hastig förändring kunde skada en sak, som vi vilja gynna. Jag vill taga saken helt praktiskt. I min hemort går så till, att, när ett större eller mindre fynd hittas, underrättas först pastor i församlingen derom och genom honom inlemnas fyndet till Konungens Befallningshafvande, der det under en eller annan vecka kvarhållles, på det personer, som intressera sig för fornsaker, skola få tillfälle att taga kännedom derom. Jag bör nämna, att sådana fall, som en talare nyss påpekade, att nemligen hittare skulle förstöra sina fynd af okunnighet om deras värde, icke mig veterligen förekommit i min hemort. Deremot kan jag upplysa, att alla hittare af sådana fynd, som på sednare tid genom min försorg blifvit insända till nationalmuseum — och dessa hafva varit icke så få — varit särdeles belåtna med den lösen de erhållit, hvilken vanligen öfverstigit deras förväntan. Härigenom har intresset att taga vara på fornfynd på Gotland blifvit ganska lifligt.

Om Kongl. Maj:ts förslag blefve lag, fruktar jag, att utländske upphandlare, särdeles engelske, skulle draga massor af värderika fornfynd från oss. Efterfrågan efter sådana af engelsmän har redan försports på Gotland under sednare åren.

Man har sagt, att en lag, som icke efterlefves, icke tjänar till något, men hvilken lag öfverträdes icke? Man har äfven talat om den fördel för hittaren, som konkurrensen mellan köpare skulle medföra; men jag tror att hittarne i allmänhet för litet förstå fyndens värde för att kunna draga nytta af konkurrensen.

Jag beder att också få påpeka den svårighet, som enligt Kongl. Maj:ts förslag skulle möta vid behandling af fynd innehållande blandning af guld, silfver koppar och brons, då guld, silfver och koppar fortfarande skulle hembjudas men brons vara fri. Derföre synes mig bättre att enligt Lag-Utskottets förslag bibehålla lika lagstiftning med afseende på alla dessa metaller. En annan fördel innebär Utskottets förslag deruti, att, äfven om nationalmuseum icke blefve egare af hembudet fynd, blefve detta dock känt vid museet, och museet blefve i tillfälle att åtminstone skaffa sig aftryck eller ritad afbildning deraf.

På dessa praktiska skäl yrkar jag bifall till Utskottets förslag.

Herr Grefve Sparre: Det synes mig, att Kongl. Maj:ts proposition i detta ämne grundar sig på så klara och oemotsägliga skäl, att vidlyftig diskussion i frågan icke skulle behövas. Att full frihet är nyttig för vetenskaplig forskning, lär väl vara obestriddt. Ett koncentrerande af alla fornsaker, som finnas, till hufvudstaden kan väl vara gynnsamt för forskningen härstädes, men i andra landsdelar finnas också fornsakare, och att beröfva desse villkoren för fortsatt forskning, det är att lägga hinder i vägen för det vetenskapliga intresset i landsorten. På sätt i Kongl. Maj:ts proposition anmärkes, är äfven otvifvelaktigt, att sådana enskilda samlingar, som äro af högre värde, förr eller sednare komma att öfvergå till statens historiska museum, emedan detta är i tillfälle att göra inköp för de högsta pris. Desse enskilde forskare äro således just de uppsamlare, som bereda rikedomerna vid riksmuseum.

Jag vill fatta mig kort, då vidlyftigt ordande synes mig obehöfligt, men jag måste dock erkänna, att några satser, som jag under diskussionen hört framställas, synas mig vara af så märkvärdig beskaffenhet, att de torde behöfva litet närmare betraktas. Jag hörde sägas, att det dyrbaraste intresset skulle vara, att fornsakerna komme hit till museum. Jag trodde det dyrbaraste intresset gå ut derpå, att sakerna blefve förvarade, och föreställde mig icke, att deras hitförande kunde vara hufvudsaken. Vidare hörde jag sägas, att Lag-Utskottets förslag vore i upphittarens intresse, emedan den auktoritet, till hvilken fynden skulle hembjudas, på det mest honnetta sätt bestämde pris å desamma. Det är verkligen ett eget sätt att resonnera. Sålunda bestämde myndigheterna fordom också på det mest honnetta sätt taxor å de pris, till hvilka varor skulle få köpas och säljas man och man emellan. Om upphittaren är så alldeles belåten med detta honnetta sätt, är emellertid en annan sak. Han kunde möjligen vilja hafva sin egen opinion om priset.

Äfven hörde jag sägas, att det vore i upphittarens intresse att bereda konkurrens. Men jag trodde verkligen, att här var fråga om ett monopol för staten, som Kongl. Maj:t föreslagit att upphäfva, och jag påminner mig sedan den tid i världen, då jag läste salig Adam Smith, att monopol icke ansetts gynnande för konkurrensen. Men det lär väl vara ett resultat af den nyare tidens forskningar, att säljarens intresse befordras genom monopol på inköpsrätt. För mig är det en ny sats, och då jag vant mig vid misstroende mot monopol, får jag afstyrka bifall till Utskottets förslag.

Herr

Herr Gumælius: Jag anhåller att få göra endast en enda anmärkning. Från den äldre bronsåldern här i Norden finnes ett par alldeles enstaka fynd af stort intresse och mycket vetenskapligt värde, nemligen en ganska väl bibehållen kvinnodräkt och en fullt bibehållen mansdräkt. Båda funnos i Danmark. Måne man för dem har att tacka den officiella forskningen? Visst icke. Fyndet af mansdräkten föranleddes af en enskild person, som gjorde gräfningar i den så kallade Treenhöi och visserligen dervid betedde sig rätt illa; men hade icke forskningen varit fri, hade han ansett försigtigast dölja, hvar och huru han påträffat en del bronssaker m. m., och det är högst sannolikt, att detta fynd då alldeles icke kommit i dagen. Äfven kvinnodräkten (det s. k. Borum-Eshöi-fyndet) upptäcktes icke af den officiella forskningen, utan af en sådan der "landsortsdilettant" och tillvaratogs af en fornforskningsförening i landsorten. Jag har velat erinra härom för att påpeka, att dilettantforskningen i landsorten icke är så alldeles förkastlig.

För öfrigt vill jag endast tillägga, att jag föreställer mig, att Utskottets förslag med nuvarande lag delar en olägenhet, som icke borde vidlåda någon lag, att nemligen vara af beskaffenhet att antagligen icke komma att efterlefas. Jag skulle icke tillstyrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition, om jag icke vore öfvertygad att, på sätt äfven Antiqvitetsakademiens motivering, med någon eftertanke läst, gifver vid handen, propositionens antagande långt ifrån att skada riksmuseets samlingar skulle befördra dessas förkofran och vetenskapens utveckling.

Jag yrkar bifall till Kongl. Maj:ts förslag.

Herr Statsrådet Wennerberg: Det har blifvit mig berättadt, att de flesta talare, som i denna Kammare yttrat sig uti förevarande fråga, yrkat bifall till Kongl. Maj:ts proposition och afslag å Utskottets betänkande. Detta gifver mig anledning att fatta mig kort, då jag sålunda har allt skäl hoppas, att Kammaren genom sitt beslut i ämnet skall visa sig hysa den åsigten, att Kongl. Maj:ts nu framlagda förslag fullt öfverensstämmer med en fri lagstiftnings och fri vetenskaplig forsknings fordringar.

Några få anmärkningar mot Utskottets betänkande vill jag dock tillåta mig. Utskottet har påtagligen gått en medelväg och sökt att, så vidt möjligt, tillfredsställa båda de parter, som i frågan yttrat sig, nemligen å ena sidan statens historiska museum genom Vitterhets- Historie- och Antiqvitets-akademien, å andra sidan de särskilda fornforskningssällskapen, hvilkas önskingar blifvit framburna genom Svenska fornminnesföreningen.

Först och främst torde böra anmärkas, att nu gällande lag angående hembud af fynd icke kan efterlefas och icke heller har blifvit efterlefd. Redan häri ligger ett skäl att afskaffa densamma. Det är en känd och äfven offentligen erkänd sak, att arkeologiska samlingar finnas vid universiteten och läroverken och att enskilda sådana finnas till ett antal, som icke torde understiga hundra. Huru hafva dessa samlingar uppkommit? Hafva alla de särskilda fornsaker, hvaraf de bestå, en gång varit hembudna till staten? Nej, jag vågar påstå, att de tillkommit på olagligt om ock oantastligt sätt. Men de kunna måhända anses hafva erhållit ett berätt-

tigande från statens sida, derigenom att de varit kända för den arkeologiska forskningens förnämsta myndighet i landet och opåtaladt af denna fått utvidga sig.

I vårt grannrike Danmark finnes också en fyndlag, afseende silfver och guld eller såkalladt Dannefæ; men äfven denna lag tillämpas icke med synnerlig stränghet, och Danmarks utmärktaste fornforskare hafva aldrig ifrat för dess bibehållande. Jag tror att vi för närvarande härutinnan hafva den strängaste lagstiftning, som någonstädes finnes. Med undantag af Baiern och kanske också England, der lagbestämmelser lära finnas, som lägga åtskilliga hinder i vägen för enskilde att skapa samlingar af fornsaker, råder i allmänhet frihet.

Det är känt, att Danmark eger det rikaste och förträffligaste arkeologiska museum i Europa, och vårt historiska museum står det danska ej ovärdigt vid sidan. Dessa båda museer hafva utvecklat sig samtidigt, det ena under en friare lagstiftning, det andra under skydd af en tvångslag. Man må vid sådant förhållande väl fråga: hvarföre skulle Sverige längre bibehålla sin tvångslag, då det visat sig, att Danmark utan en sådan vunnit de rikaste och förträffligaste samlingar? Jo, svarar man, emedan statens historiska museum ännu har behof af en sådan utveckling, som är nödig för den egentligt vetenskapliga forskningen. Detta är ganska sannt, men dels stämmer svaret illa tillsammans med hvad nyss blifvit upplyst, dels äro statens samlingar redan betydligt utvecklade. I afseende på fornsaker af sten och jern har tvångslagen redan funnits öfverflödig och blifvit upphäfd. Frågan gäller nu dess upphäfvande äfven med afseende å brons. Utskottet har sagt, att statens samlingar af bronsantiquiteter ännu äro *temligen* fattiga. Jag tror, att Utskottet bort säga, såsom Vitterhets- Historie- och Antiquitets-akademien yttrat, att dessa samlingar äro *jemförelsevis* fattiga, hvilket åter bör sättas i samband med det kända förhållandet att våra samlingar af sten- och jernfornsaker äro utomordentligt rika. Någon gräns för samlandet i ett museum kan och bör aldrig sättas, och det är troligt, att sådana fynd af sten och jern alltjemt kunna förekomma, som äro behöfliga för statens museum och som det bör skaffa sig. På samma sätt förhåller sig ock med bronsfynd.

Under de sednare decennierna har i vårt land visat sig ett synnerligen lifligt intresse för fornforskning, och vi önska ju alla, att detta måtte blifva så starkt och lefvande som möjligt. Men för detta intresse måste det kännas plågsamt och hämmande, att en lag qvarstår, som tvingar att till statens museum insända och hembjuda alla så mer som mindre dyrbara fynd.

Onekligen har Utskottet tillgodosett hittarens ekonomiska intresse. Han behöfver, derest Utskottets förslag antages, icke riskera att någonsin få för litet betaldt, då han eger att sätta hvad pris han vill på fyndet. Men månne icke härigenom den åsyftade fördelen för statens museum i väsendtlig mån inskränkes? Jag kan åtminstone icke se, att Utskottets förslag är betryggande för museets företrädesrätt att rikta sina samlingar. Huruvida åter genom Utskottets förslag den enskilde samlaren fått sitt intresse bättre tillgodosedt, återstår att tillse. Den vanlige hittaren, som i fyndet blott ser ett visst pennigevärde, har väl fått sin rätt fullt betryggad, men icke så den hittare, som sjelf är samlare onh intresserar

sig för fyndets vetenskapliga betydelse. För hans rätt är genom Utskottets förslag intet gjordt. Han måste fortfarande äfventyra att fyndet går förloradt för hans samling. Men för honom är det af stor vikt att icke mista ett godt fynd, ty kring ett sådant gruppera sig vanligen de andra mindre betydande, som derigenom vinna större värde. Genom fara att nödgas afstå det goda fyndet måste derföre lusten att samla motverkas, och häri ligger äfven för statens samlingar en förlust. Det är nemligen en känd sak, att icke obetydliga delar af statens samlingar härröra från enskilda samlingar. Jag hörde nyss i Första Kammaren upplysas, hvad jag förut ej visste, att 30 till 40 procent af bronssakerna i museum erhållits genom eller från enskilde samlare.

Innan jag slutar, vill jag äfven med några ord bemöta den uttalade farhågan, att antagandet af Kongl. Maj:ts förslag skulle göra det lättare för utländingar att draga våra fornsaker ur landet. Vore denna farhåga grundad, förefunnes visserligen skäl till tveksamhet om antagligheten af det Kongl. förslaget. Men jag kan icke inse, att enligt detta förslag förhållandet i berörda hänseende skulle blifva värre än för närvarande, utan tvärtom. Nu är statens historiska museum den enda fria konkurrenten med utländske uppköpare, men efter Kongl. Maj:ts förslag skulle desse komma att konkurrera äfven med enskilde svenske samlare. Denna konkurrens blefve dem föga angenäm, ty det är bekant, att samlare i allmänhet icke äro dåliga betalare. Man brukar ofta tala om vurm för samlande. Den torde lika ofta förtjena en vackrare benämning. I allt fall är det en känd sak, att samlare ofta underkasta sig de största uppoffringar blott för sina samlingars ökande. De enskilde samlarnes efterfrågan skulle derföre säkerligen i hög grad stegra priset på fornfynden, och deri ligger det verksammaste medel att undantränga de utländske uppköparne, hvilka nu ofta för ringa pris draga våra antiqviteter ur landet.

Herr Carlén: Jag anhåller att få yttra några ord med anledning af det vackra anförande från statsrådsbänken, som vi nu haft nöjet att afhöra. Den största delen deraf innefattar åtskilliga sanna och vackra satser om fri lagstiftning och fri forskning i denna väg, hvilka dock voro egentligen riktade, icke mot Lag-Utskottets föreliggande utlåtande, utan mot den nu gällande lagstiftningen i det ifrågavarande ämnet; till för svar för hvilken lagstiftning icke någon i denna Kammare uppträdt. För öfrigt är det tvänne af Herr Statsrådet Wennerbergs anmärkningar, som jag beder att få bemöta. Den första var den, att genom Lag-Utskottets förslag icke skulle vinnas det mål, Utskottet antages hafva åsyftat, emedan för den vetenskapliga forskningen värdefulla fynd ändå skulle komma att gå förlorade för museet, i följd af att upphittarne deraf kunde sätta för högt värde på desamma. Det har dock icke varit Utskottets mening, att museet skall hafva något monopol att tillägna sig alla dessa fornfynd, utan har Utskottet, med hänsyn till vetenskapens intresse och behöriga fordringar, endast ansett det nödigt att upphittare af bronsfynd skall vara skyldig hembjuda detsamma till staten, som då får tillfälle att taga kännedom derom, men icke att afhända sig det, om han ej finner sig nöjd med den honom derför erbjudna ersättningen. Den andra invändningen,

som Herr Statsrådet gjorde, var att man dock i Danmark kunnat just på frihetens grund samla ett museum, större än i Sverige. Men det är väl för Herr Statsrådet bekant, likasom för åtskilliga andra, ehuru måhända icke för alla, att museet i Köpenhamn har för den höga ståndpunkt, hvarpå det för närvarande befinner sig, egentligen att tacka den personlighet, som står i spetsen för detsamma, den synnerliga kraft och det lifliga intresse denne person ådagalagt för saken. Och det är naturligt, att ett sådant nit och intresse skall kunna uträtta mycket mer i det lilla Danmark, än hvad under motsvarande förhållanden i ett så vidsträckt land som Sverige kunde blifva fallet. Men hade icke en sådan person stått i spetsen för denna angelägenhet och med hela sitt intresse omfattat densamma, skulle sannolikt i Köpenhamn icke kunnat åstadkommas sådana samlingar som för närvarande der finnas. Och hvad en person kan verka i detta afseende, det tror jag bäst kunna bedömas af Herrar representanter från Skåne, hvarest, trots lagstiftningen, i följd af personligt intresse åstadkommits ganska dyrbara enskilda samlingar. Detta visar hvad personligt intresse kan göra. Herr Statsrådet medgaf emellertid att äfven våra samlingar äro utmärکتa, och då de kunnat blifva det, trots det tvång, som i förevarande afseende råder i vårt land, finnes ju intet skäl att inslå en alldeles ny bana, aldraminst kan jag föreställa mig att Utskottets förslag skall verka hämmande på samlingarnes ökande. Ty då vårt museum redan under ofrihetens tid blifvit rikadt med så rika och värdefulla gåfvor af fornfynd, skall antalet af dessa gåfvor väl icke förminsкас, då friheten blir så stor och, jag vågar påstå, så absolut som enligt Lag-Utskottets förslag skulle vara fallet.

Äfven Herr Key har mot Lag-Utskottets förslag gjort den invändningen — och det var, såsom jag tyckte mig finna, hans förnämsta argument — att detsamma icke skulle blifva af någon nytta, emedan upphittaren, i fall han icke ville sälja från sig sitt gods, helt enkelt komme att taga det tillbaka och staten sålunda gå förlustig om detsamma. Det ligger dock stor vikt deruppå, att man i statens museum får åtminstone se alla dessa fynd och tillfälle att afteckna dem, om man ock icke lyckas få behålla dem. Och redan detta aftecknande kan, enligt min tanke, vara af så stort vetenskapligt värde, att jag till och med blott för den skull anser, att Lag-Utskottets förslag bör bifallas.

Herr Nils Petersson: Jag anhåller att få yttra endast ett par ord. Här har så mycket framhållits Danmark och den frihet, som der gäller i fråga om hembud af fornfynd till staten, så lockande, att äfven vi borde förskaffa oss samma frihet. Om jag icke alltför mycket minner mig, lär i Danmark vara fråga om att upphäfva denna frihet och att genom lag göra egandet af dylika fynd till ett monopol för staten; detta sannolikt till följd deraf, att man kommit underfund med, att denna frihet har åtskilliga olägenheter med sig. Således håller detta från Danmark hemtade skäl icke streck. Såsom af föregående talare blifvit omnämndt, är det uppblomstringstillstånd, hvari Köpenhamns museum befinner sig, en följd af en persons lifliga intresse för saken äfvensom af särskilda omständigheter i öfrigt. Men det är icke gifvet att förhållandena skola gestalta sig lika i Sverige. Såsom ytterligare

skäl mot bifall till Kongl. Maj:ts förslag beder jag få påpeka, att man från främmande länder begärt att få del af vår lagstiftning i detta hänseende, derför att man funnit den så förträfflig. Ytterligare har man sagt, att den vetenskapliga forskningen skulle vinna på en ovilkorlig frihet i afseende på bronsfynds hembud åt staten, i följd af den större täflan härutinnan, som derigenom skulle uppstå mellan upphittarne. Men huruvida det kan vara nyttigt att i fråga om dessa saker få tre konkurrenter, nemligen staten, den enskilde och utlåndingen, det lemna jag derhän.

Jag anser i detta afseende Lag-Utskottets hemställan vara ett ganska välbetänkt bemedlingsförslag mellan den nuvarande lagstiftningen och Kongl. Maj:ts förslag. Såsom det nu är, vågar knappt den enskilde sam-laren uppvisa sina fynd, emedan han fruktar att blifva af dermed, men genom Kongl. Maj:ts förslag åter skulle upphittaren kunna aflåta dem åt den förste som kommer. Jag anser det dock icke vara för mycket begärdt, att hvar och en, som gjort ett fynd, hvilket ju kan vara af stort vetenskapligt värde, åtminstone bör vara skyldig att gifva sådant tillkänna eller uppvisa det. Och jag föreställer mig, att intresset för dylika saker är så stort i vårt land, att äfven med de förändringar i något friare riktning, Lag-Utskottet nu föreslagit, vårt museum, som dock väl är den lämpligaste innehafvaren af dylika fornsaker, skall hembjudas de flesta fynd som göras. Jag anser nemligen detta museum vara en egendom, som vi alla gemensamt innehafva såsom ett bolag, och derför hvar och en svensk böra vara angelägen om att draga sitt strå till stacken. Jag kan således icke finna att de mot Lag-Utskottets förslag anförda skälen förtjena något afseende, och förordar jag derför bifall till detsamma.

Öfverläggningen var slutad. Herr Talmannen upptog de yrkanden, som blifvit gjorda, och afgaf i enlighet dermed propositioner, dels på bifall till Utskottets förslag och dels på bifall till Kongl. Maj:ts framställning. Den sednare af dessa propositioner förklarades hafva blifvit med öfvervägande ja besvarad; men begärdes då votering, och blef med anledning deraf en omröstningsproposition af följande lydelse uppsatt, justerad och anslagen:

Den, som bifaller hvad Lag-Utskottet hemställt i dess utlåtande N:o 23,

röstar ja;

Den, det ej vill

röstar nej;

Vinner nej, har Kammarken, med afslag å Utskottets hemställan, bifallit Kongl. Maj:ts nådiga proposition i det ämne, hvarom förevarande utlåtande handlar.

Omröstningen företogs och visade 28 ja mot 151 nej; och hade Kammarken alltså beslutit i enlighet med nej-propositionen.

§ 4.

Till afgörande förekom Lag-Utskottets utlåtande N:o 24, i anledning af väckta motioner om ändring af gällande stadganden angående skyldighet att deltaga i byggnad och underhåll af tingshus och häradsfängelse.

Efter föredragning af *1:sta punkten* anförde

Herr Fr. Mæchel: Herr Talman! Mine Herrar! Jag kan för min del icke bifalla Lag-Utskottets nu föredragna utlåtande och anhåller att korthet få angifva mina skäl därför. Motiveringen för den framställning, hvartill Utskottet kommit, eller att staten skall öfvertaga skyldigheten att bygga och underhålla tingshus och häradsfängelse, återfinnes å sidan 14 och lyder hufvudsakligen sålunda:

“Då rättstillståndets upprätthållande obestriddligen är en statsangelägenhet, synes deraf följa, att staten bör bekosta för sådant ändamål erforderliga anstalter, hvartill tingshus och häradsfängelse äro att hänföra, Jemte det att kostnaderna härigenom blefve fördelade på alla skattskyldige öfver hela landet, skulle undanrödjas ett missförhållande, som svårligen kan undvikas om tingslaget bibehålles såsom gemensamhet, det nemligen, att de enskilde deltagarne inom ett litet tingslag betungas betydligt, understundom mångdubbelt mera än deltagarne inom ett stort, emedan byggnadsskyldigheten är för alla tingslagen i det närmaste lika, oberoende af deras storlek eller folkmängd“.

Den omständigheten, att de mindre tingslagen möjligen kunna vara mera betungade af tingshusbyggnad än de större, må väl få anses som ett mycket svagt skäl för ifrågavarande byggnadsskyldighets öfverflyttande på staten. Det är ju många andra fall, närmare påpekade i Herr von Gegerfelts reservation, der de mindre tingslagen få vidkännas mycket drygare kostnader än de större, t. ex. i afseende å skyldigheten att bygga och underhålla kyrka, prestgård och skolhus, och skulle nu häraderna befrias från skyldigheten att bygga tingshus, på den grund att bördan deraf vore jemförelsevis tyngre för de mindre häraderna än för de större, så borde de på samma grund äfven befrias från sitt åliggande att bygga kyrka, prestgård etc.; men sistberörda byggnadsskyldighets öfverflyttande på staten har ej blifvit ifrågaställt, och jag kan då icke finna, hvarföre det af Utskottet använda motivet skulle tillämpas i afseende på skyldigheten att bygga och underhålla tingshus och häradsfängelse.

Vidare säges att “rättstillståndets upprätthållande är en statens angelägenhet”, samt att deraf skulle följa, att staten måste öfvertaga byggnads- och underhållsskyldigheten af tingshus och häradsfängelse. Men det är ju mycket annat än rättstillståndets upprätthållande som utgör statsangelägenheter, såsom exempelvis religionsvården och undervisningen, och det oaktadt har ju icke staten, enligt hvad nyss nämndes, öfvertagit byggandet af kyrkor och skolhus, och dessutom om nu ifrågavarande byggnadsskyldighet verkligen vore en statens angelägenhet, beträffande landet,

så frågar jag om icke äfven motsvarande skyldighet för staten finnes beträffande städerna, i afseende på byggandet af deras rådhus och fängelser? Jag kan åtminstone i detta afseende icke se den ringaste skilnad mellan stad och land. Skall landet befrias från den ifrågavarande skyldigheten, så följer naturligtvis deraf, att städerna äfven måste befrias från sin motsvarande skyldighet. Så tycker dock icke Utskottet. Det har nemligen föreslagit, att kostnaderna för tingshusbyggnad skola läggas på staten i sin helhet, och i följd deraf skulle städerna icke allenast verkställa sina egna byggnader, utan äfven hjälpa häradena att bygga sina. Den enda lättnad Utskottet såsom någon ersättning föreslagit för städerna, är att stadsfängelserna skulle byggas af staten. Nu är visserligen vid denna riksdag icke väckt någon motion om en sådan befrielse. Men då Utskottet funnit *rättvisan* kräva den och derföre, oaktadt det nu af mig antydda formhindret, föreslagit att städerna skulle befrias från skyldigheten att bygga stadshäkten, så kunde Utskottet lika väl ur rättvisans synpunkt hafva tagit steget fullt ut och hemställt om städernas befrielse äfven från skyldigheten att bygga rådhus.

En annan fråga är också den, huruvida det kan anses vara en vinst för landet, att tingshus och häradsfängelse byggas på allmän bekostnad. Jag tror det näppeligen, utan anser tvärtom, hvad äfven Utskottet medgifvit, att de byggnadsföretag, som kommunerna sjelfva ombesörja, alltid blifva billigare än om staten skall utföra dem, emedan det bland annat alltid är lättare och billigare för kommunens innevånare att in natura lemna vissa prestationer, såsom virke, körslor, dagsverken med mera dylikt, än att dertill sammanskjuta kontanta penningar. Jag är således öfvertygad, att, om staten lät uppföra 100 tingshus på samfärd bekostnad och fördelade kostnaden för desamma på 100 härad, så skulle hvarje härad drabbas af en högre utgift, än om de hvar för sig hade fått uppföra sitt tingshus.

Jag tror vidare, att den utjemning af kostnaderna, som åsyftas, bäst vinnes genom de förslag, som innefattas i Herrar Näsmans och Erikzons i ämnet väckta motioner. Vi veta väl, att, sedan genom det nya representationssättets införande, politiska och medborgerliga rättigheter blifvit utsträckta till nästan alla innevånarne i städerna, äfven beskattningen i städerna undergått betydliga förändringar genom den s. k. likställighetens införande. Jag ser icke någon omöjlighet, att ju icke en dylik efter landets förhållanden lämpad likställighet skulle kunna äfven inom landtkommunerna åvägbringas och i följd deraf en del onera, som nu åligga jorden ensamt, kunna efter billiga grunder utsträckas äfven till andra kommunens medlemmar. Då emellertid för närvarande icke lär kunna ifrågakomma någon sådan lättnad i städernas byggnadsskyldighet, som motsvarar hvad Utskottet för landet föreslagit, och ett bifall till utlåtandet följaktligen, efter min uppfattning, innebure en orättvisa emot städerna, så kan jag icke annat än yrka afslag å Utskottets utlåtande och bifall till Herr von Gegerfelts mot detsamma afgifna reservation.

I Herr Mæchels yttrande hördes flere af Kammarens ledamöter instämma.

Vidare yttrade

Herr Clairfelt: Herr Talman! Mine Herrar! Det är en känd och erkänd sak, att då ett företag, af hvad slag som helst, utföres på statens bekostnad, det alltid blir dyrare än då den enskilde verkställer det-samma. Derföre, och då enligt min tanke i Utskottets förslag ligger en icke så obetydlig grad af orättvisa, kan jag icke annat än förena mig med den talare, som yrkat afslag derå. Denna orättvisa består icke endast deri, att de härad, som redan uppfört tidsenliga och prydliga tingshus, skulle blifva hårdare betungade, än de härad, som icke fullgjort denna skyldighet, utan äfven, och detta icke minst, deri, att städerna skulle få vidkännas dryga och betydliga kostnader, som de nu icke hafva. Såsom vi veta, är bevillningen i städerna i allmänhet proportionelt långt större än den är på landet. I en af de städer jag representerar, nemligen Christianstad, uppgår bevillningen till mer än en femtedel af bevillningen i hela länet, och denna stad har likväl icke mer än 7,000 innevånare, under det att i länet finnas öfver 200,000. Utskottet har visserligen i någon mån velat underlätta denna nya skyldighet för städerna genom att föreslå att staten skulle bygga äfven stads-häkten. Men då i residensstäderna dessa städers ransakningsfångar inrymmas i statens der uppförda cellfångelser, hvarför städerna få betala särskild afgift, så behöfvas der för städernas räkning inga andra fängelser än s. k. polishäkten, hvilka naturligtvis äro af ganska enkel beskaffenhet och derföre också kunna uppföras för en vida mindre kostnad än häradshäktena. I de mindre städerna åter är vanligtvis särskildt häkte inrättadt i sjelfva rådhuset, och dessa städer hafva således icke att vänta någon ersättning från staten om Utskottets förslag antages. Då härtill kommer att de å sednare tider uppförda tingshusen, likasom Utskottet yttrar om städernas rådhus, oftast äro afsedda äfven för administrativa ändamål, såsom lokaler för sparbank, brandstodsbolag o. d., så kan jag icke finna någon rimlig grund hvarför städerna skulle deltaga i byg-gandet af dessa hus eller betungas på det sätt Utskottet föreslagit. På dessa skäl yrkar jag afslag å Utskottets föreliggande betänkande och bifall till Herr von Gegerfelts reservation, eller att Kammarén ville, med bifall till Herrar Näsmans och Erickzons i ämnet väckta motioner, besluta en underdänig skrifvelse med anhållan "att Kongl. Maj:t ville låta ut-arbeta och för Riksdagen framlägga förslag till sådana förändrade stad-ganden angående deltagande i byggnad och underhåll af tingshus och häradsfängelse, att dessa åligganden blifva för medlemmarne af tingslagen efter billiga grunder gemensamma".

Herr Ola Andersson: Herr Talman! Denna fråga hör visserligen icke till de s. k. stora frågorna, men dock till dem, som icke kunna falla, utan ständigt återkomma, tills de fått en någorlunda tillfredsstäl-lande lösning. Nog är det många som säga, att man icke bör alltför mycket inlåta sig på småsaker. Jag anser det dock vara bättre att lösa de små frågorna väl än de stora illa. Sällan sammanskjutas på lan-det medel till ifrågavarande byggnader utan att man hör den frågan, fastän naturligtvis i åtskilliga variationer, på ett mer eller mindre harm-

fullt sätt framkastas: "Hvarföre skall jag bidraga till dessa byggnader, då den eller den hemmansegaren eller innehafvaren, den eller den fabriks- eller yrkesidkaren, kapitalisten eller tjenstemannen icke är skyldig att betala till detta onus, under det likväl dessa personer kanske ofta mer än öfriga inom orten draga andra eller hvarandra inför rätta, hvaremot jag med min fot knappast trädt inom tingshusets dörr? För min del tror jag också, att det nuvarande beskattningssättet hvarken är helsosamt eller rättvist. Erkänner man att under tidernas lopp, allt efter som nya industrier uppkommer och utvecklats sig, äfven nya rättsförhållanden inträdt och att dessa naturligtvis förutsätta och nödvändiggöra flera aftal, än som någonsin ingås mellan jordegarna, med deraf följande större antal tvister nu än förr, som påkalla rättskipning, så får man väl också erkänna, att det under sådana förhållanden icke kan vara annat än rättvist och billigt, att äfven dessa rättsökande från andra samhällsklasser bidraga till underhåll och byggnad af tingshus och häradsfängelse. Men då uppstår frågan, huru skall man fördela kostnaden därför? För min del är jag af flera skäl, lika med de två föregående talarne, obetingadt med om att bibehålla dessa kostnader inom häradet och icke kasta dem på staten; ehuru jag därför icke vill deltaga i det temligen skarpa klander, som Utskottet af nämnde talare fått uppbära. Ty erkännas må väl, att både Utskottet och de motionärer, som väckt förslag i samma riktning, icke saknat skäl dertill, eftersom ju sistlidne Riksdag redan anvisade denna väg. Frågan kom då något på sned, ty Första Kammaren lockade oss så att säga i en fälla. När frågan nemligen förekom till behandling här i Kammaren, upplystes det att Första Kammaren i sin helhet återremitterat Utskottets betänkande i ämnet, i syfte att kasta hela den ifrågavarande skyldigheten på staten. Då man sålunda fick höra meningens vara, att alla skulle bidraga, så tyckte man det vara bättre än det närvarande åtminstone, och följden blef, att äfven Andra Kammaren återremitterade betänkandet. Lag-Utskottet hade då naturligtvis icke annat att göra än att framkomma med ett nytt förslag i den af båda Kamrarna angifna riktningen. När frågan sedan återkom till Första Kammaren, föll den der på den formela grunden, att Kammaren icke ansåg sig befogad fatta beslut i enlighet med Utskottets förslag, enär någon motion i det syftet icke blifvit väckt. I Andra Kammaren deremot bifölls Utskottets förslag sådant det för andra gången hade blifvit afgifvet.

För min del vill jag nu i det närmaste biträda ordföranden i Lag-Utskottet Herr von Gegerfelts reservation. Det är dock något i densamma, som jag icke är fullt belåten med. Han begagnar nemligen uttrycket: "billiga grunder" — ett uttryck, som förut blifvit använt af Riksdagen i fråga om skyldigheten att bygga och underhålla kyrkobyggnad, skolhus och sockenstuga. Jag anser, att der man kan använda klara och tydliga ord, bör man äfven göra det och icke använda sväfvande. Visserligen säger Utskottet, att frågan alltsedan år 1867 varit föremål för Riksdagens uppmärksamhet, men att de framställningar, som i ämnet blifvit gjorda, strandat mot de betänkligheter man hyst synnerligast med afseende å svårigheten att uppställa billiga och praktiskt tillämpliga grunder för bidragens utgörande. Jag tror det icke vara svårt

att i detta afseende uppställa billiga och praktiskt tillämpliga grunder. En sådan grund anser jag fyrktalet vara; ty då blifva de ifrågavarande kostnaderna mindre för de personer som nu äro befriade från dem, än om de skulle fördelas efter 2:dra Art. bevillning, i hvilket fall de naturligtvis blefve dubbelt så stora. Detta torde hvar och en inse, som kämmer till skilnaden mellan fyrktal och bevillning. Jag har visserligen häremot hört den invändningen göras, att mindre stadigt bofaste personer, såsom löntagare, yrkesidkare m. fl. sådana, som äro på mera rörlig fot, derigenom skulle drabbas af en orättvis beskattning, enär en sådan person det ena året kunde inflytta i ett härad, som icke fullgjort sin skyldighet att bygga tingshus och häradsfängelse, och således blifva tvungen att der lemna bidrag dertill, men nästa år slå sig ner i ett annat härad och der drabbas af samma öde. En sådan otur förefaller mig dock verkligt litet märkvärdig. Jag antager snarare att en sådan person lika lätt kunde hafva den turen att flytta in i häradet just då de ifrågavarande byggnaderna hade blifvit färdiga och således slippa ifrån alla onera därför. Det sednare är bestämdt mera sannolikt, emedan sådana personer i de flesta fall råda öfver sig sjelfva och kunna flytta hvar de vilja. En ledamot af Första Kammarkens föreslog vid den sista riksdagen, att denna klass bevillningsskyldige endast skulle bidraga med en mindre del, motsvarande en slags hyra för byggnaden. Men skulle han lemna detta bidrag endast då nybyggnad kom i fråga, så finge han icke betala hyresafgift mer än hvar 50:de à 100:de år; och detta kan väl icke vara meningen. Skulle han deremot betala hvar år, så blefve deraf en gifven följd, att de öfrige underhållsskyldige stoppade afgiften i sina egna fickor eller deraf tillskapade kassor kanske för helt andra ändamål. Detta vore väl heller icke hvarken rättvist eller billigt.

Ett annat sätt vill jag föreslå, nemligen att sådana byggnadsföretag aldrig skulle verkställas utan genom lån på viss amorteringstid samt ansvarigheten för dessa fördelas efter fyrk. Derigenom skulle, enligt min uppfattning, bidragen blifva jemnare fördelade och mindre tryckande. Det kan mycket väl gå för sig på detta sätt. Sedan man nemligen uppgjort kostnadsberäkningen för den ifrågaställda byggnaden samt bestämt på hur lång tid lånet skall upptagas, kan man med ganska god sannolikhet beräkna och bestämman huru mycket deraf under så och så många år komme på hvarje fyrk. På detta sätt tror jag frågan löses rättvisast och billigast, och jag begagnar nu tillfället att fästa Regeringens uppmärksamhet på denna, enligt min tanke, lämpliga fördelningsgrund, i fall tilläfventyrs ärendet skulle komma att af Regeringen behandlas i sammanhang med de af Riksdagen dit redan hänskjutna frågor om skyldighet att bygga och underhålla kyrka, skolhus och sockenstuga. Att nu kasta det omhandlade åliggandet på staten, anser jag vara i högsta grad olämpligt. Hvarje gång ett dylikt byggnadsföretag ifrågasattes, skulle då en mängd undersökningar verkställas och Regeringen vara skyldig infordra upplysningar samt låta upprätta kostnadsförslag äfvensom att framkomma till Riksdagen med proposition i ämnet. Men jag tror att Regeringen redan har tillräckligt att göra för att vi skulle pålägga den detta ytterligare besvär.

Såsom ett ytterligare skäl därför att, på sätt äfven af föregående

talare blifvit yttradt, det alltid blir dyrare då staten bygger än då den enskilde gör det, vill jag framhålla, att man i det förra fallet vanligen bygger mer än som behöfves. Man skulle kanske efteråt få höra berättelser om huru i de nya tingshusen blifvit iurymda lokaler, afsedda för, visserligen ofta för orten nyttiga, men för det egentliga ändamålet alldeles främmande angelägenheter. Utomdessa skulle en mängd andra olägenheter deraf uppstå. För att hemta ett exempel från ett för Malmöhus läns räkning uppfördt sjukhus: genom något slarf uppstår i byggnaden mur- eller trädsvamp, stora reparationskostnader erfordras å ett nytt hus, jemte ty åtföljande rättegångar med entreprenörer och tillsyningsmän. Det skulle blifva trefliga historier för Regeringen att inkomma till Riksdagen med och gifva anledning till många misshälligheter. Jag tror således att både Regeringen och Riksdagen böra betacka sig för det besväret.

Jag anser således att skyldigheten bör åligga endast häradet, men alla som skatta till staten och efter fyrktal. Och fördenskull tillåter jag mig föreslå, att Herr von Gegerfelts reservation, i hvilken Herr Magnus Jonsson instämt, måtte af Kammaren bifallas, med den förändring, att orden: "billiga grunder" utbytas mot ordet: "fyrktal". Värsta följden af ett sådant beslut vore att Första Kammaren skulle antaga vare sig Utskottets eller reservantens förslag oförändradt. Men det är väl icke så svårt att sammanjemka dessa beslut, t. ex. att Utskottet inkommer med ett nytt förslag, innehållande båda alternativen, hvilka underställas Kongl. Maj:ts pröfning. På dessa skäl yrkar jag bifall till Herr von Gegerfelts reservation, med den förändring deri, jag nyss tog mig friheten föreslå.

Herrar *Per Nilsson* i Kullhult och *Nils Nilsson* i Stäfvie förenade sig med Herr *Ola Andersson*.

I anledning af hittills afgifna yttranden och med afseende på det nära sammanhang som förefunnes emellan utlåtandets båda punkter, hemställde Herr Talmannen, att äfven 2:dra punkten nu måtte få föredragas och den vidare öfverläggningen således omfatta utlåtandet i dess helhet. Sedan Kammaren bifallit denna hemställan, skedde uppläsning af 2:dra punkten, hvarefter ordet lemnades till

Herr *Helander*: Lag-Utskottets ifrågavarande förslag kan jag ej gilla, emedan det, enligt min åsigt, icke är grundadt på rättvisa och billighet redan derutinnan, att land och stat skulle behandlas olika, i det att staten skulle för landet öfvertaga skyldigheten att bygga och underhålla tingshus, då deremot städerna fortfarande skulle kännas skyldiga att bekosta sina domstolslokaler sjelfva. Spörjer man Utskottet om anledningen till detta olika behandlingssätt, så får man uppgift på tre särskilda skäl dertill. Det första: att städerna begagna sina domstolslokaler i allmänhet äfven till administrativa ändamål, till sammankomster i kommunala angelägenheter o. s. v. Jag kan likväl intyga att detta ganska ofta äfven är förhållandet på landet med tingshusen, emedan jag under loppet af många år och på åtskilliga orter öfvervarit sammankomster hållna i tingshus för hvarjehanda ändamål, hvarför jag anser någon synnerlig olikhet i detta afseende land och stad emellan verkligen icke exi-

stera. Det andra skälet skulle bestå deruti, att fordringarne i afseende på lokalernas beskaffenhet uti städerna skulle vara vida större än på landsbygden. Härmed torde Utskottet mena, att dessa lokaler verkligen i städerna äro mera storartade än på landet. Deremot måste jag erinra att, om det ock är en känd sak att domstolslokaler i Stockholm och Göteborg — som hafva representanter inom Utskottet — och några andra större städer, stå långt framom hvarje tingshusbyggnad i utrymme och prydlighet, det likväl är förhållandet att dylika lokaler inom många andra städer, i synnerhet de minsta, äro vida oansenligare än hvad tingshusbyggnaderna i allmänhet äro. På åtskilliga ställen äro dessa sistnämnda byggnader ganska storartade, verkliga palatser, såsom det af en talare från Skåne uppgafs under diskussionen i denna fråga vid sistlidne riksdag. Jag kan således ej heller anse detta Lag-Utskottets andra skäl hållbart. Det tredje och sista af Utskottets skäl är det vanliga, som man brukar åberopa för att försvara undantagsåtgärder för städerna, det nämligen, att de åtnjuta privilegier, eller, såsom det denna gång heter, vissa särskilda förmåner just med afseende å förpligtelsen att sjelfva uppehålla rättsväsendet. Härmed åsyftas förmodligen den städerna donerade jorden. Det är väl sanning att en eller annan stad af dylik jord har ganska goda inkomster, men inom många städer åtföljer jorden tomtarna, med hvilka den går i köp, och bereder således städerna icke någon direkt inkomst. Andra städer — bland dem den der jag är boende — hafva sedan århundraden, väl ett par sekler åtminstone, mistat större delen af den donerade dugliga jorden, hvilken är i enskilda personers händer, hvarförutan, såsom bekant är, städer finnas som icke ega en enda jordlapp förutom sjelfva stadstomten. Så förhåller det sig i verkligheten med denna så kallade förmån, som städerna skulle besitta, och på grund af hvilken man anser sig berättigad att behandla dem annorlunda än landet.

Så länge förhållandet är att bevillning utgår enligt bevillningsstadgans 2:dra artikel torde det icke vara oriktigt att anse tillökning i statsutgifter drabba de särskilda kommunerna i mån af den från dem utgående bevillning. Då man nu känner att minst hälften af all bevillning utgår från städerna, bland hvilka det ensamt på Stockholm belöper omkring 13 procent af det hela, kan man deraf finna i huru hög grad betungande Lag-Utskottets förslag, blifvet verklighet, skulle blifva för städerna. Emellertid är det icke blott här påpekade förhållandet som jag finner orättvist, ty stor obillighet uppstode äfven landtkommunerna emellan, hvilket är klart om man besinnar, hvad redan blifvit antydt, att somliga tingslag hafva uppfört ytterst dyrbara tingslokaler, under det att andra hafva synnerligen tarfliga, och åter andra helt och hållet sakna egna byggnader, hvarföre de nödgas hyra lokaler för rättsförhandlingarne.

Att öfverflyttandet på staten skulle komma att medföra stora olägenheter och kostnader finner jag vara alldeles afgjort. Då förhållandet på åtskilliga ställen är sådant, att i tingshusen äfven inrymmas lokaler för hvarjehanda andra ändamål, såsom för sparbanker, bostad för läkare o. s. v., kan det ej annat än leda till oreda och trassel om, på sätt enligt Utskottets förslag skulle blifva händelsen, gemensamhet i afseende å dylika tingslokalers underhåll skulle råda emellan staten och tingslagen. Hvad kostnaden beträffar så har Utskottet visserligen både insett och erkänt

att denna blir större genom öfvertagandet af staten, men Utskottet undanrödjer helt bekvämt den olägenheten dermed, att, om de ekonomiska detaljerna ordnades på ett lämpligt sätt, skilnaden (i kostnad) ej torde blifva särdeles afsevärd. På det sättet kunna alla svårigheter undanrödjas; men det sker också endast på papperet, i verkligheten komma de nog att kvarstå. Anmärkningsvärdt är att till och med en af motionärerne, visserligen icke uti sin motion, men under diskussionen uti detta ämne under nästlidne riksdag inom Medkammaren, bestämdt uttalat sig emot att staten skulle öfvertaga byggnad och underhåll af tingshusen, just till följd af de äfven af honom befarade, derigenom uppkommande dryga kostnaderna, hvilket likväl ej afhållit honom från att vid nu pågående riksdag motionera om ett dylikt öfvertagande.

På grund af hvad jag nu anført är det klart att jag icke kan annat än yrka afslag å Herrar Hasselrots och O. B. Olssons motion samt Lag-Utskottets på dem grundade förslag i betänkandets första punkt. Som jag derjemte är af den åsigt att billigheten synes mig fordra att någonting åtgöres i anledning af de motioner, som i ämnet blifvit väckta af Herrar Näsman och Erickzon, och finner mig i det hänseendet kunna instämma uti en betänkandet vidfogad reservation; så får jag tillika, med påyrkande jemväl af afslag å den andra punkten, anhålla att Kammarerna ville bifalla den af Herr von Gegerfelt afgifna reservationen.

Herr Granlund: Ingen kan heldre än jag önska förändring i den nuvarande bestämmelsen i fråga om skyldigheten att bygga och underhålla tingshus och häradsfångelse. Dock kan jag icke godkänna det förslag Utskottet här framställt. Vi veta, mine Herrar, att det i många år varit fråga om reorganisation af våra domstolar i förening med att domare i småstäder äfven skulle vara domare på landet. Det kan väl, då en dylik organisation är ifrågasatt, icke vara lämpligt att staten nu öfvertager den ifrågavarande skyldigheten, ett åliggande, som dessutom, på sätt föregående talare framhållit, skulle blifva mycket dyrare för staten, än hvad det är för kommunen. Så är förhållandet med allt hvad som staten skall göra, och i detta fall icke minst i följd af den kontroll, som staten skulle behöfva utöfva öfver sådana byggnadsföretag och dess framtida underhåll. Jag tror erfarenheten från våra cellfångelser i detta fall vara tillräcklig. Utskottet erkänner också detta sjelft, då det nemligen säger: "Visserligen är det sannolikt, att byggnadsskyldigheten komme att ställa sig något dyrare för staten än för tingslagen; men om de ekonomiska detaljerna ordnades på ett lämpligt sätt, borde skilnaden ej blifva särdeles afsevärd, synnerligast som staten otvifvelaktigt komme att hålla byggnaderna i ett mera *tidsenligt skick* än som i allmänhet är förhållandet." Men hvad menar man då med tidsenligt skick? Menar man kanske att alla de tingshus, som redan nu finnas, icke äro tidsenliga, samt att staten bör företaga sig att bygga om dem allesamman? Med kännedom om huru tingslagen inrättat sina tingshus, med bostäder der för läkare samt lokaler för apotek, sparbank m. m., så är det verkligen svårt att föreställa sig huru ersättningsanspråken mellan staten och kommunen skola kunna regleras. Dertill kommer att under det det ena tingslaget har ett stort tidsenligt tingshus, så har det andra intet sådant,

utan hyr lokal för ändamålet. Skall staten då betala dem som hafva tingshus eller tvärtom?

Jag är öfvertygad om att i detta fall ingen bestämmelse kan vara rättvisare, än att kommunen sjelf må bygga och underhålla sina tingshus och häradsfångelser, men att bidragen därför icke skola utgå på det sätt som nu sker, hvilket jag anser vara i högsta måtto orättvist. Då i vår tid kapitalen och rörelsen göra sig så mycket gällande, den ena nya industrien följer efter den andra, hvilket nödvändiggör långt flera aftal än förr, och naturligen föranleder dertill, att personer i allmänhet måste mer begagna sig af rättskipningen, så är det väl icke mer än billigt att denna stora kategori af rättsökande äfven må vidkännas skyldigheten att bidraga till underhåll af de ifrågavarande byggnaderna. I hög grad orättvist är det att den privilegierade jorden nu är frikallad från delaktighet i förevarande onus. Jag tror att i vår tid man icke bör söka skydd bakom dessa privilegier, då det är fråga om kommunens gemensamma angelägenheter.

På grund af hvad jag nu anfört och med anhållan att få förena mig uti Herr Gegerfelts reservation samt Herrar Näsman och Erickzons motioner, yrkar jag afslag å Lag-Utskottets nu föredragna utlåtande.

Herr Näsman: Herr Talman! Jag anser att om Utskottets förslag komme att antagas, så skulle inom tingslag, der inga tingshus finnas uppförda, utan de byggnadsskyldige hafva funnit det billigare att förhyra dertill tjenliga lokaler, de ej komma att blifva befriade från detta onus förrän de uppfört behöriga tingshus, hvilka då skulle till staten i laggildt skick öfverlemnas eller ock på annat sätt öfverenskommelse träffas om den ersättning, som i annat fall borde till staten utgå för den händelse byggnadsskyldigheten blifvit fullgjord. Detta skulle, tror jag, åtminstone hvad de mindre tingslagen beträffar, komma att blifva särdeles betungande. Man lär väl få antaga att uppförande af en dylik byggnad i dessa tider ej skulle komma att aflöpa med mindre än 12,000 eller 15,000 riksdaler, och uti tingslag som utgöras af 200 eller 300 byggnadsskyldige skulle detta väl, såsom jag nyss har nämnt, blifva ganska kämbart. Nej, låt kostnaden för underhållet blifva jemnare fördelad än som nu är fallet, och det är äfven detta, som jag med min motion åsyftat. Det är på dessa grunder som jag får yrka afslag å Utskottets betänkande och bifall till reservantens förslag.

Herr Lyttkens: Herr Talman, mine Herrar! Det är kanske orätt af mig att begära ordet i denna fråga, då jag hör att alla äro eniga, men jag kan ej underlåta att tillkännagifva min glädje, när jag hör så många representanter, som förut ifrigt kämpat emot någon lindring i de bördor, som trycka jordbruket, nu uppträda med den vackra principen att dessa bördor böra äfven på andra beskattningsföremål fördelas. Vi böra vara Utskottet särdeles tacksamme, som åstadkommit, att så många representanter, hvilka förut varit af annan tanke, nu uttalat sig för billigheten af nämnda grundsats. I denna fråga kommer äfven jag till samma resultat som de, hvilka förut yttrat sig, men på helt andra skäl.

Utskottet har, tyckes mig, på underhållig motivering kommit till ett oriktigt resultat. I sina motiv säger nemligen Utskottet på sidan 15: "Såsom vilkor för besvärets öfverflyttande på staten torde böra bestämmas, att de nu byggnadsskyldige derförinnan skola till staten aflemna ifrågavarande byggnader i laggildt skick. Då likväl på några ställen tingshusen, såsom afsedda för andra ändamål, t. ex. bostad för distriktläkare, lokal för sparbank o. s. v., äro större än behofvet eljest kräver, synes billigheten fordra, att saken der regleras på det sätt, att till staten öfverlemnas endast de lokaler, som för det ifrågavarande statsändamålet äro behöfliga." Men då fråga är om rådhusen i städerna finner Utskottet icke skäl att föreslå att desamma skola af staten öfvertagas, ty de begagnas dessutom till andra ändamål, såsom kommunalsammanträden m. m. Alltså, då fråga är om samma sak på landet eller i städerna, kommer Utskottet till olika resultat. Denna motsägelse är enligt mitt sätt att se saken en stor inkonsequens.

På sidan 14 säger Utskottet: "att då rättstillståndets upprätthållande obestriddigen är en statsangelägenhet, synes deraf följa, att staten bör bekosta för sådant ändamål erforderliga anstalter, hvartill tingshus och häradsfängelse äro att hänföra." Enligt min åsigt uppehålls icke rättsskipningen i underdomstolarne af staten, ty man kan väl icke tala om domarnes boställen och löner, ty de äro så ringa, utan af de rättsökande, som betala domaren genom papperslösen.

Men för att komma till saken, så är det sannt, att om staten skall bygga tingshusen, så bör den bygga städernas rådhus också, men en stor olägenhet kommer deraf att uppstå, nemligen den stora kostnaden, ty staten bygger betydligt dyrare än kommunerna. Detta skulle dock icke göra så mycket; det är en annan sak, som jag icke gillar. Det är den centralisation som förslaget afser, hvilken strider mot hela tidsriktningen, som går ut på decentralisation och själfstyrelse i verkligt kommunala angelägenheter. Man vill nemligen göra tingshusbyggnadsskyldigheten till statsangelägenhet, hvarigenom man blir nödsakad underhålla en embetsmannakorps för desammas tillsyn. Äfvenledes skulle mycket trassel uppstå till följd af de många olika förhållanden i och mellan de enskilda tingslagen. Utskottets förslag anser jag således vara alldeles olämpligt.

Att deremot låta det nuvarande tillståndet fortfara, anser jag vara i högsta grad orättvist. Det sätt, hvarpå frågan skall lösas, anser jag vara, att denna börda fördelas på samtliga skattdragande i samhället, ty såsom nu är, då säterier, insockne fräse- samt rå- och rörshemman äro alldeles fria, är kostnaden orättvist fördelad.

Jag sluter mig därför till dem som yrka bifall till Herr von Gegerfelts reservation. Hvad Herr Ola Anderssons förslag beträffar, att utbyta orden "billiga grunder" i Utskottets förslag, mot "efter fyrktalet", så kan jag icke godkänna detsamma, utan önskar att Herr von Gegerfelts reservation måtte af Kammaren godkännas.

Herr Sven Nilsson i Efveröd: Herr Talman, mine Herrar! Jag har i Lag-Utskottet medverkat till det slut, hvartill Utskottet i denna fråga kommit, och detta har jag gjort på, såsom jag anser, fullt giltiga skäl. Jag vill likväl tillstå, att jag gerna skulle hafva förenat mig om det för-

slag som Herr von Gegerfelt i sin reservation framlagt och af åtskilliga talare nu blifvit förordadt, om jag kunnat tro att detsamma skulle kunnat vinna Riksdagens bifall. Vi veta alla, åtminstone i denna Kammare, att jag under de tre sist förflutna riksdagarne väckt förslag i alldeles samma ordalag som det, hvartill nu yrkas bifall, och man vet äfven att oaktadt de, som nu uppträdt för detta förslag, förut bekämpat detsamma det ändå gått igenom i denna Kammare med en betydande majoritet af röster vid de tvänne riksdagarne, men blifvit afslaget af Första Kammaren. Man torde således kunna finna, att jag icke skulle hafva något särdeles emot om sagda förslag kunde vinna Riksdagens bifall, men jag har haft den öfvertygelsen, att Riksdagen icke skulle gå in på detsamma, och aldraminst att Första Kammaren skulle göra det, isynnerhet då sagde Kammare vid sista riksdagen kom fram med det förslag, som nu af Lag-Utskottet blifvit tillstyrkt och föreligger oss till afgörande, för att få frågan slutligen afgjord och skild ifrån Riksdagen, der den varit så länge å bane. Det är visserligen sannt att Första Kammaren då afslög förslaget, men med blott några rösters majoritet, hvilka dock voro af den meningen, att frågan då icke var i grundlagsenlig ordning väckt, men deremot bifölls detsamma i denna Kammare, då man trodde sig gå Medkammarens åsigter till mötes.

Jag är fortfarande af den öfvertygelsen att Första Kammaren kommer att vid denna riksdag bifalla Lag-Utskottets förslag, men jag hade deremot icke väntat mig att i denna Kammare så många röster skulle höja sig mot förslaget, då så många vid riksdagen sistlidet år voro för antagande af detta förslag. Jag skall icke motsätta mig det å andra sidan uppställda förslag, så framt man finner att detta förslag kan vinna Riksdagens bifall. Men jag ber då att, för att möjligen kunna vinna detta mål, Kammaren icke må förhastas sig med att antaga något förslag, förrän vi fått inhemta Första Kammarens beslut i ämnet, så att frågan icke må blifva ännu någon tid uppskjuten. Detta kan icke vinnas på annat sätt än att återremittera frågan till Lag-Utskottet, då derigenom Första Kammaren kan komma i tillfälle att först yttra sig i densamma, hvarigenom möjlighet beredes denna Kammare att kunna förena sig om ett af de föreliggande förslagen.

Hvad nu sjelfva saken beträffar, så tror jag att Utskottet äfven framställt ganska goda skäl för sitt utlåtande. Jag skall försöka att till besvarande upptaga en del af de invändningar, som deremot blifvit framställda.

Det viktigaste skälet mot Utskottets åsigt är, att Utskottet föreslagit, att i afseende på byggande och underhåll af hus för rättsskipningens utöfvande städerna och landet icke blifvit fullt lika ställda. Om man hade läst Utskottets motivering, så är jag säker på att man bort hafva insett, hvarföre Utskottet icke velat taga steget fullt ut. Skälet dertill var att någon motion angående ordnande af detta förhållande, så vidt det rör städerna, icke blifvit väckt. Städerna hafva dessutom, såsom vi alla veta, för detta ändamål fått flerahanda privilegier, som landsbygden icke har, och om man ville att staten skulle övertaga denna byggnadsskyldighet i städerna, så skulle man väl på samma gång

gång rättvisligen hafva frångagit dem dessa deras privilegier. Men städerna skulle säkerligen icke ingå på något sådant, utan heldre behålla skyldigheten att uppehålla ifrågavarande byggnader än att berörda privilegier skulle dem frångas. Af dessa skäl har Utskottet ett ganska godt för svar för sin åsigt att icke ställa städerna och landet lika i detta afseende.

Man har vidare klandrat Utskottet, som säger, att bördan af nämnda byggnaders underhåll skulle blifva jemnare fördelad, om man antager Utskottets förslag. Detta Utskotts utlåtande tror jag vara riktigt, och anser deremot att man icke kan säga att bördan blir jemnare och rättvisare fördelad om man antager reservanternes förslag. Ty det finnes ju tingslag och härad af ofantligt olika storlek. Det finnes flera som äro mycket små, samt andra som äro mycket stora, och oberoende af storleken måste de ju alltid hafva ett tingshus, så att kostnaden kan, i synnerhet i mindre tingslag, blifva särdeles betungande, jemförelsevis emot i de större tingslagen.

Likaså har någon sagt att det skulle vara orätt, att när kommunerna underhålla kyrkor och skolor, de icke äfven skola bygga tingshus, och således jemfört detta onus med en kommunens angelägenhet. Jag tror likväl icke att man kan jemföra dessa byggnader med byggnader för kyrkan och skolvården. Dessas uppehållande måste alltid vara en kommunal angelägenhet, hvaremot tingshusens byggande bör vara en statens. Jag kan nemligen icke finna att underdomstolarne stå till staten i annat förhållande än öfverdomstolarne, och öfverdomstolarnes vård och underhåll åligger ju staten.

Man har vidare sagt att det skulle blifva dyrare om staten skulle bygga och underhålla dessa hus; detta skäl medgifver jag må hafva någon giltighet, fastän ej till den grad att man derföre bör förkasta förslaget. Förhållandet är att staten, när den bygger något, gör det varaktigt, och derigenom blifva dess byggnader dyrare än den enskildes, som måste tänka på att spara och derföre får sämre byggnader. Jag tror icke heller att man kan säga att medel, som för statens räkning skulle komma att användas på byggnader för rättsskipningens upprätthållande, kunna blifva bortslurfade, mera då, än om tingslagen bygga sjelfva, ty när man byggt det som är nödvändigt, så behöfver man icke göra mera, och detta får väl vara regeln för såväl staten som den enskilde. Det är dessutom ett faktum, att tingshusbyggnader, åtminstone i Skåne, uppförts af härad, som blifvit mycket dyra, och jag känner ett, som kostat i det närmaste 30,000 riksdaler. När redan nu, då dessa hus byggas för tingslagens räkning, de blifva så dyra, så bör skilnaden mot när de skola byggas för statens räkning icke blifva särdeles stor, om ens någon.

Herr Ola Andersson, som talat för den omnämnda reservationen, har framkommit med förslag, att orden "billiga grunder" i Utskottets förslag skulle emot "efter fyrktalet" utbytas. Antagandet af detta förslag beror alldeles på om detsamma står sjelfständigt eller icke, och det beror då på motiveringen för förslaget. Om man nu vill drifva förslaget igenom i denna Kammare, och utbyter de ifrågavarande orden, utan att i motiveringen antyda eftergifter för vissa inkomster, så blir detta förslag

mycket säkert förkastadt i Första Kammaren, hvilket jag tror äfven blir förhållandet om man än bibehåller samma motivering som af Riksdagen blifvit antagen i skrifvelserna till Kongl. Maj:t i fråga om kyrko- och skolhusbyggnader, en motivering, som jag för min del aldrig kunnat godkänna, då åtskilliga provinser, om ett sådant förslag blefve lag, skulle beredas betydande lindringar i jämförelse mot andra, och då föredrager jag heldre Utskottets förslag, som delar bördan lika på alla.

Att, såsom samme talare äfven föreslog, i den underdåniga skrifvelsen, hvartill detta Lag-Utskottets utlåtande, i händelse af bifall, kommer att leda, insätta två alternativa förslag, anser jag icke vara riktigt. Skall en skrifvelse aflätas, så anser jag första vilkoret vara, att man skall vara viss på hvad man genom densamma vill erhålla, och icke komma fram med flera alternativ, för att göra regeringen villrådig om hvad Riksdagen menar.

Här har äfven talats om den dåliga motiveringen i Utskottets betänkande. Derom vill jag icke inlåta mig i tvist, ty derom får hvar och en för sig hafva sin mening, men jag för min del tror att, såsom jag nu sökt visa, den rätt väl kan försvaras. Jag vill framför allt icke att frågan skall för denna riksdag falla, och därför vill jag, ehuru jag helst skulle önska att Utskottets förslag blefve antaget, likväl yrka att betänkandet måtte till Utskottet återremitteras, för att komma i tillfälle få inhemta Medkammarens beslut i saken innan denna Kammare skri-der till sitt afgörande.

Herr Abr. Rund bäck: Efter hvad som redan förekommit i frågan kunde jag väl afstå från ordet, men då jag fått det, vill jag fatta mig kort. Med afseende å de större kostnader, som skulle blifva en följd deraf att staten öfvertager ifrågavarande byggnads- och underhållsskyldighet, så anser jag, i likhet med flere föregående talare, att det är mycket bättre, om hvarje härad för halva kostnaden bygger sitt eget tingshus, än om alla häraden i riket förena sig att bygga för hvarandra till dubbla kostnaden. En annan sak vill jag anmärka, och det är den nya teorien, att rättvisans skipande skulle mer än religionsvården och skolväsendet vara en statens angelägenhet, och således framför dem förtjent att vara föremål för statens omsorg. Denna teori håller enligt min åsigt alls icke streck. Staten är skyldig att skaffa prester, skollärare och domare och att genom lag reglera deras verksamhet, men att anskaffa lokaler, dertill är staten lika litet skyldig i ena fallet som i det andra. Och då nu ingen ifrågasätter statens skyldighet att bygga kyrkor och skolhus, så vet jag icke heller hvad skyldighet den skulle hafva att bygga tingshus, hvilka, liksom de förra, det hitills ålegat kommunerna att bygga och underhålla.

Hvad angår den i Utskottets förslag liggande orättvisan mot städerna, så vill jag icke uppehålla mig dervid. Jag kan blott uttrycka min förvåning att Utskottet har föreslagit, att stadshäktena skola af staten underhållas. Det har ingen menniska begärt, och så vidt jag vet har Lag-Utskottet icke någon motionsrätt. Jag, såsom stadsrepresentant, kan för öfrigt icke vara med om den taktiken att, ifall andra begära någon lindring i sina bördor, jag vill biträda dylika anspråk, blott

jag sjelf kan på affären vinna någon fördel. Jag anser att städerna böra fortfarande underhålla sina stadshäkten, helst de icke begärt att staten skall åtaga sig denna skyldighet i deras ställe.

Med afseende å hvad jag sålunda anført, får jag yrka bifall till det af reservanterne framställda förslag.

Herr Rylander: Jag tror icke att Utskottet har träffat på en lycklig lösning af denna fråga. Först innehåller betänkandet ett förnärmande mot städerna, som jag icke vill biträda. Jag tror icke heller, att häraden skulle vara särdeles tacksamma för förslaget, ty Utskottet har gifvit en häntydning om att förslagets godkännande skulle lätta öfvergången till domstolarnes omorganisation och häradens sammandragning i större domskretsar. Men jag tror häraden heldre vilja behålla skyldigheten att hålla sina tingshus, än att genom sammandragning i större domskretsar få långa vägar till tingsställena. Dessutom synes det vara mindre ekonomiskt om staten skall bygga och underhålla tingshusen, ty denna utgift kommer säkerligen att blifva för statsverket känbar, utan att någon ökad nytta dermed vinnes. Det synes mig således som Herr von Gegerfelts förslag skulle medföra stora fördelar framför Utskottets, som jag icke kan godkänna, och derföre yrkar jag att Herr von Gegerfelts reservation måtte af Kammaren godkännas.

Herr Ahlström: I likhet med de fleste talare, hvilka yttrat sig i frågan, kan icke heller jag biträda Utskottets hemställan, utan yrkar deremot att det förslag, Herr von Gegerfelt i sin reservation framlagt, måtte af Kammaren antagas. Skälen härför äro till det väsendtligaste anförda dels i sjelfva reservationen och dels nu under diskussionen, så att icke mycket torde vara att tillägga. Jag vill likväl påpeka några omständigheter. Det har redan blifvit nämndt, att sjelfva uppförandet af ifrågavarande byggnader otvifvelaktigt skulle blifva mycket dyrare om det öfvertoges af staten, och likaså komme säkerligen äfven underhållet att derigenom väsendtligt fördyras. Då skulle nemligen derå, likasom förhållandet är med alla andra statens byggnader, årligen hållas ekonomiska besigtningar af vederbörande tjenstemän med tillkallade byggnadskunnige personer, och att bristfälligheter dervid skulle, såvidt möjligt, uppsökas och anmärkas, är naturligt. Sedan skulle för deras afhjelpande entreprenadauktioner utlysas, och slutligen efter arbetets fullbordande besigtning derå förrättas, och ju flera formaliteter det sålunda blefve för byggnadernas underhåll, desto större blefve också kostnaden.

Men hufvudsakligaste skälet, som blifvit anfördt emot antagande af Utskottets förslag, är likväl den orättvisa mot städerna, som man funnit detsamma innehålla. I detta afseende ber jag, för att visa i hvilken grad en sådan orättvisa skulle ega rum, att få omnämna förhållandet mellan stad och landsbygd med hänsyn till derifrån utgående bevillningen efter 2:dra artikeln Bevillningsstadgan. Jag har, enär detta förhållande icke synes af i allmänhet tillgängliga statistiska arbeten och följaktligen torde för många vara obekant, från Kongl. Kammarrätten förskaffat mig sammandrag öfver nämnde bevillning för år 1872, utvisande särskildt bevillningsbeloppet för hvarje län i dess helhet och särskildt för de derinom belägna städer,

och framgår deraf att totalbeloppet af bevillningen efter 2:dra artikeln utgör 2,276,425 R:dr 10 öre, hvaraf från städerna utgå icke mindre än 1,235,188 R:dr 73 öre, eller mer än hälften af bevillningen från hela riket. Om nu det af Lag-Utskottet framställda förslag rörande byggnad och underhåll af tingshus och häradshäkten skulle blifva antaget, och således kostnaderna, i följd af det sätt hvarpå bristen i statsbehofven fyllas, kunde sägas utgå efter den allmänna bevillningen, så skulle städerna alltså komma att bidraga med mer än hälften af hela kostnaden. Jag är förvissad att, efter inhemtande af nu omförmälda förhållande, det icke skall falla någon in att vilja kasta denna tunga på städerna. Annorlunda hade förhållandet varit om stad och land kunnat förenas i judicielt afseende, men den tidpunkt, då sådant kan ske, torde ännu vara långt aflägsen.

Jag inskränker mig till hvad jag nu haft äran anföra och yrkar bifall till Herr von Gegerfelts reservation.

Herr Ros: Det har här blifvit yttradt att denna fråga skulle vara af ringa vikt, men i denna åsigt kan jag icke instämma. Jag får på förhand tillkännagifva att jag ämnar yrka bifall till Herr von Gegerfelts reservation.

Vid första påseendet af Lag-Utskottets betänkande synes som om häradsboerne, hvilka nu hafva skyldighet att bygga och underhålla tingshus och häradsfängelse, skulle få någon lindring. Men flere talare hafva yttrat den åsigt, hvilken äfven jag biträder, att om staten kommer att öfvertaga byggnadsskyldigheten, så skulle den komma att bygga dyrt; och jag får säga, att jag tror att den komme att bygga så dyrt att, efter fördelning på stad och land, den återstående delen, som kommer på landsbygden, drabbar densamma lika tungt som förut. Men deremot komma, städerna att drabbas af en börda, som de icke förut haft. Jag tror att man bör spara städernas förmåga att betala till andra utgifter, som hafva mera skäl för sig.

Deremot vill jag säga att grunden för uttaxeringen inom häraden är orättvis och deruti vill jag hafva ändring.

Det har många gånger förundrat mig att man velat sätta i fråga att denna Kammare icke skulle fatta sitt beslut förrän Första Kammarens beslut blifvit känt. Ett sådant förfarande är stridande mot Riksdags-ordningen, som säger, att betänkande af ständigt eller särskildt Utskott skall, så vidt möjligt är, i båda Kamrarna samtidigt föredragas. Derföre vill jag icke vara med om någon återremiss, utan yrkar afslag å Utskottets betänkande och bifall till Herr von Gegerfelts reservation.

Herr O. B. Olsson: Jag har vid sex föregående riksdagar väckt motioner i denna fråga, eller om ändring i skyldigheten att deltaga i byggnad och underhåll af tingshus och häradsfängelse, och dessa motioner hafva alla gått hufvudsakligen i samma riktning som Herr von Gegerfelts reservation. Orsaken att jag nu gjort framställning i annat syfte är den, att Första Kammaran förut uttalat sig till förmån för en sådan åtgärd som min motion afser och jag derföre hoppades vinna Kamma-

rens bifall åt densamma. Detta tyckes dock, att döma af hvad man nu lärt, icke blifva förhållandet. Jag har icke motionerat i saken hvarken för egen eller för mina kommittenters vinning, ty det härad jag representerar har byggt ett ganska storartadt tingshus för en kostnad af inemot 58,000 R:dr, men jag betviflar att, såsom flere talare anført, det skulle blifva så särdeles mycket dyrare om byggnadsskyldigheten öfvertoges af staten; åtminstone tror jag detta icke skulle hafva blifvit förhållandet med det tingshus jag nu nämnt. Men, äfven med antagande att förhållandet i allmänhet så skulle gestalta sig, vill jag dock till svar derpå fråga: hvad är staten egentligen? Männe icke detsamma som folket? Och om statskassan bestrider dessa medel samt de icke komma i utländingens hand, så kan det väl icke med fog sägas att staten gör någon synnerlig förlust, om också det som staten bygger ställer sig något dyrare.

Här har talats om att städerna skulle lida orätt om detta förslag antages; men jag ber få fästa uppmärksamheten derpå att städerna i allmänhet hafva sig anslaget en betydlig myckenhet jord för byggande och underhåll af rådhus m. m., och jag skulle kunna uppgifva städer som hafva ända till 200 tunnland yppersta jord för detta ändamål.

Det kan väl vara för mig temligen likgiltigt hvilketdera som antages, Stats-Utskottets förslag eller Herr von Gegerfelts, men på det frågan måtte blifva löst vid denna riksdag vill jag yrka återremiss i syfte att, sedan Första Kammarens beslut blifvit känt, Lag-Utskottet med ledning deraf måtte kunna framställa ett för begge Kamrarne antagligt förslag.

Herr Nils Hansson: Då ifrågavarande byggnadsskyldighet torde vara en af de mest orättvisa bördor, som trycka jordbruket, så är jag Utskottet särdeles tacksam för det sätt hvarpå saken blifvit af detsamma behandlad, men då det tyckes vara så många olika förslag å bane och man är okunnig om hvad beslut Första Kammaren kommer att fatta, så vill jag för min del förena mig i yrkandet om återremiss. För att visa orimligheten af det sätt, hvarefter betalningen nu utgår, vill jag nämna, att i min hemort finnes en församling bestående af 52 mantal, der endast 2½ mantal äro byggnadsskyldige, en annan med 48 mantal och 2 byggnadsskyldige samt en tredje med 1½ mantal byggnadsskyldige på 36 mantal jord. Dessa församlingar bestå nemligen nästan uteslutande af säterier och insockne frälsehemman som äro från detta onus fria, men vid dessa stora egendomar finnas en mängd handverkare, arbetsfolk och arrendatorer som föranleda ganska många tvistigheter, hvilka blifva föremål för domstols behandling, hvarföre det icke synes med rättvisa och billighet öfverensstämmande att just dessa egendomar skola vara från byggnadsskyldighet befriade.

Jag yrkar, som sagdt, återremiss.

Herr A. P. Danielsson: Att tiderna mycket förändrats sedan stadgandet i 26 kap. 4 § Byggningsbalken nedskrefs torde väl få anses vara allmänt bekant. Vi hafva fått en mängd nya näringsgrenar hvilka böra lika väl som jordbruket bidraga till dessa byggnader, och det synes derföre vara

ganska tidsenligt att detta gamla stadgande nu undanrödjes. Jag vill därför instämma i yrkandet om återremiss, men hufvudsakligen af det skäl, att Lag-Utskottet i sin hemställen inskjutit en fråga, som Utskottet icke grundlagsenligt haft befogenhet att gemensamt med förevarande ämne behandla. Utskottet har nemligen framkommit med ett förslag att staten skulle öfvertaga byggande och underhåll af stadshäktena. Härom har ingen af motionärerne yttrat sig, och icke heller har frågan annorledes blifvit till Utskottets bedömande öfverlemnad. På denna rent formela och lagliga grund, men jemväl på det att Första Kammarens beslut må inhemtas innan denna Kammar fattar sitt, yrkar jag, som sagdt, återremiss af betänkandet.

Herr Johan Jönsson: Det kunde synas alldeles öfverflödigt att taga ordet nu, sedan denna fråga blifvit af flere talare så väl och fullständigt utredd, men jag har gjort det för att rättfärdiga mig och den kommun jag representerar från all misstanke att i denna fråga handla af egen nytta, hvarföre man så gerna vill beskylla isynnerhet oss skänningar. Jag vill då nämna att den kommun jag tillhör har öfver 2,000 innevånare med ej mindre än 12,000 fyrkar, men betalar ändock ingenting till tingshus och häradsfängelse, emedan kommunen består uteslutande af sådan jord, som är från detta onus fri. Jag anser detta vara högeligen orättvist och önskar därför en förändring, men vill emellertid, i afväntan på Första Kammarens beslut, förena mig i yrkandet om återremiss.

Herr Peter Olsson: Det är ganska fägnande att höra en åsigt, som förr rönt så mycket motstånd, nu finna en så stor mängd försvarare. Det vore väl om man också i andra frågor, der orättvisa ligger till grund för utdebiteringar, ville låta rättvisa och billighet göra sig gällande, och jag tror att det vore bättre ju förr detta kunde ske, emedan det är bästa vägen att på ett tillfredsställande sätt lösa frågor, som måste lösas och icke utan våda kunna uppskjutas. Att en orättvis uttaxering ligger till grund för skyldigheten att bygga tingshus och häradsfängelse lärer väl icke kunna bestridas och då är det väl äfven skäl att tillse huru en förändring härutinnan lämpligast må kunna ske.

Hvad Lag-Utskottets förslag beträffar, så synes mig detsammans antagande möta åtskilliga praktiska svårigheter. Först och främst vill det väl synas som om Utskottets förslag komme att för staten medföra skyldighet att uppföra sådana hus i städerna, som motsvara tingshus på landet. Detta skulle åter orsaka ganska stora kostnader, icke blott därför att, såsom helt naturligt är, hvad staten bygger i allmänhet ställer sig dyrare, utan äfven därför att vi icke sakna exempel på att vissa städer uppfört palatser för detta ändamål. Jag medgifver visserligen att Riksdagen äfven skulle kunna reglementera så att byggnaderna uppfördes efter omständigheterna för hvarje särskild ort, men det fattas icke exempel på att man, sådant oaktadt, byggt dyrare än som varit nödvändigt. En tredje svårighet ligger deri att flera härad finnas, som redan åt sig uppfört präktiga tingshus, som måhända kunna stå 100 år och derutöver, och jag vet icke rätt i hvad förhållande i afseende å ut-

taxeringen dessa härad skulle komma att stå till de öfriga, som finge sina tingshus uppförda på statens bekostnad. När härtill kommer, att städerna komme att deltaga i byggnadskostnaden för tingshus på landet, en sak hvarmed städerna rättvisligen icke kunna eller böra betungas, lär det icke kunna bestridas, att åtskilliga olägenheter äro med antagande af Utskottets förslag förknippade.

Deremot finner jag ordförandens i Lag-Utskottet reservation vara af beskaffenhet att böra antagas, och det är af denna anledning som jag för min del vill biträda yrkandet om återremiss, på det Lag-Utskottet må sätas i tillfälle att efter tagen kännedom af Första Kammarens beslut åstadkomma ett förslag, som går i den riktning, att de orättvisa uttaxeringarne må blifva på ett rättvist och billigt sätt fördelade. Jag tror att Lag-Utskottet då skulle kunna i mera bestämda ordalag föreslå Riksdagen ett sätt för deltagande i detta onus, antingen efter fyrktal eller annan billig grund. Af denna anledning och då jag önskar att frågan må få en för både stad och land lycklig lösning, instämmer jag, som sagdt, i yrkandet om återremiss.

Herr Carl Ifvarsson: Äfven jag förenar mig i yrkande om återremiss af detta ärende. Jag behöfver icke säga, att jag skulle vara bäst belåten om Herr von Gegerfelts förslag kunde antagas, möjligen med den förbättring att man närmare bestämde hvad som menas med "billiga grunder". Jag behöfver knappast nämna detta, säger jag, då Kammaren väl torde hafva sig bekant att jag förr, då frågan varit föremål för Riksdagens pröfning, understödt enahanda förslag i ämnet; men, äfven om det framlades ett förslag, som närmade sig detta eller till och med om det ej funnes annat att välja på än Utskottets förslag, så skulle jag vilja vara med om att antaga detta, om jag blott vore viss på att äfven Första Kammaren bifölle det. Ty jag anser tiden nu vara inne att på ett sätt eller annat i detta hänseende komma öfverens, på det att det gamla och föräldrade må blifva ersatt med något nytt och tidsenligt. Men innan jag vet hvad utgång frågan får i Första Kammaren, kan jag icke påyrka bifall hvarken till Utskottets hemställan eller till Herr von Gegerfelts reservation, emedan, om den ena Kammaren fattar ett beslut och den andra ett annat, det icke blir någonting af med hela saken. En gång när Kammarne fattade samma beslut blef detta icke en gång expedieradt. Skall man söka vinna något, måste Andra Kammaren vänta på Första Kammarens beslut, på det att, om detta blir antagligt, denna Kammarer må kunna sluta sig dertill och således något resultat vinnas. Det är hufvudsakligen af denna anledning som jag yrkar på återremiss; men det är äfven i förhoppning att det förslag, som sålunda må komma tillbaka från Utskottet, må gå i den riktning som Herr von Gegerfelts reservation, ehuru i något mer bestämda ordalag.

Hvad beträffar Herr Olof Anderssons förslag, att bidragen till dessa byggnader skulle utgå efter fyrktal, så anser jag detta eller ock allmänna bevillningen till grund för denna skyldighets utgörande kunna inläggas till förtydligande om den billiga grunden; men vill dock icke heller i detta hänseende på förhand afgifva något bestämdt omdöme om hvilket som vore det bästa.

Jag finner icke skäl att nu upptaga tiden med långa öfverläggningar; dock vill jag, med hänsyn till hvad en talare från Skåne yttrat, nämna att äfven i min hemort finnes en hel kommun, bestående af säterier och insockne frälsehemman, hvilken således icke deltagit uti ifrågavarande onus. Jag förenar mig med dem som yrkat återremiss.

Herr Jöns Pehrsson: Det är öfverflödigt att mera orda i denna fråga, då det är mig kärt att höra att tankarne i denna fråga på sednare tider ljusnat något litet. Jag instämmer med dem som yrkat återremiss i den syftning att Herr von Gegerfelts reservation må antagas, helst med den förbättring i uttryck som Herr Ola Andersson föreslagit; detta blir dock en sak, hvarpå Utskottet får tänka, och jag förenar mig därför i yrkandet om återremiss.

Herr Sjöberg: Jag föreställer mig, att denna fråga kan betraktas ur allmän synpunkt och sålunda utan någon särskild hänsyn vare sig till landet eller till städerna. Äfven jag medgifver, att tingslagens skyldighet att bygga och underhålla tingshus och häradshäkte, är för de byggnadsskyldige mycket betungande, och jag anser således en förändring af detta onus likasom af så många andra, på jorden hvilande servituter vara af behovet synnerligen påkallad. Men det sätt för frågans lösning, hvilket det ärade Lag-Utskottet föreslagit, kan jag icke ur någon synpunkt biträda, och det har därför varit för mig mycket tillfredsställande att höra så många representanter från landsbygden uttala den åsigten, att en förändring i det syfte, Utskottets hemställan afser, skulle i hög grad motverka det ändamål, man eftersträfvat, nemligen billighet och jemnhet i utgifternas fördelning. Ty det ligger väl i sakens natur, att, om staten skulle öfvertaga detta onus, sådant skulle förorsaka så dryga kostnader, att knappt någon skulle blifva dermed belåten. Hvad nu särskildt beträffar frågan om skyldigheten att bygga och underhålla stadshäktena, så vågar jag antaga, att Utskottet saknat anledning att, på sätt som skett, inskjuta denna fråga i sin hemställan. Af de motioner, som i förevarande ämne utgjort föremål för Lag-Utskottets utlåtande, kan jag icke finna, att det väckts någon fråga om denna sak, och såvidt jag förstår grundlagens föreskrift uti till detta hänförliga fall, har Utskottet icke någon motionsrätt. Den fråga, vi således nu hafva att behandla, rör endast de vid denna riksdag gjorda förslag om ändring af gällande stadganden angående skyldighet att deltaga i byggnad och underhåll af tingshus och häradsfängelse, och icke något annat.

I fråga om sjelfva sättet för att till staten öfverlemna bestyret med byggandet och underhållet af tingshus och häradsfängelse, synes mig detta vara af Utskottet icke tillräckligt begrundadt. Vidare synes Utskottet icke hafva öfvervägt den frågan, hvem som, efter det staten öfvertagit skyldigheten att bygga och underhålla dessa byggnader, vårdandet och handhafvandet af dermed förenade förvaltningsbestyr skall åligga -- om detta skall blifva ett slags kommunalbestyr eller en statens angelägenhet. Jag föreställer mig, att tingshusen skola komma under tillsyn af Öfver-intendentsembetet och att häradshäktena skola ställas under Fångvårdsstyrelsens inseende; men detta kommer då att framkalla en hel

här af nya embets- och tjenstemän. Sådant är väl icke antydt i Utskottets betänkande, men då det, till exempel, talas om att förvandlingsstraff skola kunna undergå i häradsfängelserna, så måste väl sådant förutsätta en, om jag så må säga, offentlig kontroll. I sitt närvarande skick torde Utskottets förslag vara temligen opraktiskt, och jag biträder derföre deras mening, som förordat Herr von Gegerfelts reservation, och bäst synes mig vara att Kammaren antager denna såsom sitt beslut redan nu. Man har talat om att afvakta Första Kammarens beslut. Med all aktning för den ärade Medkammaren kan jag dock icke finna, att densamma bör, mera i detta fall, än i något annat, vara ett slags ledstjerna för Andra Kammaren. Det kan ju tänkas, att Första Kammaren kan falla på den idén att först vilja hafva reda på denna Kammares beslut innan den fattar sitt, och fortgår det på sådant sätt i flera frågor af någon mer eller mindre grannliga natur, så skulle riksdagsarbetet blifva mer än tillbörligt fördröjdt. Då nu emellertid en öfvervägande mening synes vara för ett uppskof i form af återremiss till förmån för Herr von Gegerfelts reservation, så vill jag icke skilja mig från de många talare, som derom gjort framställning, ehuru detta sätt att uppskjuta ärendets afgörande af Kammaren förefaller mig icke rätt tilltalande eller efterföljansvärdt.

Herr Edström: Bland Utskottets motiv förekommer på sidan 15 följande: "såsom vilkor för besvärets öfverflyttande på staten torde böra bestämmas, att de nu byggnadsskyldige derförinnan skola till staten aflemna ifrågavarande byggnader i laggildt skick". Om jag antager att detta vilkor skulle blifva tillämpadt, låge redan deri en stor farhåga att en del kommuner kunde blifva oskäligt betungade med mer eller mindre nödiga reparationer, ja kanske nybyggnader, på enskild bekostnad. Bedömandet huruvida byggnaderna vid atlemnandet befinna sig i laggildt skick blir nemligen alltid i mer eller mindre mån beroende af de respektive syneförrättarnes subjektiva uppfattning, och derigenom kommer det antagligen att inträffa att byggnader, hvilka måhända äro alldeles jemngoda, på det ena stället godkännas och på det andra utdömas. Det vore icke heller efter mitt omdöme välbetänkt att antaga det af Herr Ola Andersson framställda förslag att orden "billiga grunder" i Herr von Gegerfelts reservation måtte utbytas mot "fyrktal", ty dervid torde förtjena komma under särskildt öfvervägande om icke möjligen den fasta befolkningen borde taga någon drygare del uti kostnaderna, än den mera rörliga, och åtskilnad göras för olika beskattningsföremål. Herr Ola Andersson har visserligen till försvar för denna mening anfört, att tingshus och fängelsebyggnader aldrig böra byggas annat än efter upptagande af amorteringslån på längre tid, men jag kan icke tänka mig att lagstiftningen kan i detta afseende meddela föreskrifter.

På dessa skäl och på grund af hvad andre talare anfört, instämmer jag med dem som yrkat afslag å Utskottets betänkande och bifall till Herr von Gegerfelts reservation *oförändrad*.

Herr Törnfeldt: Herr Talman, mine Herrar! Här har talats om, att det blir så dyrt, då staten bygger. Ja, staten är en god byggmästare, men så dyr, att han borde afsättas. I min hemort har staten byggt en

bostad åt fyrvaktaren på Häradsskär, och denna byggnad blef väl tre gånger så dyr, som om en enskild person hade uppfört densamma, obeträknadt att en sjöofficer under hela byggnadstiden gick der och statade, naturligtvis på statens bekostnad. Detta sätt bör således öfverges, der det kan ske. I stället får man vända sig till ett annat håll.

Beträffande nu förevarande fråga anser jag, att, då hvarje människa möjligtvis kan komma att behöfva tak öfver hufvudet, icke blott i tingshuset utan äfven i häradsfängelset, alla häradsboer böra bidraga till byggnad och underhåll af dessa hus. Med uppgifvande af mina presterliga privilegier i det fallet, yrkar jag att byggnadsskyldigheten fördelas efter fyrktalet. Jag anhåller om återremiss, på det att Lag-Utskottet måtte framlägga ett förslag i denna syftning.

Herr Jöns Rundbäck: Då jag hör så många talare yrka bifall till Herr von Gegerfelts reservation, så förundrar det mig högeligen, att en så stor omkastning i åsigtorna skett sedan sistlidne riksdag. Kammaran antog då för sin del ett af Lag-Utskottet framlagdt förslag i alldeles samma riktning som det nu afgifna. Kammaran gjorde detta på, såsom jag tror, fullt giltiga grunder, och jag har för min del icke ändrat mina åsikter i ämnet. Jag ber att få återkalla i Herrarnes minne, att vi länge sträfvat efter att förbättra vårt rättegångsväsende; dertill hör i främsta rummet att tingen hållas oftare än förut varit brukligt. Ett förslag härom antogs ock, såsom vi veta, vid sistlidne riksdag, men för vinnande af det dermed afsedda ändamål erfordras att domsagorna, som nu äro fördelade i flera tingslag, sammanslås och att tingshusen sammanbyggas. Innan detta sker, är den beslutade förändringen rörande häradsrätternas sammanträden af ingen verklig nytta. Vill man att reformen skall genomföras, då bör man ej antaga reservantens förslag, ty derigenom skulle reformen blifva än vidare undanskjuten. Genom den af honom föreslagna anordning kommer nemligen hvarje gemensamhet att försvinna. I min hemort finnas tre tingslag, som hvar för sig hafva sitt särskilda tingshus, det ena bättre än det andra. Blir det nu fråga om att sammanbygga dessa tingshus, så skall sannolikt ett eller annat tingslag motsätta sig ett sådant förslag på den grund att tingslagets tingshus är i godt stånd och för tingslaget tillräckligt. Någon gemensamhet kan således icke vinnas, förr än staten åtager sig byggandet och underhållet af tingshus och häradsfängelse.

I afseende på fördelningen af kostnaderna för ifrågavarande hus vill jag icke bestrida, att i reservationen är ett steg taget till en mera rättvis fördelning än den nuvarande. Jag hemställer dock, på hvad sätt dessa kostnader skola på häradet fördelas. Vi hafva ju icke någon representation, någon skatteuppbörd eller fyrktalslängd för häradet, utan blott för socknen. Men huru skall det då tillgå? Skola socknarne sammanträda och fördela kostnaden efter hvarje särskild sockens fyrktalslängd? Jag känner ett tingslag, som består af icke mindre än 27 kyrksocknar. Om då fyrktalet hvarje år sjunker eller stiger i någon socken, så måste man för hvar år uppgöra ett nytt skattesystem. Det vore roligt att få veta, huru Herrarne tänkt sig detta. Jag kan för min del icke finna, att fördelningen af kostnaden låter på detta sätt verkställa sig. Deremot komme

alla svårigheter att undanrödjas, om staten åtog sig byggnads- och underhållsskyldigheten. Man invänder väl, att det skulle blifva dyrare om staten bygger ifrågavarande hus; men jag tror dock, att om flera tingslag skulle tillsammans bygga, detta sannolikt blefve lika dyrt, som om staten ensam ombesörjde uppförandet af ifrågavarande byggnader. Man har sagt, att det kimpligaste sättet för kostnadernas fördelning på medlemmarne af tingslaget vore att upptaga lån och utdebitera detsamma; men då kostnaderna för lånet i alla händelser måste fördelas efter fyrktalet, så inträder samma förhållande, som det jag nyss nämnde, eller att fyrktalet stiger eller sjunker och att socknarne således måste sammanträda hvarje år i och för utdebiteringen.

För min del anser jag, att alla skäl tala för bifall till Utskottets ifrågavarande förslag. Detta är det enda sätt, på hvilket en lycklig lösning af frågan kan vinnas. Om Herrarne anse, att någon fördel vinnes genom en återremiss, så vill jag icke motsätta mig en sådan; men af samma anledning som i fjol finner jag det vara bäst att helt enkelt bifalla Utskottets förslag, och yrkar jag alltså bifall till detsamma.

Herr Magnus Jonsson: Af betänkandet synes att jag icke delat Utskottets åsigt utan instämt med Herr von Gegerfelt. Då emellertid så många talare redan förordat hans reservation kan jag inskränka mig att med dem instämma, så mycket heldre som 1867 års Riksdag beslöt en skrifvelse till Kongl. Maj:t med anhållan att skyldigheten att bygga och underhålla kyrka m. m. måtte blifva på billiga grunder emellan kommunens medlemmar fördelad. Likaledes beslötos i enahanda syftning skrivelser vid 1870 års riksdag angående prestgårdsbyggnader och vid 1871 års riksdag angående skolhus. Riksdagen har således flera gånger uttalat den åsigt att dylika onera böra för kommunernas medlemmar blifva efter billiga grunder gemensamma. Jag får således yrka afslag å Utskottets hemställan och bifall till Herr von Gegerfelts reservation.

Herr Carlén: Herrarne få medgifva att det är ett kinkigt uppdrag att deltaga i Riksdagens delegation för lagstiftningsärenden. Då Kammarén sistlidne riksdag fick från Lag-Utskottet emottaga ett förslag i denna fråga i samma syftning som Herr von Gegerfelts nu framlagda reservation, återförvisade Kammarén detta förslag under uttalande af den åsigt, att staten borde öfvertaga skyldigheten att bygga och underhålla tingshus och häradsfängelse. Utskottet ställde sig Kammaréns önskan till efter rättelse och framlade ett förslag i den syftning, hvari Kammarén uttalat sig och hvilket genom votering med öfvervägande majoritet blef af Kammarén antaget. Inom Första Kammarén var icke någon emot principen, men förslaget föll der, emedan Kammarén ansåg, att Utskottet saknat formellt skäl att framlägga förslaget, då någon motion, som kunnat föranleda detsamma, icke blifvit väckt. Nu har Utskottet med anledning af väckta motioner tagit i betraktande hvad som passerat och icke kunnat göra annat än framlägga ett förslag i enlighet med de åsikter, som så nyligen inom Riksdagen blifvit uttalade, men trots detta öfverhopar man nu Utskottet med beskyllningar att dess förslag hvilat på oriktig grund. Hvart skall man under sådana förhållanden taga vägen? Vilja

emellertid Herrarne återgå till det gamla förslaget, så skall jag icke sätta mig deremot, men jag ber Herrarne närmare tänka på, huruvida alla de argument, som nu blifvit framlagda mot Utskottets förslag, verkligen äro hållbara. Så hafva t. ex. stadsrepresentanter, förskräckta öfver de kostnader, som ifrågavarande byggnadsskyldighets öfverflyttning på staten skulle medföra för städerna, talat om proportionen mellan stad och land i fråga om allmänna bevillningen och huruledes städerna i mån af sin betydliga andel i densamma skulle få deltaga i kostnaden för tingshusen å landet. Jag vill härvid först och främst upplysa, att denna kostnad icke skulle blifva så betydlig. Jag har nu icke till hands de kalkyler i detta hänseende, som voro tillgängliga i Utskottet, men att kostnaden ej beräknades för ringa, torde framgå deraf att hvar tingshus beräknades till 10,000 R:dr. Det finnes visst tingshus, i Skåne t. ex., som kostat ända till 20,000 R:dr, men de inrymma också ofta lokal för sparbank, bostad för läkare och dylikt, och kunna således icke tagas med i beräkningen. För 10,000 R:dr kan man bygga ett bekvämt och tillräckligt tingshus af trä, som kan stå minst hundra år. Årliga underhållskostnaden för staten uppgick i allt fall ej till högre belopp än att, om den fördelades på bevillningen efter 2:dra artikeln, ungefär 60,000 R:dr skulle falla på städerna. Men skulle väl denna utgift komma att utgå af 2:dra artikelns bevillning? Vår budget visar en utgiftssumma af cirka 50 millioner, men huru mycket deraf kommer på den direkta bevillningen? Två, högst tre millioner och resten kommer på den indirekta bevillningen, bränvinskatten, tullarne o. s. v. Likaledes lär icke tingshusens byggande af staten komma att öka den direkta bevillningen och icke lär för denna sak en enda riksdaler, eller för att begagna ett modernare uttryck, en enda krona, komma att utgå genom debitering på städerna.

Min ärade granne till venster sökte skrämman oss med nödvändigheten att inrätta ett helt embetsverk eller använda en hel embetsmannakorps, i fall staten skulle öfvertaga skyldigheten att bygga och underhålla tingshus och häradsfängelse. Sjelf tillhör han ett embetsverk och torde möjligen derifrån hemtat intryck af dylikas behöflighet för allehanda bestyr, men säkert är att något nytt embetsverk icke behöfver inrättas i och för den ifrågavarande reformen.

Jag tillåter mig slutligen fästa uppmärksamheten på hvad Utskottet yttrat angående häradsfängelserna, hurusom det är af synnerlig vikt att dessa i orter, som äro belägna på längre afstånd från kronohäktena, så inrättas, att förvandlingsstraff der må kunna undergå, hvarigenom betydliga kostnader för statsverket skulle kunna inbesparas. Nu kan det hända, att fångar för att undergå 3 dagars fängelse vid vatten och bröd eller 14 dagars enkelt fängelse måste skickas med en fjerdingsman 30 å 40 mil till närmaste kronohäkte, och staten får bekosta dessa herrars resa fram och tillbaka. Hela denna kostnad inbesparades om förvandlingsstraffet kunde undergå i häradsfängelset, och för att hålla uppsigt öfver fången behöfdes endast en fjerdingsman eller en nämudeman, som för sådant ändamål vidtalades. Man har redan experimenterat i dylika fall. Jag deltog i den gamla representationen, då fråga var om ett af Kongl. Maj:t begärdt anslag till särskilda afstraffningshus för verkställande af disciplinärstraff för militärerne. Anslaget beviljades icke, ty man fann att en

fångvaktare mycket väl kunde upplåta ett rum, der disciplinärfången kunde undergå sitt straff, och lika enkelt kan denna sak rangeras utan någon särskild embetsmannakorps.

Herr Jöns Rundbäck har fullständigt visat, hvilka praktiska svårigheter det skulle möta att lägga fyrktalet till grund för fördelningen af byggnadsskyldigheten, men det är ej nog med de praktiska svårigheterna, utan en fördelning efter fyrktalet skulle innebära den största orättvisa, då man vet huru fyrktalet bestämmes, och att på sådant sätt fördela bördan går väl icke ens denna Kammare in på. En jemkning måste ske, men den kommer att hårdast drabba den nu privilegierade jordens innehafvare, och dessa torde aldrig medgifva den. Lättare undanrödjes detta hinder och bäst undvikas svårigheterna genom att antaga Utskottets förslag, hvilket dessutom endast afser en skrifvelse till Kongl. Maj:t med begäran om en utredning i ämnet. Kongl. Maj:t lär icke underlåta att med anledning deraf för Riksdagen framlägga en kalkyl öfver kostnaderna, och på grund deraf får Riksdagen tillfälle att närmare decidera sig i frågan. För min del yrkar jag bifall till Utskottets förslag.

Herr Ola Andersson: Jag behöfver icke besvara Utskottets vice ordförandes yttrande om svårigheten för Utskottet att framlägga ett förslag i detta ämne, när en sådan omkastning i åsigterna inom denna Kammar sedan sistlidne riksdag egt rum. Jag har nemligen redan i mitt första anförande i denna fråga erkänt, att Utskottet ingalunda saknat anledning att framkomma med nu föreliggande förslag. I detta afseende har jag icke något vidare att säga.

Herr Jöns Rundbäck har här framställt två anmärkningar, dels mot den af Herr von Gegerfelt afgifna reservation och dels mot det af mig föreslagna sättet för byggnadsskyldighetens fördelning, hvilka anmärkningar jag icke kan lemna obesvarade. Den ärade talaren yttrade nemligen, att det icke finnes någon representation för häradet. På hvad sätt beslutar då häradet, t. ex. i frågor om tingslags sammansläende, om ploglag, om väg- och brobyggnader, om skjutsningsskyldighetens utgörande och dylikt? Jo, såsom bekant är, genom sockneombud. Härmed torde jag hafva visat, att häradet verkligen har en representation. Denna må väl ock kunna egna beslutanderätt i fråga om byggande och underhåll af tingshus och häradsfängelse!

Samme talare yttrade vidare, att fyrktalet kan stiga och sjunka, och han ansåg af denna anledning att fyrktalet icke kunde läggas till grund för fördelning af byggnads- och underhållskostnaden. Men jag frågar: hvad hindrar att man till ett beslut derom, att dessa kostnader skola under ett visst antal år utgå efter fyrktalet, fogar det tillägg, att, om fyrktalet under tiden stiger, inställes betalningen då summan är godtgjord, eller, om det sjunker, fortgår densamma tills byggnadslånet är inbetaldt?

Herr Carlén yttrade, att förslaget om byggnadsskyldighetens fördelning efter fyrktalet vore det mest djerfva och orättvisa af alla förslag. Jag undrar dock, om Utskottets förslag är rättvisare eller bättre, då detta leder till att icke blott städerna utan äfven alla det öfriga landets hittills icke betalningsskyldige innebyggare skola i förhållande till beviljningen (d. v. s. dubbelt emot fyrktalet), bidraga till byggande och underhåll af tingshus

och häradsfängelse. Det är väl sannt, att staten eger andra inkomster än bevillningen, men om dessa inkomster måste användas för andra ändamål och man så ständigt ökar utgifterna, så blir den slutliga följden den, att ifrågavarande utgifter måste bestridas af bevillningen. För öfrigt vill jag erinra, att kostnaderna för byggande och underhåll af tingshus och häradsfängelse alltid böra utgå under en längre tid, och då ligger väl ej någon orättvisa deri att hvarje medlem af tingslaget får i förhållande till sin förmåga och förmögenhet bidra till dessa kostnaders bestridande.

Då här blifvit väckt fråga om återremiss i den utaf Herr von Gegerfelt i hans reservation angifna syftning och åtskillige talare till yrkandet härom fogat den önskan, att Utskottet måtte mera bestämdt, än som i nämnda reservation skett, formulera de grunder, efter hvilka byggnadsskyldigheten borde på tingslagets samtliga medlemmar fördelas, så vill jag *på detta skäl* afstå från mitt första yrkande och instämma med dem, som påyrkat en återremiss.

Herr Lars Persson: Jag skall icke länge upptaga Kammarens tid. Jag skulle icke hafva begärt ordet i denna fråga, om jag icke haft en särskild anledning dertill. Jag har nemligen inom Utskottet icke deltagit i denna frågas slutliga behandling, eljest hade jag afgifvit min reservation mot Utskottets beslut. Den orättvisa och de olägenheter, som skulle uppstå, om Utskottets förslag blefve antaget, äro så utförligt påpekade i Herr von Gegerfelts reservation, att jag har föga att tillägga. Jag skulle väl kunna ingå i frågans detaljer, men jag anser det mindre nödigt, då så många föregående talare framhållit hvad jag ämnat anföra.

Af några talare har framställts yrkande om återremiss, men jag vet icke, om något skulle dermed kunna vinnas. Likaledes tror jag icke, att denna Kammare har någon skyldighet att invänta Första Kammarens beslut i ännu, som en del velat påstå, utan må hvardera Kammaren fatta beslut efter öfvertygelse.

Man har här fäst sig vid uttrycket "efter billiga grunder" i reservationen och erinrat att detta är alltför obestämdt. Jag hade äfven för min del helst önskat, att grunderna för byggnadsskyldighetens fördelning blifvit mera bestämda; men jag tror, att, då man får ett förslag härom från Regeringen, i hvilket grunderna äro angifna, det då först blir tid att öfverlägga om dessa grunder. Nu är blott fråga om afåttandet af en undänig skrifvelse i ämnet.

Herr Jöns Rundbäck yttrade, att det vore nyttigt, om flera tingslag sammansloges. Ja, nog kunde detta medföra fördelar i flera hänseenden; men jag tror dock, att många tingslag blefve missbelättna med en sammanslagning. Derigenom få tingslagens innevånare längre väg att resa, såväl parter som vittnen, och kostnaden dervid blefve långt drygare än underhållet af särskilda tingshus.

Samme talare yttrade vidare, att några fyrktalslängder för häraden icke finnas. Ja, detta är nog sannt; men det måste väl finnas fyrktalslängd för hvarje socken, och någon svårighet för att sammanlägga dessa kan jag icke inse.

Då tiden är långt framskriden och flere talare sannolikt återstå, vill

jag icke längre behålla ordet, utan inskränker mig till att yrka bifall till Herr von Gegerfelts reservation.

Herrar *Per Ericsson* i Wik och *Johan Erik Johansson* förenade sig uti Herr Lars Perssons anförande.

Härmed var öfverläggningen angående utlåtandet i dess helhet slutad.

I afseende å Utskottets hemställan i *1:sta punkten* hade yrkats dels bifall, dels afslag och dels återremiss. Efter upptagande af dessa yrkanden och derå framställda propositioner, förklarade Herr Talmannen svaren hafva utfallit med öfvervägande ja för afslag. Votering blef emellertid begärd och, sedan till kontraposition antagits återremiss, skedde omröstning, enligt en så lydande, nu uppsatt och justerad voterings-proposition.

Den, som afslår hvad Lag-Utskottet hemställt i första punkten af dess utlåtande N:o 24,

röstar ja;

Den, det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, är den ifrågavarande punkten till Utskottet återförvisad.

Röstsedlarne sammanräknades och visade 59 ja mot 106 nej, hvadan Kammaren återförvisat ifrågavarande punkt till förnyad behandling af Utskottet.

Beträffande dernäst 2:dra punkten hade yrkanden blifvit framställda dels på afslag å Utskottets hemställan samt antagande i stället af det till denna punkt hörande förslag, som förekomme i Herr von Gegerfelts vid utlåtandet fogade reservation, dels äfven på återremiss. Å dessa yrkanden gaf Herr Talmannen propositioner, af hvilka den på återremiss besvarades med öfvervägande ja; och hade alltså jemväl *andra* punkten blifvit till Utskottet återförvisad.

Kammarens ledamöter åtskiljdes nu, kl. $\frac{3}{4}$ 3 e. m., men sammankommo åter

Kl. 7 e. m.

§ 5.

Till Kammarens kännedom meddelade Herr Talmannen innehållet af ett i dag inkommet läkarebetyg, enligt hvilket Herr *Boman* vore sedan i går och tills vidare af sjukdom förhindrad att i Riksdagens förhandlingar deltaga.

§ 6.

Efter nu skedd föredragning af Lag-Utskottets utlåtande N:o 25, i anledning af väckt motion om bestämmandet af villkor för utländings rätt att anställa rättegång emot svensk undersåte, begärdes ordet af

Herr Sjöberg, som anförde: Jag har icke begärt ordet för att vid ett tillfälle, sådant som detta, hålla det sedvanliga talet, utan hufvudsakligen för att afgifva en förklaring, som jag är skyldig i första rummet Lag-Utskottet och i det andra Kammaren. I slutet af min motion har jag tydligen angifvit, att jag hade allt för kort tid att egna åt densamma. Det var en särskild omständighet, som gjorde att jag, så att säga i elfte timman af motionstiden, kom att tänka på frågan, och jag måste då i aldra största hast samla de materialier, som voro mig tillgängliga. Jag utfäste mig emellertid då att, så vidt tid och omständigheter det medgäfve, sednare lemna Lag-Utskottet en framställning af hvad den utländska lagstiftningen i detta ämne innehölle. Utskottet har nu i slutet af sitt utlåtande antydt, att förevarande fråga, såsom berörande internationela förhållanden, icke utan föregående utredning af främmande länders lagstiftning i ämnet kunde lösas, hvarför Utskottet, som ej haft tid att åstadkomma en dylik utredning, ej ansett sig böra framlägga något bestämdt förslag. Detta är fullkomligt riktigt och, som jag redan sagt, jag hade varit skyldig att lemna en redogörelse härutinnan och skulle äfven gjort det, derest icke min tid till följd af särskilda omständigheter varit synnerligen upptagen, och dertill kommit, att jag vantade ett temligen färskt arbete från Tyskland, uti hvilket arbete jag hoppades kunna finna det nyaste och tillförlitligaste i detta ämne.

Jag kan således icke annat än med tacksamhet erkänna det grannliga sätt, hvarpå Lag-Utskottet gifvit mig en erinran. Emellertid synes mig frågan vara tillräckligt vigtig, för att Lag-Utskottet möjligen kunnat behandla motionen med den välvilja, att det t. ex. ansett sig böra föreslå en skrifvelse i ämnet till Kongl. Maj:t. Den af mig väckta motionen berör nemligen en sida af den stora fråga, som på sednare tider tilldragit sig representationens synnerliga uppmärksamhet och framkallat motioner såväl i denna som i Första Kammaren, rörande den nog stora liberalitet, som visas utländske män, i det de utan vidare få slå sig ned här i landet
uti,

uti, om jag så får uttrycka mig, allehanda former. Utan tvifvel kan detta i en snar framtid leda till ganska allvarsamma förvecklingar, och, ur denna synpunkt sedt, torde det för en liten stat vara af vikt att taga sig till vara och söka att, så till sägandes, sätta sig i lagligt försvarstillstånd emot en invasion, som torde kunna blifva farlig nog. Hvad nu förevarande ärende särskildt angår, förhåller det sig emellertid så, att det knappt finnes något land i Europa, med undantag möjligen af Ryssland och Turkiet, der man icke eger en lag i hufvudsak motsvarande den af mig föreslagna. I England har man länge egt en dylik. I Frankrike finnes en sådan i Code Civil. I de södra tyska staternas lagstiftning förekommer den öfverallt. Såsom jag i min motion antydte, är ett stadgande af ungefärligen samma innehåll som mitt intaget i det förslag till allmän ny civilprocessordning, som snart nog lär komma till behandling inom tyska riksdagen. Likaså fanns redan i de fordnä italienska staterna en sådan lag, och i det nya Italiens civilprocessordning är detta äfven förhållandet. Till och med det lilla Grekland har funnit det vara nödvändigt att lagstifta i samma syftning. Jag kan således med skäl anse, att Lag-Utskottet ej sagt för mycket, då det finner min motions syfte beaktansvärdt.

Då Utskottet vidare anförde, att ämnet borde behandlas i sammanhang med en revision af Rättegångs-balken i dess helhet, så erkänner jag i viss mån giltigheten af detta skäl; men jag befarar, att, om frågan skall göras beroende af en sådan revision, hvilken troligen skulle hafva till följd en alldeles ny rättegångsordning, väntan på den nu ifrågasatta lagen torde blifva allt för lång. Det lär nämligen icke kunna nekas, att inom civillagstiftningens område de tidsenliga reformerna framskrida särdeles långsamt, och det är således möjligt, att, då den af Lag-Utskottet förutsatta allmänna revisionen nalkas sitt slut, sjelfva den lag, jag förordnat, ej längre är nödvändig eller kan antagas. Af dessa skäl kunde det måhända också hafva hemtats någon anledning för Lag-Utskottet, att, då det funnit nyssnämnda syfte beaktansvärdt, hemställa om aflåtande af en skrifvelse i ämnet till Kongl. Maj:t. I sakens nuvarande skick och uti den ställning, jag intager till frågan, torde man icke kunna begära, att jag skall yrka bifall till Lag-Utskottets förslag, men jag vill icke heller mot detsamma afgifva något annat yrkande.

Herr Jöns Rundbäck: Jag skall fatta mig i största korthet, men jag kan icke underlåta att i denna fråga säga några ord, derför att jag redan vid debatten om det s. k. déchargebetänkandet yttrade mig angående utländske undersåters rätt att köpa jord, hvilken fråga sedan föranledt motioner af flere ledamöter i Kammaren. Hvad nu särskildt Herr Sjöbergs motion angår, så vill jag härmed hembära honom min tack, men jag får dock på samma gång säga, att det steg han vill taga endast är ett halft steg. Utan att vilja närmare inlåta mig i sjelfva saken, ty jag eger ingen närmare kännedom om utlandets lagar i förevarande fall, vill jag dock anmärka, att genom hans förslag skulle i sjelfva verket ingenting synnerligt vinnas. Det förundrar mig derför icke, att Lag-Utskottet afstyrkt motionen, men då Utskottet säger, att man bör vänta till dess Rättegångs-balken i sin helhet kan komma att revideras, så får jag fråga Herrar

ledamöter af nämnda Utskott: när skall detta ske? Denna sak har så länge varit på tapeten, att man borde kunna få upplysning om, när allting härutinnan blir klappadt och klart. Men det går väl med denna fråga liksom med den fråga vi på förmiddagen afhandlade, man uppskjuter afgörandet riksdag efter riksdag. Huru skall man emellertid bete sig, då en främpling köper jord och hans förvaltare kommer i delo med svenska undersåtar? Stämmer man honom, så har han ganska lätt att undandraga sig rättvisans hand. Detta är en fråga, som jag redan vid behandlingen af déchargebetänkandet påpekade och som jag önskar måtte hållas vid lif, och det skulle vara önskligt, att Herrar ledamöter af Lag-Utskottet ville upplysa om när denna fråga kan blifva föremål för behandling. Hvad den ärade motionären beträffar, skulle jag vilja hemställa, huruvida han icke till en annan gång ville behandla frågan mera i dess stora helhet. Uti frågans närvarande skick tror jag emellertid icke den leder till någonting, utan anser derföre att Utskottets förslag torde böra bifallas.

Herr Peter Olsson: Jag anser mig skyldig att, då denna fråga blifvit bragt på tal, till protokollet uttala min åsigt, att det utan allt tvifvel är alldeles nödvändigt att en lagstiftning beslutas just i den riktning, som af motionären föreslagits. Jag tror att ju flere utländingar komma i besittning af svensk jord och bosätta sig i vårt fädernesland, desto mera blir det ett oafvisligt kraf att få en sådan lagstiftning ävåbragt. Jag har mig särskildt bekant att, såsom äfven motionären nyss påpekade, det i flera af Europas länder finnas författningar, som stadga, att utlånding, innan han får anställa rätttegång, måst hos rätten deponera en mot de beräknade omkostnaderna svarande penningssumma. Som det nu är, kan en utländsk man trakassera en svensk undersåte så mycket han vill, och sedan han vunnit sitt syfte kan han helt enkelt lemna landet, då det är påtagligt att stora olägenheter häraf skola blifva en följd. Jag anser derföre, att det är af vigt att regeringen blir gjord uppmärksam härpå, och jag får för egen del uttala den önskan, att någonting kunde i denna fråga snart nog göras, ty jag anser att en reform härutinnan blir allt mera och mera af behovet påkallad. Jag har icke något bestämdt yrkande, utan har blott velat till protokollet uttala min uppfattning af frågan, förvissad att regeringen kommer att egna densamma den uppmärksamhet, som ämnets vigt utan tvifvel förtjenar.

Med Herr Peter Olsson förenade sig Herr *Törneblad*h.

Herr Sven Nilsson i Efveröd: Jag anser i likhet med föregående talare, att saken är af stor vigt, hvilket äfven Lag-Utskottet erkänt. Man får dock ej beskylla Lag-Utskottet för att icke hafva gjort sin skyldighet, då det nu afstyrkt motionen, ty det har, i anledning af den mängd andra viktiga frågor som föreligga, varit alldeles omöjligt att som sig borde utreda densamma, i synnerhet som motionären icke varit i tillfälle att meddela Utskottet de upplysningar, han utlofvat och som väl skulle varit en ledning vid frågans utredande. Inom Utskottet har också frågan just för den skull varit hvilande en längre tid, och äfven jag var fullkomligt af motionärens åsigt, men då han icke framställde något bestämdt förslag,

som kunde af Utskottet för närvarande antagas i frågans nuvarande outredda skick, har jag icke ansett mig böra mot beslutet i betänkandet anmäla min reservation. Hvad åter beträffar tiden, då Lag-Utskottet skulle anse en revision af vår Rättegångsbalk kunna ega rum, så tror jag icke Utskottet är skyldigt att härpå svara, ty derom är icke något förslag på Utskottets pröfning beroende, och hvar och en af Riksdagens ledamöter kan derom väcka motion och regeringen kan äfven framkomma med proposition i ämnet, och då kan tiden vara inne att besvara den fråga Herr Rundbäck framställt. Om motionären nu kunnat utreda frågan och då gjort ett särskildt formuleradt förslag till skrifvelse, skulle jag med min röst understödt detsamma; men nu kan jag icke annat än yrka bifall till Utskottets betänkande sådant det föreligger.

Herr Sven Nilsson i Österslöv: Ingen af de talare, som haft ordet, har förnekat att den ifrågavarande lagstiftningen ju är af behovet högeligen påkallad, och det torde väl äfven få medgifvas, att detta verkligen är förhållandet och att något måste göras i det syfte motionären föreslagit. Då det nu är bekant, att regeringen lemnar huru många utländingar som helst tillstånd att få bosätta sig i landet, torde det ej vara för tidigt att söka få någon kontroll med afseende å rättsförhållandena mellan utländing och svensk undersåte. Lag-Utskottet har ansett att saken bör anstå till dess man kan erhålla en revision af Rättegångsbalken. Men när skall väl detta ske? Om det än icke dröjer till yttersta dagen, så blir det i alla händelser icke med det första; ty det går sannerligen icke så lätt att revidera lagar. Kunde man alltså dessförrinnan blifva ense om en författning i motionärens syfte, vore det ganska välbetänkt. Dock vill jag icke medverka till att besvara Kongl. Maj:t med en skrifvelse, om man icke kan säga hvad man dermed åsyftar: jag önskar, att man må säga sin vilja rent och tydligt ut och icke komma med tomma fraser. Ehuru det är långt lidet med riksdagen, föreställer jag mig, att Lag-Utskottet, i händelse det åter toge frågan under behandling, lätt skulle kunna framkomma med något bestämdt förslag, ty ett sådant behöfver icke vara synnerligen vidlyftigt eller svårt att utarbete. Jag har visserligen inga stora insigter i ämnet, men det förefaller mig, som om det icke skulle fordras så många kapitel eller långa paragrafer, och att det sålunda ej skulle taga så lång tid. Med anledning af hvad jag yttrat tillåter jag mig föreslå, att Kammaren ville till Lag-Utskottet återremittera frågan.

Uti de åsikter Herr Sven Nilsson nu uttalat instämde Herr *Åke Andersson*.

Vidare yttrade:

Herr Abraham Rundbäck: Jag ber att få instämma i hvad den siste talaren yttrat. Äfven jag anser saken vara af den vikt, att den icke bör undanskjutas. Det kommer ständigt flere och flere utländingar in i landet, särskildt är detta fallet i södra Sverige, och vanligen äro de obekanta med våra rättsförhållanden, hvarföre de lätt komma i kollision med

befolkningen; det är oftast omöjligt att få en förlikning åvägabragt, hvarföre rättegångar ofta blifva nödvändiga. Sjelfve undandraga de sig då lätt all påföljd derutaf, och det vore derföre en ganska god sak, om vi finge det så ordnad, att svenske män erhöleskydd af lagen. Det förundrar mig verkligen, att Lag-Utskottet i denna fråga icke vidtagit någon åtgärd, och med den maktfullkomlighet som Utskottet i allmänhet vill tillägna sig föreslagit någon skrifvelse till Kongl. Maj:t. Emellertid för- enar jag mig med den siste talaren om återremiss, ty om detta icke kan för- anleda en skrifvelse, så har man dock afgifvit en opinionsyttring i frågan.

Herr Hedin: Jag ber att få förena mig med de talare, som yrkat återremiss, så att man måtte kunna erhålla ett bestämdt formuleradt förslag till skrifvelse till Kongl. Maj:t i det syfte motionären angifvit.

Herr Carl Anders Larsson: Ehuru Lag-Utskottet nu fått mycket mindre påskrifvet än vanligt, får jag dock upplysa om, att jag vid behandlingen af denna fråga varit hemrest på permission och sålunda i densamma icke deltagit. Jag är emellertid derföre oförhindrad att till granskning upptaga de skäl Utskottet anført. Sålunda säger det, att de olägenheter, hvilkas afhjelpande motionen afser, temligen sällan inträffat, hvarföre lagstiftningsåtgärden vore för närvarande öfverflödig. Jag får dock säga, att så litet utländingar det än finnes i min hemort, så har det dock inträffat åtskilliga olägenheter, hvilka visserligen icke äro så farliga, men som dock för- anledt krängel och förluster och som bevisa, huru svårt det är att under nuvarande förhållanden hafva att göra med utländska bolag.

Sedermera har Utskottet anført, att man borde vänta med ett lagstadgande i detta hänseende till dess man kunde företaga en revision af Rättegångsbalken i dess helhet. Men, som äfven andra talare påpekat, det är icke obekant huru det går till, när man skall företaga en revision af hela balkar: det går sannerligen icke på så kort tid; så att det blir verkligen för länge att vänta, om man skall afvakta en dylik genomgripande revision. Hvad beträffar Herr Jöns Rundbäcks fråga, riktad till Lag-Utskottet, så får jag härpå svara på samma sätt som jag gjorde en gång förut, då jag gaf honom en skriftlig förklaring, med hvilken han erkände sig vara nöjd. Jag upprepar, att det vore särdeles nyttigt att veta, huru man skall få ersättning, när man har med utländska bolag att göra. För min del instämmer jag i motionärens förslag och hoppas att saken snart måtte få en bättre utgång.

Herr Carlén: Det är i allmänhet en mycket svår ställning att vara ledamot af Lag-Utskottet, men ännu svårare är den, då man, när ett misshagligt betänkande förekommer till behandling, icke antecknat sig såsom reservant och ej heller har att anföra såsom ursäkt, att man varit borta på permission. Som jag i förevarande fall hvarken reserverat mig eller åtnjutit ledighet från utskottsgöromålen, måste jag alltså hufvudsakligen stå och svara för utlåtandet, sådant det här föreligger, och jag skall söka att göra det så kort som tillfället kräver.

Lag-Utskottet har till en början erkänt, att Utskottet "anser ifrågasättande motions syfte beaktansvärdt". Jag tycker, att detta är ett rätt vackert vitsord. Möjligen kunde ändock omdömet hafva utfallit än mera gynsamt; men förhållandet är, att motionen, i det skick hvaruti den kom Lag-Utskottet till handa, icke kunde af Utskottet tillstyrkas, enär den var hållen i allt för sväfvande ordalag och dessutom ej innehöll någon utredning af främmande länders lagstiftning i ämnet, hvarpå likväl frågans lösning beror. För egen del har jag ej varit i tillfälle att taga kännedom om någon annan utländsk lagstiftning i detta fall än den preussiska. Hvad densamma beträffar, har jag funnit, att den är vida liberalare, än den Herr Sjöberg föreslagit, och den kan äfven vara mera liberal, då den är afsedd för en stor nation, som icke behöfver frukta utländskt intrång, och hvilken för öfrigt, såsom man vet, vid behof tager sig rätt. Möjligen är det ock något kinkigt, att, när de internationela förhållandena numera synnerligen tilltagit i liflighet, vidtaga alltför restriktiva åtgärder. Lag-Utskottet har emellertid, såsom sagdt är, erkänt, att motionen förjenade mycken uppmärksamhet. För *detta* yttrande torde väl Utskottet åtminstone icke böra uppbära något klander.

Vidare har Lag-Utskottet sagt, att "de olägenheter, hvilkas afhjelpande med motionen afses, hittills lära hafva temligen sällan inträffat". Ett Lag-Utskott kan naturligtvis i detta hänseende icke ega någon synnerligen stor sakkännedom. Inom detta Utskott finnes gemenligen icke många, om ens några, affärsmän. I större saknad af egen erfarenhet har således Utskottet endast haft sig öppet att lyssna till hörsagor. På denna väg förspordes visserligen ock från de södra orterna af riket tillvaron af en och annan olägenhet i det hänseende motionen uppgifver. Vi tyckte alla, att detta var ganska illa, och vi förnekade ej heller, att den ifrågasatta lagstiftningsåtgärden vore behöflig, men vi kunde dock icke af de anförda enstaka fallen hemta stöd för den åsigt, att behöfvet vore *så* stort, allmänt och trängande, att detsamma genast borde afhjelpas.

Slutligen har Lag-Utskottet här i betänkandet utkastat den olyckliga frasen, att den föreslagna lagstiftningsåtgärden "kunde anstå, till dess en revision af Rättegångs-balken i dess helhet varder företagen". Jag ber Herrarne ursäktas, om Lag-Utskottet, som — hvad man än må tillvita detsamma — dock måste, såsom *Lag-Utskott*, förutsättas hysa ett visst intresse för våra lagars förbättring, i detta fall varit något sangviniskt. Det vore beklagligt, om icke hos motionären skulle kunna förutsättas den lifslängd, att han finge upplefva denna efterlängtrade och så länge emotsedda reform. Lyckligtvis är han en frisk och lefnadsglad man ännu, och jag vågar därför hoppas, att han skall lefva så länge, att han får se denna sin motion uppstiga såsom en ny phoenix och mera fullfjädrad.

Herr Sjöberg har haft den godheten, att i sin motion utfästa sig att tillhandahålla Utskottet åtskilliga upplysningar. För honom likasom för något hvar af oss har likväl sannolikt tiden varit för mycket anlitad för annat, eftersom han ej uppfyllt sitt löfte. Sjelf har jag sett hos honom stora luntor, som rörde denna fråga, och hvilka han antagligen icke sjelf haft tillfälle att genomgå. Vid sådant förhållande må det icke heller väcka någon förundran, att Lag-Utskottet icke medhunnit ett sådant arbete.

På dessa skäl, hvilka hvar för sig synas mig ganska talande, tror jag, att Lag-Utskottet, i all synnerhet som det saknat ledning af någon föregången utredning af främmande länders lagstiftning i ämnet och sjelft icke varit i tillfälle att en sådan åstadkomma, svårligen kunnat för närvarande komma till annat slut än som innefattas i dess hemställan, att motionen icke måtte till någon Riksdagens vidare åtgärd föranleda. Om emellertid Herrarne vilja besluta en återremiss och Riksdagen möjligen räcker länge, vill jag hoppas, att Lag-Utskottet skall göra sitt bästa att bringa ärendet till ett för Herrarne mera nöjaktigt slut.

Herr Leijer: Jag anhåller endast att få förena mig med Herr Abraham Rundbäck, dock blott hvad beträffar det yrkande han framställt.

Herr Sjöberg: Jag ber om ursäkt, att i denna, såsom måhända af en eller annan den kan anses, jemförelsevis mindre betydande fråga jag ännu en gång tager till ordet, men jag har dertill erhållit särskild anledning, enär jag fann af det yttrande, som just nu afgafs af min ärade vän till höger, att han icke var närvarande i det ögonblick, då jag hembar Lag-Utskottet min synnerliga tacksamhet för det grannlagssätt, hvarpå Utskottet erinrat mig, att jag icke afgifvit den redogörelse, hvilken jag i motionen utlofvat. Om han hört denna min förklaring, hvilken i sjelfva verket kan sägas hafva varit en afbön, förmodar jag, att hans goda hjerta och särskildt hans vänskap för mig icke skulle hafva tillåtit honom att framställa den anmärkning han nu gjort.

Då emellertid han äfven berörde frågans ställning i allmänhet, nödgas jag återkomma till hvad jag äfven i detta afseende nyss yttrade, men han förmodligen icke heller hörde, eller att en lag i ungefärligen enahanda syfte, som den jag tillåtit mig föreslå, i de flesta andra länder i Europa är gällande sedan längre tid tillbaka, samt att till och med den lilla staten Grekland funnit nödvändigt att, så godt den kan, förskansa sig mot utländskt inflytande i detta fall genom att antaga en dylik lagstiftning. Vid sådant förhållande torde det ej böra anses vara så alldeles oriktigt, att en representant, om ock han icke förmår utreda ämnet, såsom han tvifvelsutän borde och Lag-Utskottet kunnat fordra, söker å frågan fästa en uppmärksamhet, som han tror dess vikt förtjena.

Min ärade vän har slutligen uttalat den för mig mycket hugnesamma åsigten, att det knappast vore något tvifvel om att jag skulle få upplefva den tidpunkt, då den civila processordningen hos oss omsider undergått en fullständig revision. Den förhoppningen har jag dock icke sjelf, ty jag föreställer mig — och, såsom jag tror, på goda skäl — att en särdeles lång tid skall förflyta, innan detta revisionsarbete blifver afslutadt. Af hvad han yttrade mot slutet af sitt anförande har jag likväl tyckt mig kunna draga den för mig angenäma slutsats, att, om måhända redan vid nästa riksdag jag skulle ånyo framställa ett förslag i samma syftning som det nu förevarande, jag möjligen skulle kunna påräkna hans verksamma bistånd till dess genomförande. Och då min motion här vunnit så mycket understöd, att flere talare gjort framställning om återremiss af betänkandet, ligger det i sakens natur, att jag icke kan hafva något

att deremot invända, utan af allt hjerta instämmer i ett sådant förslag, om man tror, att derigenom något kan vinnas för frågans lösning.

Jag förenar mig således med dem, som yrka, att ifrågavarande utlåtande skall återförvisas till Lag-Utskottet.

Herr Jöns Rundbäck: Då jag sist hade ordet, slutade jag med att yrka bifall till Lag-Utskottets förevarande betänkande, emedan jag ansåg, att för närvarande något vidare icke vore att göra i saken. Sedermera har likväl under öfverläggningens fortgång motionärens förslag vunnit ökad understöd, och äfven en af Lag-Utskottets egna ärade ledamöter har sjelf förklarat, att, om han vid ärendets handläggning varit närvarande i Utskottet, han för sin del skulle hafva verkat för frågans lösning i den riktning motionären angifvit. Vid sådant förhållande och då således frågans vikt numera synes vara erkänd; då talande skäl, mera talande än dem Lag-Utskottet framhållit, blifvit anförda till stöd för åsigten om nödvändigheten, att någon åtgärd redan nu vidtages för att befrämja det afsedda ändamålet; då det är ett faktum, som Lag-Utskottet icke lär förneka, eftersom det icke är någon lätt sak att lagstifta, att måhända ett, två, tre år erfordras endast till frågans utredning; samt då slutligen äfven mig synes angeläget, att en underdånig skrifvelse i ämnet till Kongl. Maj:t blir beslutad vid denna riksdag, på det att frågan må hållas vid lif och de förberedande åtgärder må kunna vidtagas, som erfordras för dess slutliga genomförande; så och ehuru jag fortfarande anser, att motionärens förslag icke är så omfattande och fullständigt, som jag skulle hafva önskat, vill jag ändock, på det att Lag-Utskottet må blifva i tillfälle att inkomma med särskildt skrifvelseförslag, förändra mitt yrkande derhän, att jag förenar mig med dem, som yrkat återremiss.

Efter denna öfverläggning, som nu förklarades slutad, framställde Herr Talmannen, i enlighet med de yrkanden som derunder förekommit, propositioner såväl på bifall som på återremiss; och fann Herr Talmannen den förra propositionen hafva blifvit med öfvervägande ja besvarad. Votering begärdes emellertid och egde rum, enligt en nu uppsatt och af Kammaren godkänd omröstningsproposition af följande lydelse:

Den, som bifaller hvad Lag-Utskottet hemställt i dess utlåtande
N:o 25,

röstas ja;

Den, det ej vill.

röstas nej;

Vinner nej, är ifrågavarande utlåtande till Utskottet återförvisadt.

Omröstningen visade 65 ja mot 79 nej, i följd hvaraf Kammaren återförvisat detta ämne till Lag-Utskottets förnyade behandling.

§ 7.

Föredrogs Lag-Utskottets utlåtande N:o 26, i anledning af väckt motion, åsyftande förändrade bestämmelser rörande arbetsordningen inom Högsta Domstolen m. m.

Härvid anförde:

Herr Treffenberg: Ifrågavarande motion innehåller trenne olika förslag. Motionären föreslår: 1:o "att, med upphäfvande af Kongl. stadgan af den 23 Oktober 1860, Högsta Domstolen skall tjenstgöra på endast en afdelning; 2:o att hvarje Högsta Domstolens dom, som efter omröstning blifvit beslutad med endast en rösts öfvervigt, skall jemte omröstningsprotokollet införas i Svensk Författningssamling; samt 3:o att justitieråd, som hädanefter utnämnes, icke får innehafva eller mottaga annan allmän eller enskild aflönad befattning eller uppdrag." Enär dessa tre skilda förslag icke hafva något sammanhang med hvarandra, så och då, till följd af det sätt hvarpå Lag-Utskottet uppställt betänkandet, klämman icke passar för andra än dem, som vilja antingen afslå *alla* dessa förslag eller godkänna dem *alla*, får jag hos Herr Talmannen anhålla, att Herr Talmannen behagade hemställa till Kammaren, att Kammaren måtte besluta, att nämnda tre skilda förslag skola föredragas hvar och ett för sig.

Herr A. P. Danielsson: För närvarande och till dess jag hört, hvilket beslut Kammaren kommer att fatta med anledning af föregående talaresh yrkande rörande föredragningsättet, afstår jag från ordet med förbehåll att sedermera få återtaga det.

Herr Carlén: För såvidt jag icke alltför mycket misstager mig om grundlagens bud, lär väl icke de i ett ämne väckta motioner utan vederbörande Utskotts deröfver afgifna betänkanden utgöra föremål för föredragning; hvadan och då Herr Treffenbergs hemställan beträffande föredragningsättet grundar sig på en motsatt uppfattning, såsom innefattande yrkande att motionen, men ej det lagutskottsbetänkande, som deröfver afgifvits, skall till afgörande föredragas, jag vågar antaga att sagda hemställan icke torde kunna bifallas. Naturligtvis utgör emellertid detta förhållande icke något hinder för den eller de ledamöter, som vilja debattera frågan att, med hänsyn till de skilda förslag som i motionen innefattas, göra de framställningar hvartill hvar och ett af dem må anses föranleda.

Herr Treffenberg: Jag har endast velat tillkännagifva, att jag helt och hållet instämmer med den siste talaren.

Herr A. P. Danielsson: Jag inser mer än väl, att jag icke eger mycken förhoppning, att min motion skall kunna tillvinna sig godkännande af Kammaren, sedan Lag-Utskottet funnit den icke böra å Riks-

dagens sida föranleda till någon vidare åtgärd. Jag kan likväl icke underlåta att i korthet redogöra för de orsaker, på grund af hvilka jag tagit mig friheten att väcka denna motion.

Jag har sålunda bland annat trott mig finna, att inom landet vore rådande en ganska utbredd klagan öfver de olika principer, som i likartade rättsfall blifvit tillämpade i Högsta Domstolen. Om denna klagan varit befogad eller icke, vågar jag ej bedöma. Att den förefunnits, är dock ett faktum, som icke kan förnekas. Detta sakförhållande har gifvit mig anledning att eftertänka, hvad som egentligen skulle kunna vara orsaken till missnöjet. Min tanke leddes då på möjligheten, att en anledning skulle kunna vara den, att Högsta Domstolen arbetade på tvänne afdelningar. I detta mitt antagande har jag sedermera blifvit till någon del ytterligare styrkt, då jag kom till riksdagen och fick tillfälle att i 1860 års riksdagshandlingar taga kännedom om de motiv, hvilka föranledde tillkomsten af Kongl. stadgan af den 23 Oktober 1860, genom hvilken infördes Högsta Domstolens tjenstgöring på två afdelningar. Hufvudskälet var, att göromålen inom Högsta Domstolen så hopat sig, att någon annan utväg icke funnes att få undanröjd balansen af oafgjorda mål än den, hvarom sålunda blef förordnad, hvarvid dock derjemte tillades, att, sedan jemnvigten blifvit återställd, fördelningen skulle upphöra. Då, jag derefter fick tillfälle att se Justitie-ombudsmannens sednaste embetsberättelse, blef hos mig ännu mera liflig min åstundan att väcka ifrågavarande förslag. Jag återfann der ungefärligen samma tankar, som grundlagt min motion och jag i den sökt uttala. Herrarne känna säkerligen alla hvad uti ifrågavarande hänseende blifvit yttradt af Riksdagens Justitie-ombudsman. Jag skall derföre blott tillåta mig att i minnet återföra ett kort utdrag af hans yttranden. Han säger sålunda bland annat, pag. 51, följande: "det tillhör den "utredning af lagskipningens tillstånd i riket", hvilken Justitie-ombudsmannen i sin embetsberättelse skall lemna, att icke med tystnad förbigå det nog allmänt öfverklagade förhållandet, att domsluten i viktiga rättsfrågor inom högsta domstolsinstansen äro så vacklande, att det i viss mening kan sägas, att i dessa frågor saknas lag i vårt land, ty en lag, som i samma domstolsinstans icke tolkas lika i de rättsfall, der den skall tillämpas, är icke bättre, snarare sämre, än ingen lag. Hvilka betänkliga följder ett slikt tillstånd skall medföra är ej svårt att inse. Först och främst ökas rättegångarnes antal. Ingen vill gifva sin sak förlorad, när han kan hysa den förhoppning, att någon ny rättsåsigt kan uppstå och göra sig gällande inom lagskipningen, om icke förr åtminstone i högsta instansen." Och å pag. 52 heter det "vare härmed huru som helst, det vissa är, att det onda synes hafva tilltagit — såsom ock naturligt är — efter det Högsta Domstolen blifvit delad på två divisioner". Jag skall icke uppläsa mera, helst innehållet i öfrigt icke är Herrarne obekant. Det anförda torde dessutom vara tillräckligt för att, med stöd utaf den högsta auktoritet jag i detta fall kan åberopa, ådagalägga, att jag åtminstone icke saknat fog för min framställning. Lag-Utskottet har emellertid varit af en annan mening och mot mitt förslag framställt åtskilliga erinringar, hvilka jag icke helt och hållet kan med tystnad förbigå.

Hvad alltså först beträffar den af mig i motionen väckta frågan om

upphärfvande af nyss omförmälda Kongl. stadga angående Högsta Domstolens tjänstgöring på två afdelningar, har Lag-Utskottet anført åtskilliga skäl, genom hvilka Utskottet vill anse följa, att behovet af Domstolens tjänstgöring på två afdelningar alldeles *icke* upphört, och att berörda stadga derföre borde fortfarande förblifva i kraft. Utskottet meddelar i detta afseende bland annat att revisionssakerna visa en afgjord benägenhet att tilltaga i antal, och att förhållandet vore enahanda med de så kallade besvär- och ansökningsmålen. Utskottet tillägger vidare: häraf och då derjemte i räkningen intages den redan befintliga balansen, utgörande vid 1871 års slut 454 mål, deraf 210 revisionsmål. vill det synas som om de arbetskrafter, hvilka för närvarande tagas i anspråk för målens afgörande inom högsta instansen, icke äro större än som erfordras för undvikande af så beskaffad tillväxt i balansen af oafgjorda mål, som på sin tid föranledde Högsta Domstolens förstärkning och dess fördelning till tjänstgöring på två afdelningar. Jag betvivlar ingalunda riktigheten af de sifferuppgifter Lag-Utskottet här meddelat. Jag är icke i tillfälle att kunna kontrollera dem och jag måste derföre sätta tro till hvad Lag-Utskottet uppgifvit. Med Lag-Utskottet tror jag likväl, att emot de betänkligheter, som sålunda möjligen skulle ur anförda synpunkten kunna framställas emot föreslagna förändringen, man med fog kan framhålla såsom motvigt de stora fördelar, som enhet i lagskipningen i högsta instansen skulle medföra. Utskottet delar emellertid icke heller de förhoppningar jag i detta hänseende hyst och i motionen uttalat. Utskottet förmenar, att "erfarenheten från den tid, då Högsta Domstolen arbetade på blott en afdelning, är härutinnan upplysande". "Den visar" — säger Utskottet — "att då likasom nu skiljaktiga meningar mången gång yppade sig inom Domstolen, och att till följd af ombyte af ledamöter i likartade rättsfall icke alltid samma åsikter gjorde sig gällande." Detta må ock så vara. Det är väl temligen gifvet, att, då andra ledamöter inträda i Högsta Domstolen, ingen säkerhet finnes derför, att dessa skola hysa och tillämpa samma åsikter som de förutvarande. Men sådan är dock, såvidt jag kan förstå, i alla mänskliga förhållanden sakernas vanliga gång. Individens öfvertygelse kan man icke binda. Skall man på en sådan grundval bygga sitt resonnement, har man dermed naturligtvis också erkänt omöjligheten att på denna väg åtminstone någonsin uppnå det stora målet af enhet i lagskipning i högsta instansen.

Jag öfvergår nu till Lag-Utskottets yttrande, angående andra delen af mitt förslag, deruti jag yrkat, att hvarje Högsta Domstolens dom, som efter omröstning blifvit beslutad med endast en rösts öfvervigt eller efter den främste ledamotens utslagsröst måtte jemte omröstningsprotokollet införas i Svensk Författningssamling. Jag får erkänna, att jag verkligen bra mycket håller på mitt förslag i denna del. Jag tror, att derigenom skulle beredas en god hjälpreda för den rättsökande allmänheten. Den skulle derigenom erhålla ett lätt tillfälle att inhemta kännedom om de olika åsikter, som inom Högsta Domstolen gjorde sig gällande i rättsfrågor, likartade med dem hvari man sjelf kunde vilja vinna rättelse. Man skulle sålunda på ett billigt och tydligt sätt sjelf kunna bilda sig ett omdöme om, huruvida det vore skäl att börja en tillämnad rättegång eller låta dervid bero. Såsom Herrarne torde veta

löper den rättsökande, som icke sjelf är i stånd att sköta sin rättgång, under närvarande förhållanden ofta nog en ganska stor risk, derigenom att han nödgas sätta förtroende till ett ombuds åtgärder. Det händer icke så alldeles sällan, att sådana personer missleda de rättsökande och derigenom förorsaka dem förluster, tidsutdrägt och andra olägenheter, hvilka möjligen kunnat undvikas, om den rättsökande sjelf varit i tillfälle att på förhand öfvertyga sig om den ringa utsigten för honom att på rättslig väg vinna sitt mål. Det skulle därför, såsom jag nyss nämnde, hafva varit mig synnerligen kärt, om detta mitt förslag kunnat bringas till verklighet. Lag-Utskottet anser emellertid en sådan anordning mindre lämplig. Utskottet tillägger dock, att, om jag i stället hade framställt yrkande om en periodiskt utkommande, mera fullständig "prejudikatsamling", som redogjorde för Högsta Domstolens beslut i alla mål af principiell natur, skulle Utskottet möjligen hafva tillstyrkt ett förslag i sådan riktning. För egen del må jag likväl bekänna, att jag icke rätt förmår fatta, hvilken skilnaden egentligen skulle vara, om redogörelsen för Högsta Domstolens berörda beslut intages i en särskild prejudikatsamling eller i Svensk Författningssamling, hvilken redan är spridd bland folket. Jag tror, att resultatet i det närmaste blefve detsamma, men möjligen har jag orätt.

Hvad slutligen beträffar den delen af mitt förslag, som afser förbud för justitieråd, som hädanefter utnämnes, att innehafva eller mottaga annan allmän eller enskild aflönad befattning eller uppdrag, har Lag-Utskottet äfven härutinnan icke funnit mig hafva anfört tillräckliga skäl för att Utskottet skulle kunna i denna del understödja motionen. Utskottet yttrar härom bland annat, att mitt yrkande. "att genom lag måtte stadgas, att blifvande justitieråd icke skulle få mottaga enskilda aflönade befattningar eller uppdrag. förutsätter lagstiftningens inblandning i rent privata förhållanden — en inblandning, som alltid är vådlig och i förevarande fall måste anses desto mera obefogad, som innehafvarne af det höga embetet att döma Konungens dom nog lära af sig sjelfva till fullo beakta sin pligt att ej åtaga sig något uppdrag, som i någon mån hindrar dem att med nit fullgöra sina embetsåligganden." Jag skall tillåta mig, mine Herrar, att något litet uppehålla mig vid denna motivering. Jag har med ledning af de källor, till hvilka jag kunnat bereda mig tillgång, sökt att få reda på de enskilda uppdrag, som åtskilliga Högsta Domstolens ledamöter för närvarande innehafva jemte denna befattning. Innan jag skrider till dessa meddelanden, ber jag att få förutskicka den erinran, att jag dermed ingalunda har för afsigt att framställa några anmärkningar mot de personer, hvilka nu bekläda detta höga embete. Jag nämner blott, hvad jag uttrönt. En af Högsta Domstolens ledamöter innehar sålunda derjemte fyra särskilda uppdrag. Han är 1:o ledamot af direktionen för civilstatens pensionsinrättning; 2:o ledamot af styrelsen för Stockhoms enskilda bank; 3:o ledamot af styrelsen för ränte- och kapitalförsäkringsanstalten i Stockholm samt 4:o ledamot af styrelsen för bränsleaktiebolaget derstädes. En annan ledamot af Högsta Domstolen är dessutom ledamot af styrelsen för bruksegarnes hypotekskassa och för städernas allmänna brandstodsbolag. En tredje af Högsta Domstolens ledamöter har åter blott ett enda enskildt upp-

drag, då han nämligen är ordförande i styrelsen för Trollhätte kanalverk. En annan af samma Domstols ledamöter innehar likaså endast uppdraget att fungera såsom ordförande i styrelsen för aktiebolaget Stockholms handelsbank. Kommer så åter en ledamot af samma Domstol, hvilken jemte denna befattning har att ombesörja fyra enskilda uppdrag. Han är ledamot af styrelsen för 1:o Skandinaviska kreditaktiebolaget; 2:o Göta kanalbolag; 3:o Stockholms hypotekskassa och 4:o försäkringsaktiebolaget Skandia. Slutligen är en ledamot af Högsta Domstolen derjemte tillförordnad sekreterare i Svenska Akademien och direktör i Seminarium för bildande af lärarinnor. Huruvida, efter hvad jag nu meddelat, Lag-Utskottets motivering uti anförda stycket, der Utskottet förnekar möjligheten att Högsta Domstolens ledamöter skulle åtaga sig något uppdrag, som "*i någon mån* hindrar" dem att behörigen sköta sina embetsgöromål, huruvida, säger jag, Utskottets motivering i detta hänseende kan anses hållbar och riktig, hemställer jag till Herrarne att bedöma. Såsom jag nyss nämnde, vill jag härmed dock på intet sätt förringa de ledamöter af Högsta Domstolen, hvilka derjemte åtagit sig enskilda uppdrag.

I öfrigt vill jag icke nu framställa något yrkande, ehuru väl jag gerna skulle hafva varit böjd dertill, men jag befarar, att detsamma icke skulle vinna något större understöd af Kammaren, och det lärer således för det närvarande icke löna mödan annat än att låta bero vid Utskottets hemställan.

Herr Treffenberg: Då jag för en stund sedan begärde ordet och anhöll att Kammaren måtte besluta, att hvar och en af de delar, hvaraf motionen består, måtte blifva föremål för särskild föredragning, så anade jag icke att detta förslag skulle möta betänkligheter af den formela beskaffenhet, som jag sedan inhemtat; och jag behåller fortfarande den åsigten, att Kammaren varit i sin goda rätt och ej gjort sig skyldig till någon afvikelse från grundlagen, om hon beslutit en sådan behandling. Men den saken lärer numera icke kunna hjälpas. Jag ber derföre att få yttra några ord angående den delen af motionen, hvilken enligt min tanke blifvit alltför knapphändigt behandlad af Lag-Utskottet, nämligen den sista, der motionären föreslagit, att "Justitieråd, som hädanefter utnämnes, icke får innehafva eller mottaga annan allmän eller enskild aflönad befattning eller uppdrag." Detta förslag har visserligen på goda och riktiga grunder blifvit af Utskottet afstyrkt, men, som nyss nämndt, på ett, såsom mig synes, väl knapphändigt sätt. Frågan om tjenstemännens rätt att, utom sina egna tjänster, emottaga andra befattningar och uppdrag, kan nemligen betraktas från flera sidor, och bör äfven sålunda betraktas, enär frågan i och för sig är af stor vikt och dessutom har ett visst sensationsintresse för dagen; då man ju vid så många tillfällen, offentligt och enskildt, i tal och skrift, inom och utom riksförsamlingen nu för tiden får höra ett allmänt ogillande uttalas deröfver att tjenstemän i allmänhet, och således icke blott Högsta Domstolens ledamöter, finna sig oförhindrade att vid sidan af sina tjänster emottaga andra befattningar och uppdrag. Jag har derföre ansett det väl kunna löna mödan att någon gång göra ett försök att ställa denna fråga på sin rätta punkt.

Jag är — och deri lära väl alla instämma med mig, — ense med motionären derutinnan, att det måste anses i hög grad klandervärdt, om *tillräckligt* aflönade tjenstemän emottaga andra tjenester eller uppdrag af sådan beskaffenhet, att dessa inkräkta på den tid, som ju i sjelfva verket är statens egendom. Men frågan blifver då den att undersöka, huruvida justitieråden tillhöra nämnda kategori af embetsmän, huruvida justitieråden verkligen för närvarande åtnjuta en efter deras höga embetsställning och embetsvärdighet afpassad aflöning. Jag bestrider, att så är förhållandet. Jag anser, att justitierådens nuvarande aflöning är alltför otillräcklig. Lönen för ett justitieråd utgör, som vi veta, 8,000 R:dr, till hvilket belopp den för ett total af år eller något mera tillbaka höjdes från det förutvarande: 6,000 R:dr; men 8,000 R:dr nu för tiden utgör, med afseende på de ökade lefnadskostnaderna, en vida mindre aflöning än 6,000 R:dr på den tiden, då justitierådens aflöning var bestämd till detta belopp. Man kan väl säga, att lönen, sådan den nu är, bör vara tillräcklig för ett justitieråd, som lefver ogift, och äfven för justitieråd, som är gift, men antingen icke har barn eller endast minderåriga sådana; men förhållandet ställer sig helt annorlunda, då den tiden kommer att dessa barn skola erhålla en dyr uppföstran, dyr i synnerhet om bland dem finnas söner, hvilka måste vid universitetet genomgå en längre kurs för vinnande af de för deras framtida lefnadsbana erforderliga kunskaper. Man skall måhända säga — och den invändningen vore i dessa tider icke oväntad — att justitierådens eller andra höga embetsmäns söner ju icke behöfva blifva embetsmän eller genomgå långa och dyra lärokurser, utan alltför väl kunna ingå i de flerahanda försörjningsyrken, som fordra mindre själsodling och mindre genom studier utbildade kunskaper, men mine Herrar, vi måste komma ihåg att dessa embetsmäns söner hafva utgått från hem, der till följd af sociala förhållanden eller missförhållanden, hvilka det i alla händelser icke står i vår makt att afhjelpa, vissa vekliga vanor hafva blifvit grundlagda, hvilka i allmänhet verka derhän att dessa barn vid inträdet i ynglingaåldern icke äro rätt väl användbara för dessa yrkesanstalter, der det fordras uthållighet och ihärdighet, och vi veta litet hvar att den s. k. herreklassens barn endast med ett visst misstroende emottagas vid fabriker och dylika anstalter. Men vare härmed huru som helst, hufvudfrågan blir i alla fall den, huruvida det för svenska staten vore en vinning och huruvida det för svenska domareembetet vore en verklig fördel, om genom ett förbud för justitieråd att emottaga andra aflönade befattningar alla de personer hvilka icke befinna sig i den lyckliga ställningen att ega förmögenhet, ärfd eller genom giftermål förvärfd, om alla de som sakna annan rikedom än rika anlag, rik erfarenhet och rika insigter afhöles från inträde i Högsta Domstolen endast derföre att de redan inträdt eller förmodade sig komma att inträda i ställningen af familjefäder? Vore det vidare en vinning för svenska staten och en fördel för domareembetet, om obemedlade personer, hvilka redan blifvit familjefäder, men ändock vågat försöket att emottaga plats i Högsta Domstolen, sedermera till följd af den otillräckliga aflöningen och förbudet att emottaga andra befattningar tvungos att läsa sig inne på sina rum under de från embetsrummet lediga timmarne, att från sig bortvisa hvarje anbud till inköp af den ut- eller inländska litteraturens alster som skulle

behöfvas för underhållande och utbildande af hans begrepp i rättsvetenskapen, att afhålla sig från den personliga beröring med det sociala lifvets förhållanden, som skulle bidraga till vidgande af hans vyer, hans erfarenhet om det menckliga lifvet, om menniskolynnet och den yttre verldens gång, så att han om dessa förhållanden erhöile kännedom endast genom protokollen i de till hans afgörande hänskjutna rättegångar eller ett och annat inköpt tidningsblad för dagen. Det är dock just dessa det menckliga lifvets alla förhållanden, uti hvilka hvarje ledamot i landets Högsta Domstol, för att rätt kunna sköta sitt kall, och för att så till sägandes gripa rättvisan lifslevande, både inom det civila och kriminela området, måste hafva en säker och klar inblick, förhållanden uti hvilka han likväl alltid måste komma att skåda såsom uti ett dunkelt glas, till följd af den isolerade ställning man genom förbudet att emottaga annan befattning vill anvisa honom.

Jag har hittills i mitt resonnement utgått från den förutsättningen, att justitierådens nuvarande aflöning är otillräcklig, och det är då gifvet att *om* den förutsättningen är falsk, så faller ock den byggnad jag derpå rest. Men äfven om man antager, att justitierådens aflöning är tillräcklig, återstår dock att tillse huruvida det vore rätt välbetänt att *absolut* förbjuda dessa embetsmän att mottaga "andra allmänna eller enskilda aflönade befattningar eller uppdrag." Äro nemligen icke dessa befattningar eller uppdrag ofta af den stora vikt för en mängd inrättningsars, associationers och enskildes rättsförhållanden och intressen, att det måste anses som en stor förlust äfven för dessa befattningar, om personer med de kunskaper och den erfarenhet, som skola förutsättas hos Högsta Domstolens ledamöter, icke kunde af det medborgerliga förtroendet uppsökas med uppdrag att utföva hägn och tillsyn öfver dessa inrättningar?

Detta är nu den *moraliska* sidan af saken. Men frågan har äfven en annan sida, den *juridiska*. Motionären har försökt att genom *Lag-Utskottet* åstadkomma ett förbud för Högsta Domstolens ledamöter att mottaga andra aflönade befattningar. Härvid är dock att märka, att det endast är Regeringsformen i dess 34 § som konstruerar justitieråds-embetet; det är denna grundlagsparagraf som bestämmer kvalifikationerna för dess tillsättning, villkoren för embetets utföring och för dess återtagande emot inuehafvarens vilja. Man kan då väl fråga, huru ett förbud för justitieråd att emottaga annan befattning skulle kunna omsättas i form af ett allmänt lagbud. Icke kan det ske genom att förbjuda Konungen att till justitieråd utnämna en person, som innehar annan befattning, och lika litet kan det ske genom att förbjuda justitieråden att emottaga dylika befattningar, ty alla stadganden härom, vare sig i den ena eller andra riktningen, tillhöra grundlagen. Icke heller kan det ske genom att förbjuda enskilda bolag eller andra inrättningar att vid dermed förenade befattningar engagera justitieråden, enär härtill skulle erfordras ändring i de för dessa inrättningar gällande bolagsordningar och reglementen, hvilka ju fastställas ensamt af Kongl. Maj:t; men Kongl. Maj:t lär väl icke förordna om dylika ändringar, utan att vederbörande, om hvilkas rätt det är fråga, förut blifvit i saken hörde.

Man bör äfven fästa sig vid en annan sida af saken, nemligen obiligheten deraf att genom det ifrågasatta förbudet justitieråden i sjelfva

verket skulle försättas i den egendomliga ställningen, att de under vissa förhållanden till och med icke skulle få förvalta sin egen förmögenhet. Om ett justitieråd t. ex. är delegare uti en bank, så skulle, under det att bolagets öfriga delegare äro oförhindrade att efter val ingå i bolagets styrelse och såmedelst sjelfva förvalta sin förmögenhet, justitieråden komma i den undantagsställning att nödgas låta sin egendom förvaltas af andra. Orimligheten häraf ligger i öppen dag.

Slutligen torde icke böra förbigås den egendomliga fyndighet, för hvilket förslaget utmärker sig, då nemligen förslaget, som ju tillkommit i syfte att genom förbud för justitieråden att emottaga annan affönad befattnings spara deras tid uteslutande till deras embetens handhavande, sådant oaktadt lemnar justitieråden öppet att emottaga huru många icke-affönade befattningar som helst; det vill med andra ord säga att endast man kan från justitieråden aflägsna den lockelse, den dragningskraft, som penningen på dem utöfvar, så är det icke så farligt med de öfriga mera ideela intressena, konsten, vetenskapen och den sköna litteraturen m. m., hvilka kunde ingifva justitieråden lust att splittra sin verksamhet. Jag vågar påstå att förslaget i denna sin fyndighet närmar sig gränsen af det lågsinnade och för lagstiftningen ovärdiga.

För min del tror jag icke, att man genom yttre lagbud någonsin skall vinna det mål, man här eftersträfvat; jag tror att det måste öfverlemnas åt hvarje tjenstemans eget samvete att afgöra, om hans pligt mot staten tillåter honom att emottaga någon annan befattning.

A. P. Danielsson: Jag vill i anledning af den föregående talarens ord i slutet af hans anförande endast erinra att, då motionen blifvit af Lag-Utskottet afstyrkt och jag ej framställt något yrkande om bifall till densamma och den värde talaren ej heller gjort det, jag anser dessa hans ord temligen öfverflödiga. Jag vill endast tillägga, att jag hvarken af lågsinhet eller af andra för lagstiftaren ovärdiga motiv framlagt förslaget, ty af hvad jag här andragit tror jag mig hafva visat skäl för detsamma.

Sedan öfverläggningen härefter förklarats slutad, bifölls Utskottets hemställan.

§ 8.

Med afseende på angelägenheten deraf att sådana frågor, deri besluten kunde hafva inflytande på den blifvande statsregleringens uppgörande, måtte hos Kammarerna vinna en i möjligaste måtto skyndsam handläggning, föreslog Herr Talmannen, att nedan omförmälda, tvänne gånger bordlagda mål finge å föredragningslistan uppflyttas och till slutlig behandling företagas framför öfriga, till afgörande förberedda ärenden. Till sådan uppflyttning anmälde alltså Herr Talmannen Stats-Utskottets utlåtanden och memorial N:is 61, 64, 65, 66, 67, 68 samt betänkande N:o 69 äfvensom Bevillnings-Utskottets betänkande N:o 7.

Detta Herr Talmannens förslag blef af Kammarerna bifallet.

§ 9.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades:

Herr *Jan Andersson* i Jönvik under 8 dagar från och med den 27 April och
 „ *Astrand* „ 14 „ „ „ 28 „

§ 10.

Anmälles följande inkomna ärenden, nämligen:

Konstitutions-Utskottets utlåtande N:o 11, i anledning af väckt motion om borttagande af 107 § Regeringsformen; samt

Bevillnings-Utskottets betänkande N:o 8, angående kurhusafgiftens upphörande och densammas ersättande med en personlig sjukvårdsafgift.

Dessa ärenden, som nu för första gången bordlades, skulle med afseende å möjligen förekommande ytterligare bordläggning, uppföras främst å den lista, som för föredragningen i Kammarens nästa sammanträde komme att upprättas.

§ 11.

Justerades protokollsutdrag för detta sammanträde.

Kammarens ledamöter åtskiljdes kl. $\frac{1}{2}$ 9 e. m.

In fidem

H. Husberg.